bugünün diliyle

Tevfik Fikret

Yenileştiren / A. KADİR

Eğitime Yardımcı Kitaplar
«Bugünün Diliyle» Dizisi : 1

Bugünün Diliyle Tevfik Fikret
Yenileştiren : A. Kadir

Kapak Düzeni : Deniz Oral
Dizgi : Gözlem Matbaacılık Koll. Şti.
Baskı : Dizerkonca Matbaası

Birinci basım : 1967
İkinci basım : 1970
Üçüncü basım : Mayıs 1980

GÖZLEM YAYINLARI
Başmusahip Sok. Tan Ap. D. 13 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel. : 22 37 56

Yazışma Adresi : P.K. 966 Karaköy/İSTANBUL

Bugünün Diliyle

TEVFİK FİKRET

Yenileştiren

A. Kadir

Konuşma - kaynakça

Asım Bezirci



Özgürlük ve İnsanlık Şairi Tevfik Fikret

HAYATI

Tevfik Fikret, 24 Aralık 1867'de İstanbul'da, Aksaray'da doğmuş. Büyük babası Çankırı'nın Çerkeş ilçesinden Ahmet Ağa. Bu akıllı adam, oğlu Hüseyin'i okutmak için İstanbul'a göç etmiş, oğlunu İstanbul'un en iyi okuluna, İrfanî Rüştiyesine vermiş. Hüseyin bu okulu bitirince Hariciye Kalemine memur olmuş, kısa zamanda Fatma Sultan kâtipliğine yükselmiş, İhtisap ağa-

sı Hüseyin Beyin yanına verilmiş, bu adam çok sevmiş bu delikanlıyı, kızıyla evlendirmiş onu. İşte bu evlenmeden Fikret gelmiş dünyaya. Fikret'in ana tarafı Sakız adasından gelmeymiş. Annesinin büyük annesi Müslüman olmuş Rumlardanmış.

Fikret'in çocukluğu orta halli bir konakta rahat geçmiş, yokluk nedir bilmemiş. Hacca giden annesi koleradan ölünce on iki yaşında öksüz kalmış. Evde çok iyi bakılmış olmasına karşın, bu acıyı unutamamış bir türlü. İlkokul öğrenimini ağabeysi ile birlikte Aksaray'da Mahmudiye Valide Rüştiyesinde yapmış, sonra Sultanî (Galatasaray)'ye verilmiş. Evinde çok yaramaz olan Fikret, okulda uslu ve çalışkanmış. Okulu 1888'de birincilikle bitirmiş ve Hariciye İstişare Odasına memur olmuş. Memur hayatı çok sıkmış onu. Kahvehane hayatından farksızmış bu hayat. Hiç kimse hiçbir iş yapmıyormuş. Daha o zamandan bozuk düzene uymayan bir tabiatı varmış Fikret'in, ayrılmış memurluktan. Bir süre Sadaret Mektubî kaleminde Mühimme Odasına devam etmiş, ama aldığı parayla geçinememiş, bırakmış orasını da. Bâbıâli'ye İstişare Odasına alınmış yeniden ve İstişare Odası muavini olmuş. Ek olarak Ticaret Mektebi Âlisinde Fransızca ve Türkçe yazı öğretmenliği yapıyormuş ve geçinip gidiyormuş. Zaten parayı çarçur etmezmiş, ne içki içermiş, ne cıgara.

Bir gün babasını İstanbul'daki işinden alıp Hama'ya göndermişler, mutasarrıf olarak. Ne için almışlar işinden, ne diye apar topar vapura bindirip sürgün etmişler, bu hiç anlaşılmamış. Hama'da rahat bırakılmamış babası, Nablüs'e gönderilmiş, bir süre sonra, orda da rahat vermemişler, ilkin Akkâ'ya, oradan da Urfa'ya göndermişler. Bu da az gelmiş, Halep valisi Köse Raif Paşanın fesatçılığı ile Halep'te ikamete memur edilmiş. Sonunda ordan oraya sürgün edile edile yâd ellerde yoksulluk içinde ölmüş gitmiş adamcağız. Bütün bu acıların izi ölene kadar kalır Fikret'in yüreğinde. Buna kız kardeşinin zalim bir adamın evinde ölümü de eklenir. Zorbalığa, zulme karşı amansız bir kin besler ve bu kin kişiliğindeki iyilik ve doğrulukla daha bir güçlü olur. Memurluk nedir? Babasını gurbetlerde, sürgünlerde sürüm sürüm süründüren bir idareye uşaklıktır memurluk. Zulmün, zorbalığın yanında olmaktır memurluk. İğrenmiş Fikret memurluktan.

Babası İstanbul'dan uzaklaştırıldıktan az sonra evlenmiş Fikret, dayısının kızını almış. Fikret'le dayı kızı Nazime arasındaki arkadaşlık öyle içten ve sıkı bir arkadaşlıkmış ki birbirini görmeden edemezlermiş. Fikret Sultanî'ye giderken Nazime de Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu)'a gidermiş. Cumaları birleşirler ve sabahtan akşama kadar birlikte vakit geçirirlermiş. Gitgide Fikret'te dayı kızına karşı başka türlü duygular uyanmaya başlamış, yani tutulmuş kıza, ama derdini ne ona söyleyebilmiş, ne başkasına. Utanıyormuş. Fikret okulu bitirip Hariciye İstişare Odasına tayin olunduğu vakit Nazime on dördündeymiş ve Darülmuallimat'ın son sınıfındaymış. Ama ana babası: «Kız boylandı, artık okula gitmesi yakışık almaz!» demişler ve çocuklarını okuldan almışlar. Kızın tahsili ve güzelliği orda burda söylenir olmuş, tabiî hemen bir talip çıkmış, verelim mi, vermeyelim mi, isteyen nasıl adam acaba, bir soruşturup anlayıversek gibi konuşmalar Fikret'in kulağına gitmiş, birdenbire uyanmış delikanlı, utanmak mutanmak kalmamış Fikret'te, doğru ağabeysi Şevki Beye koşmuş: «Evereceklermiş Nazime'yi, ben istiyorum onu!» demiş. Şevki Bey Fikret'in bu lâfı üzerine kızın anasına varıp: «Bizim Fikret, demiş, senin Nazime'yi istiyor, onu seviyor herhalde... Ne etsek ki?..» Fikret'i bir evlât gibi seven Nazime'nin anası babası, ossaat: «Verdik gitti!» demişler. On güne varmadan nikâhlarını kıymışlar çocukların, 1890 yılı Ağustosunda da düğünleri yapılmış.

1895'te Fikret'in bir oğlu olur, adını Halûk koy. Bütün sevgisini evine ve oğluna verir. Karısının anasını, yani yengesini de çok severmiş Fikret. Zaten onun elinde büyümüş. Onunla beraber otururlar. Ama çok geçmeden yengesi ölür. Fikret, oturduğu evi terk etmeyi düşünür. Oğluna da temiz hava, bol güneş gereklidir. Çayırlara, ağaçlara, denize bırakmak ister oğlunu, tabiat ananın kucağına. Karısının anne annesi o zaman sağ. Bu yaşlı kadın: «Gidin benim Rumelihisarı'ndaki yalıya, oturun orda» der, Fikret evini oraya taşır. Fikret Rumelihisarı'na taşındığı vakit memurluğu bırakmıştır. Sultanî'de öğretmenlik yapmaktadır artık. Memurluktan çok iyidir öğretmenlik. Ama orda da çok durmaz, hemen ayrılır. O yıl bütçesinde bütün maaşlardan yüzde on bir kesinti yapılır. Fikret, öğretmen maaşından kesilerek bütçenin denkleştirilmesini bir türlü anlaya-

maz, nasıl olur böyle şey, der. Müdür: «Oğlum, der, biz vatan çocuklarını yetiştirmeye bakalım, on kuruş eksik, on kuruş fazlaymış, ne çıkar bundan!» Fikret sinirlenir: «Hayır, beyefendi, der, ben on kuruşu aramıyorum, böyle mantıksız bir hükümete vicdanım tahammül etmiyor, ayrılıyorum...» Öğretmenlikten ayrıldıktan sonra Rumelihisarı'na yalıya çekilir, şehire bile inmez olur. Tabiî geçim sıkıntısı da başlar. Arkadaşlarından biri bir gün Sultânî müdürü Abdurrahman Şeref Beye: «Fikret sıkıntı içinde, der, okulda öbür öğretmenler gibi onun da ödenmeyip birikmiş dört maaşı var, bunlar verilirse belki ferahlar bir parça.» Fikret'i çok seven okul müdürü, bir kitabına uydurur, göndertir Fikret'e birikmiş maaşlarını. Fikret gülümser parayı görünce: «İyi, iyi, der, demek maaşlar verildi.» Adam : «Hayır, efendim, daha verilmedi, ama müdür bey sizinkini gönderdi» deyince, Fikret almaz parayı: «Teşekkür ederim, ama, sırf bana ödenmesini kabul edemem. Arkadaşlarım da benim gibi sıkıntıda, onların sıkıntısına katılmak zevktir benim için.» Bütün ısrarlar boş. Sonunda para gene okula geri gider.

Fikret'in bu sıkıntısı çok sürmez. Bir gün yalıya bir misafir gelir, Rober Kolej'de Bulgarca öğretmeni Pataretof. Kolej'de beş lira maaşlı bir Türkçe Öğretmenliği açıktır, onu haber verir Fikret'e, Fikret kabul eder. Kolej'de öğretmenlik ilk böyle başlar ve 1908'e kadar on iki altına yükselir. Son yıllarında ise elli altına kadar çıkar maaşı.

1905'te Fikret, babasının Aksaray'daki konağını iki bin liraya satar, bu paranın üzerine biraz da borç para ekler, Rumelihisarı sırtında, Rober Kolej'in yakınına Âşiyan'ı kurmaya koyulur. Bu yuvanın planlarını, taksimatını kendisi yapmıştır. İçini kendi zevkine göre döşemiştir. Ölünceye kadar Âşiyan'da oturur.

ŞAİRLİĞİ

Fikret on üç, on dört yaşlarında şiir yazmaya başlamıştır, yani Sultani'nin birinci, ikinci sınıflarındayken. Bir okul arkadaşı onu Recep Vahyi adında edebiyata ve şiire meraklı bir Harbiyeliyle tanıştırır. Recep'le Fikret arasındaki mektuplaşmalar Fikret'in şiire olan eğilimini arttırır. Bu iki arkadaş yazdık-

ları şiirleri birbirlerine gönderirler. Fikret'in Sultanî'de Türkçe öğretmeni Muallim Feyzi Efendidir. Fikret'in yazılarını ilk düzelten odur. Fikret ilkin onun etkisinde kalmıştır. Sonraları Şeyh Vasfi'yi, Muallim Naci'yi taklit etmiştir. Daha sonra da yeniliğe ve sadeliğe doğru gitmiş, Muallim Naci okulunun baştan aşağı Acemce kelimelerle boğulmuş edebiyatından yakasını sıyırmış, yenilikten yana Recaizade Ekrem tarafına katılmıştır ve onu taklide başlamıştır bu sefer. Bu taklit şiirleri Fikret *Rübabı Şikeste* adlı kitabında «Eski Şeyler» başlığı altında ayrı bir bölümde toplamıştır.

Fikret ilkin Mehmet Tevfik imzasıyla 1891'de Mirsat dergisinde görülür. O zaman Mirsat'ın başyazarı İsmail Safa'dır. İsmail Safa genç şairi çok tutar ve alkışlar. Sonra sonra Mehmet Tevfik adı sık sık görünmeye başlar. Fikret, genç aydınlar arasında geniş ilgi uyandırır. Mirsat'a yazan gençler bu yeni şairle görüşmeyi çok isterler. Gizli bir yerde toplanırlar. Bu toplantıda «Malûmat» adında bir derginin çıkarılmasına karar verilir. Yazı işlerini Fikret üzerine alır. Derginin ilk sayısı 1894'te çıkar. 24 sayı sürmüştür bu dergi. Bundan sonra Fikret, Recaizade Ekrem'in aracılığıyla ve altı yüz kuruş maaşla «Servetifünun»un yazı ve tashih işlerini kabul eder. Fikret'in çıkardığı Servetifünun'un ilk sayısı 7 Şubat 1896 tarihli ve 256 sayılıdır. *Derginin şekli ve havası birden değişmiştir. Ali Ekrem ve Ah*met Reşit de Fikret'e yardım ediyorlardı. Birkaç ay sonra Halit Ziya, Cenap Şahabettin ve öbürleri katıldılar. İşte edebiyatımızda değerli bir yeri olan Servetifünun Mektebi bu şekilde kurulmuş olur. Fikret'in Servetifünun'a geçmesi, Edebiyatı Cedide'nin doğması demekti. Fikret'in bu dergide yayımlanan ilk şiiri «Hayran» adını taşır. Mehmet Tevfik adı da Servetifünun'a geçtikten sonra Tevfik Fikret olur. Servetifünun dergisi bizde Avrupaî ilk başarılı dergidir. Bu dergide Fikret, yalnız kendini değil, arkadaşlarını da gösterdi, çok çalıştı, gecelerini uykusuz geçirdi, düzeltmeleri kendi yaptı, dergideki resimlerin bir kısmını kendi çizdi. Onun kişiliğini yapan şiirler ilk Servetifünun'da çıkmıştır. Hemen hemen her şiiri, her yazısı büyük ilgi uyandırıyordu. Ünü yayıldıkça yayılıyor, gücü her yanda kendini gösteriyordu. Fikret bir yandan da eski-yeni kavgalarına katılıyor, yeni edebiyatı olanca gücüyle savunuyordu. O sıralar, yani

1898'lerde filân, hayatın hiç çekilir yanı kalmamıştı. Millet inim inim inliyor, halk kan ağlıyordu. Sarayın baskısı bir parçacık düşünen kafaları ezmek için fırsat kolluyordu. Fikret milleti ezen bu zulmün karşısındaydı ve ona büyük bir kin besliyordu. İkinci Abdülhamid'in Yıldız sarayından esen kanlı rüzgârı Fikret ailesinden yalnız Fikret'in babasını alıp götürmekle kalmamıştı. Fikret'in kendisine de çarpmıştı bu rüzgâr. Fikret'in çok sevdiği İsmail Safa hastalanmıştı bir gün. Hüseyin Siyret'le birlikte onu ziyarete gitmişti. Hastanın başında saatlerce oturmuşlar, dertleşmişler, ağlaşmışlardı. Ama bunu biri jurnal etmişti saraya. Bu ziyarete başka türlü bir anlam vermişti jurnalinde. Üçünü de tutukladılar. Fikret'i Beşiktaş'ta Hasan Paşa karakoluna götürüp bir odaya kapattılar. İki gün sonra evini aradılar ve babasından gelen mektupları aldılar. Sonra serbest bıraktılar, ama artık Fikret göz hapsindeydi. Yalının önünde her zaman balıkçı, kayıkçı kıyafetinde polis hafiyeleri beklemeye başladı. Bunlar yalıya gidip gelenleri tespit ediyorlardı. Saray aydınlardan, gençlerden korkuyordu. Bu gençlerin Servetifünun'daki çalışmalarından hoşlanmıyordu. Ya bir gün bu gençler uyanır da ayağa kalkarsa!.. Dergi baştan aşağı taranıyor, kelimeler kalburdan geçirilliyordu. Ama gene de gençler çok akıllı davranıyorlar, sarayın gözünden birçok şeyler kaçırabiliyorlardı. Fikret'in, millî yoksulluğumuza ağlayan «Öksüzlüğüm» şiiri sansürden kurtulabiliyordu gene de.

Ama gemi azıya almış bir zorbalık karşısında nasıl kımıldanabilir, soluk alabilirlerdi? Bu ne kadar sürerdi? Jurnalların, baskıların, sürgünlerin arkası gelmiyordu. Hele kalem sahiplerine, şairlere hiç fırsat verilmiyordu. Fikret büyük bir acı duyuyordu bu durum karşısında. Köşesine çekilmekten başka çare yoktu. Onun Servetifünun'da yayımladığı ve sonradan *«Rübabı Şikeste»* adlı kitapta topladığı şiirlerin çoğu, bu baskı altında bunalan bir şairin kötümser eserleridir. Bu kötümser hava o devrin bütün edebiyatında vardır ve geneldir. Ama buna karşın, yani bu kötümser havaya ve inzivaya karşın, Fikret memleketin acılarına çok yakındı. Gençlikle ilgisini kesmemişti. Ziyaretine gelen gençlere sık sık şunları söylüyordu: «Bu günler geçecektir, bu millet kölelikten kurtulacaktır bir gün. Sizler çoğalmaya bakınız...»

Bu inziva hayatı 1908'e kadar sürdü ve bu arada en güçlü şiirlerini yazdı: «Şehrâyin», «Sis», «İzler», «Hemşirem İçin», «Sabah Olursa», «Bir Lâhzai Teahhür», «Tarihi Kadim» şiirleri bu yılların eserleridir. Bu şiirler yayımlanmadı hiçbir yerde, elden ele, gizli gizli dolaştı durdu.

1908 devrimi karanlıktan aydınlığa bir çıkıştı. Bu devrimle bütün gözler kamaşmıştı. Fikir, söz ve yazı özgürlüğü, toplanma özgürlüğü en doğal haklardandı artık. Karanlık geceler arkada kalmıştı, maziye karışmıştı, bir daha geri gelmezdi o geceler. Bayağı inanmıştı Fikret de buna. «Sis» şiirine karşı «Rücu» şiirini yazdı devrimin hemen ertesi günü. Bu şiirinde Fikret, memleketin üzerindeki sisleri dağıtan elleri kutsallaştırır. Dargın olduğu arkadaşlarıyla barışır. Fikret, şiiri Tanin gazetesinin ilk sayısında yayımlar. Sonra «Ferda» şiirini yazar.

Fikret ayrıca, uzun baskı yıllarından sonra gelen bu aydınlık ve özgür günlerde hükümete ve millete yararlı olmak için bir günlük gazete etrafında toplanıp yayın yapmanın çok gerekli olduğuna inanmıştı. Hüseyin Kâzım ve Hüseyin Cahit'le birleşip bir gazete çıkarmaya karar verdiler. Gazeteye «Tanin» adını Fikret koydu. Üç arkadaş paçaları sıvadılar. Fikret yazı yazmıyor, yazı işleriyle uğraşıyordu. Etrafı dinliyordu daha çok. İstanbul basınında bir sarhoşluk kasırgası kasıp kavuruyordu ortalığı. Herkes istediği gibi kalem oynatıyor, o yana bu yana sıyırma kantar veryansın ediyordu. Tanin'in ağır başlı olması için Fikret elinden geleni yaptı, her yazıyı gazeteye koymadı, koyduklarını düzeltti, çok çaba gösterdi. Ama, ne yapsın ki, arkadaşları ters yoldaydılar. İş başındakiler gibi onlar da ün ve para peşindeydiler. Çok uğraştı onları döndürmek için bu kötü yoldan. Ama boşunaydı bütün bu didinmeler. Bütün umutları kırıldı, ayrıldı arkadaşlarından, yeniden öğretmenliğe döndü.

OKULLARDA MÜDÜRLÜK, ÖĞRETMENLİK

O zamanlar Galatasaray Sultanisi yanar, okul Beylerbeyi'ne taşınır. Sultanî acınacak halde, ne yönetim var, ne düzen, ne de okula devam eden öğrenci. Kırk öğrencisi olan bir sınıfa

dört öğrenci zor girer. Öğrencilerin bir kısmı Beylerbeyi sırtlarında gezer tozar, kahve köşelerinde oyun oynar, bir kısmı sandal safalarında vur patlasın çal oynasınla vakit geçirir. Öğrenciler ancak yatakhanelerde buluşurlar geceleri. Öğretmenlerine karşı gelenler, sövüp sayanlar, okulun içinde açıktan açığa cigara içenler, iskambil partisi çevirenler gırla gider. Sultaniyi düzeltmenin tek yolu, çok güçlü ve yetkili birinin başa müdür olarak getirilmesidir. Bu işi yapacak da olsa olsa Fikret olabilir. Ama kabul eder mi acaba? Fikret'e Tanin'de çalışırken maarif nazırlığı (millî eğitim bakanlığı) teklif edildiği, ama Fikret'in kabul etmediği söylentileri dolaşmıştır, doğru mudur bu? Ama ne olursa olsun bir kez başvurulmalıydı Fikret'e. Fikret'i sevenler, ona bu görevi olsun kabul etmesini rica edince, Fikret hemen peki der. Onun okula müdür olarak geleceğini duyan öğrenciler de bayram yaparlar. «Sis»i, «Ferdâ»sı, «Tarihi Kadim»i ile gençliğin kalbinde yerleşen bu büyük şair, başlarına geliyor demek. Bu ne büyük mutluluktu! Fikret 1909'da göreve başlar. Ama Beylerbeyi'ne hiç uğramaz. Galatasaray'daki binanın bir an önce bitirilmesi için uğraşır. Ama Fikret'i çekemeyenlerin dedikoduları başlar, bu dedikodular iftiraya kadar gider. Fikret de istifasını dayar, yerine başka bir müdür atanır, ama sağdan soldan hükümete baskı yapılınca, Fikret'e istifasını geri alması için ricada bulunulur. Fikret de işine hiç karışılmaması şartıyla müdürlüğü yeniden kabul eder. Okul Beylerbeyi'nden Galatasaray'a taşındıktan sonra disiplin sağlanır, yemekler düzelir, her yer tertemiz, gıcır gıcır olur, teneffüs zamanları arttırılır, öğrencilerin sağlık durumlarına çok dikkat edilir. Ama Maarif Nezareti sözünde durmaz, pek sudan sebeplerle bahaneler icat eder ve böylece Fikret'le Nezaret arasında çekişme başlar ve bu çekişme uzar gider. Fikret ayrılmak ister müdürlükten gene. Tam bu sıralarda 31 Mart olayı patlak verir. Kara kuvvet İstanbul sokaklarında bir köpek sürüsü gibi akıp gider. Mebusan Meclisi sarılır, rasgele insanlar öldürülür, Tanin basımevine saldırılır. Bunlar Fikret'i Farmasonların başı sayarlar. «Galatasaray'a saldırıp orasını da yıkacağız!» derler. Fikret bunu duyunca: «Burasını yıkmak için önce beni yıkmalılar!» der. Uluyan kalabalığın en azgın bir hale geldiği bir günde, Fikret okulun kapısı önünde dimdik dikilir. Taksim kışlasın-

dan Sultanahmet'e doğru giden ve «Şeriat isteriz!» diye haykıran kara kuvvetin önünde olduğu gibi durur, hiç gözünü kırpırdatmaz. Parmaklığın gerisine çekmek isterler kendisini, ona bile razı olmaz. Ertesi günü de okula gelmez. Bu, ikinci ayrılışıdır onun Galatasaray müdürlüğünden.

Fikret'i tam bir yetki ile üçüncü kez müdürlüğe atarlar, bu üçüncü müdürlük on ay sürer. O asıl bu on aylık kısa müdürlük zamanında yapar yapacaklarını. Ama Maarif Nezareti gene o Maarif Nezaretidir. Gene anlaşamaz Fikret yukarısıyla. Bu sefer kesin ayrılır ve yuvasına çekilir.

Memleket de gitgide kötüye gider. Hadi eskiden zorbalık vardı, işler kötü gidiyordu. Ya şimdi? Şimdi özgürlük vardı, neden işler iyiye doğru gitmiyordu? Bakıyordu memleketin haline Fikret, değişen bir şey yoktu, gene eski hamam eski tastı. Bu memleketin yüzü hiç mi gülmeyecekti peki? Hele Meclisi Mebusanın geçici olarak kapatılması Fikret'i çileden çıkardı. Bu olay üzerine «Doksan Beşe Doğru»yu yazdı. Büyük bir heyecanla elden ele dolaştı bu şiir, baştakilerin de tepesini attırdı. Bu şiirin arkasından Fikret'in «Rübabın Cevabı» ile «Hânı Yağma»yı yazdı. Ok yaydan çıkmıştı artık, hiçbir şeyden korkusu yoktu.

İttihat ve Terakki hükümeti Fikret'i bir yerinden vurmak istiyordu. Ama nerden vuracaklardı Fikret'e? En uygunu insaniyetçi yanından vurmaktı. Ama bu sökmedi. Yerini sağlamlaştırmak isteyen İttihat ve Terakki Fırkası, gerici kuvvetlerle, softalarla işbirliği yapıyordu. Gerici kuvvetlerse Fikret'e hınç besliyordu. «Sebilürreşat»çılarla Mehmet Akif'in saldırısına uğradı Fikret. Mehmet Akif'e göre Fikret, Amerikan Koleji'nde öğretmenlik yaptığı için Protestanlara kendini satmış bir zangoçtu. Akif'in bu çıkışı aslında Fikret'in «Tarihi Kadim»ine karşı kara kuvvette duyulan homurdanmanın bir sonucuydu. Çok haklıydılar bu saldırışlarında onlar. Çünkü Fikret'in «Tarihi Kadim»i, din adamlarının dünya görüşlerine taban tabana aykırıydı. Fikret bu şiirinde materyalistti, Allahı inkâr ediyordu. Bu şiir savaşlara, savaşları çıkaranlara, halkları ezen zorbalara, din yolundan insanların kafasına giren çıkarcılara karşı bir şiirdi. Fikret de durmadı, Akif'e «Tarihi Kadim'e Zeyl» şiiriyle gereken cevabı verdi. O bütün dinleri kafasından atmıştı. Ne Müslümanlık tanırdı, ne Hıristiyanlık, ne Musevilik. Hele bir çıkar için

Protestanlara yamanmak Fikret'in aklının ucuna gelecek şeylerden değildi. Kendisine 'zangoç' diye saldıranları, ölümünden dokuz ay önce, hiç de onlar gibi kabalığa ve küfüre kaçmadan «Tarihi Kadim'e Zeyl»le susturdu. Bu kavgadan az bir süre sonra Akif'in Fikret'le barışmak istediği, ama Fikret'in barışmaya hiç yanaşmadığı söylenir.

Derken Birinci Dünya Savaşı koptu. Trablus ve Balkan savaşlarından yeni çıkmıştık. İler tutar yerimiz kalmamıştı, bitmiştik. Almanya'nın kuyruğunda bu savaşa da katılmamız tüy dikmişti. Fikret bir politika adamı değildi ama, savaşa katılmamızın bizi çok ağır felâketlere sürükleyeceğini seziyordu. Onca bir üçüncü savaşa girmek delilikti. Ama Cihadı Mukaddes ilân edilmiş, bütün ülkede seferberlik davulları çalmaya başlamış, halkın dinî duyguları kamçılanmıştı. Fikret buna karşı çıktı. Nereye gidiyorduk? Niçin dövüşecektik, kimin için dövüşecektik? Sebep neydi savaşa girmemize? Yazık değil miydi insanlara? Ne diye öleceklerdi, ne diye ocaklar sönecekti yeniden? İşte o zaman «Sancağı Şerif Huzurunda» şiiriyle Fikret, dinî politikaya alet edenlere okkalı bir tokat aşketti.

Son günlerinde Fikret, hasta döşeğinde, çocuklar için çok güzel şiirler yazdı. Bu şiirler *Şermin* adı altında bir kitapta toplandı.

Yıllardan beri Fikret'in bünyesini kemiren şeker hastalığı, ancak kolunu şişirip elini yaraladıktan sonra anlaşılabildi. Ömrü boyunca sırf gençliği ve milleti, insanları ve insanlığı dert edinen bu büyük şair, yalnız kendine bakmayı ve baktırmayı unutmuştu.

KİŞİLİĞİ

Özel hayatı da çok ilginctir Fikret'in. Herkesin doğru, iyi olmasını istermiş, olmazsa kızarmış, küsermiş. Sorumluluk duygusu olmayan bir adamın tam bir insan olmadığını söylermiş. Evde her şeyden karısını sorumlu tutarmış. Alış veriş işine hiç karışmazmış. Karısı hastalanıp iş başından ayrılsa hemen sinirlenir ve: «İşler bozuldu, hanım, keşke ben hasta olsaydım, artık kalkıver, evin düzeni kalmadı, hayatımın tadı kaçıyor,»

dermiş. Yemeğin temiz ve iyi olmasını istermiş. Hele yemişlere, hoşaflara, şerbetlere, dondurmalara bayılırmış. Yaz kış buzlu su içmek merakı imiş. Ara sıra bir kadeh likör alırmış, ağzına bir damla başka içki koymazmış. Böreği ve tatlıyı çok severmiş. Yemeği iştahlı ve çabuk yermiş. Sofrada şenmiş, çok konuşur, güzel şeyler anlatırmış. Yemek zamanı, haydi buyurun yemeğe, derlermiş, şimdi geliyorum, der, gene işine dalarmış, ya resim yapmaya ya şiir yazmaya. Yemek soğurmuş, bir daha ısıtılırmış, tekrar çağırırlarmış, bu işin tadı daha güzel, der, gene işine dalarmış. Böylece on, on iki saat aç kaldığı olurmuş. Çok temiz giyinirmiş, en çok lâcivert rengi severmiş, çoğunlukla lâcivert esvap giyinirmiş. Kumaşlardan en çok kadifeymiş sevdiği. Vücuduna pek bakmazmış. Meselâ duşu pek severmiş. Ama hiçbir vakit dört gün sırayla duş yapmamış. Ama sık sık yıkanırmış. Okuldayken jimnastik yaparmış. Ama sonra hiç yapmamış. Yürümeyi severmiş. Tarabya'ya, Büyükdere'ye kadar karısıyla ya da arkadaşlarıyla yürür, oradan vapurla dönermiş. Halûk sandala merak sarmış, bir sandal almışlar. Fikret de arada bir kürek çekermiş. Âşiyan'ı yaptırdıktan sonra bahçe işiyle uğraşmaya başlamış. Uykuyu severmiş. Ama sabahları erken kalkarmış. Nutuk söyleyemezmiş. Hürriyetin ilânında çok yalvarmışlar, nutuk söyle, diye, söyleyememiş. Ama derslerde falan iyi konuşurmuş. Yalnızlığı severmiş, odasında iki kişi daha bulunsa yazamazmış, sonraları yazdıklarını okurmuş evdekilere, iyi olup olmadığını sorarmış. Konuk severmiş, ama kendi sevdiği insanlar olmalıymış, akrabalardan falan hoşlanmazmış. Evde çok ciddi değilmiş, şakacıymış. Hele gençliğinde daha neşeliymiş, taklitler yaparmış, şarkılar söylermiş, sesi de tatlıymış hani. Mevlût okurmuş, namaz kılarmış, ama sonra sonra dinin kalmamış. Kazandığını yermiş, bir iki kez para biriktirmiş, her birinde bir hastalık çıkmış, harcamış, bunun üzerine artık para biriktirmemeye karar vermiş. Parayı iyi yaşamak için istermiş, ama paraya düşkün değilmiş. Kazandığını evine getirirmiş. Çok para kazanmanın yolları kendisine her zaman açık olduğu halde, boyun eğmeden aç yaşamayı boyun eğerek kazanmaktan yeğ görürmüş. Ölümünden birkaç gün önce bile hayatla didinmiş. Ölmeyecek gibi konuşmuş. Sanatlarını beğendiği gençleri bir araya toplayıp o kış yeni bir sanat ve fikir der-

gisi çıkarmak istiyormuş. «Öyle bir dergi ki, diyormuş, rehbersiz kalmış, zorba kuvvetlere boyun eğmiş gençlere yol göstersin. Burası, Âşiyan, benim değil, gerçek yolda savaşacak temiz, cesur, yiğit gençlerindir. Gelsinler, burada çalışsınlar. Ben onların sobalarını yakayım, çaylarını getireyim. Onlara baktıkça sevineyim, belki o vakit kuvvet bulur, tazeleşirim. Çünkü artık tükendim... Ama acaba efendilerimiz böyle bir dergiyi yaşatırlar mı? Yaşatmak ne demek... Onlar yaptıkları hataları yüzünden o kadar çürümüşlerdir ki bugün ancak sizin, benim bir araya gelip de sesimizi çıkarmayışımızdan kuvvet buluyorlar. Onları bizim korkumuz yaşatıyor. Biz biraz kendimizi gösterelim, bakın nasıl sinerler ve düşerler.»

ÖLÜMÜ

Son gece sıkıntılar basar, yattığı yerden fırlar Fikret. Odadan odaya gezinir durur. Sonra yatağa atar kendini, yataktan kalkar minder üstüne yatar, sonra minderden kalkar, haydi gene yatağa. Buna engel olmak istenir, bir defasında elini şiddetle karyolasının demirine çarpar, çok acır, morarır, ama gene sesini çıkarmadan gezinmeye devam eder. Sonra yatakta, sudan çıkmış bir balık gibi, çırpınmaya başlar. Sonunda ağrılar yavaş yavaş diner ve dalar.

Ölmeden bir saat kadar önce, yanında duran karısının elini sıkmış, öpmüş eli ve: «Artık yıkılıyorum...» demiş. Sağ yanına yatmış, sakin bir uyku içinde bir iki kez: «Yavrum! Yavrum! Yavrum! Yavrum!» demiş ve gitmiş koca Fikret. Ölüm döşeğinde ziyaretine gelenlere Fikret'in yüzü, yorgun bir kahramanın yüzü gibi görünmüş.

Sabah olunca (19 Ağustos 1915), cenazeyi yıkayıp kefenleyecek adamlar gelir aşağı odada beklerler. Ressam ve heykeltraş Mihri Hanım gelir sonra, ağlaya ağlaya, Fikret'in yüzünün maskını ve sağ elinin kalıbını almasına müsaade edilmesini rica eder, müsaade ederler. Sonra Rober Kolej'in müdürü gelir, yaşlı gözlerle yanaşır yatağına Fikret'in ve: «Büyük adamdı, yazık oldu, biz öldürdük onu!» der. Sonra bir iki yakın dostu gelir, Cenap Şahabettin, Abdülhak Hâmit falan.

Daha önce Rıza Tevfik'e bazı isteklerde bulunmuş Fikret. Rıza Tevfik, Fikret'in kayın babasına bunları söyler. Rıza Tevfik'e göre vasiyeti şudur Fikret'in: Evinin bahçesine gömülecek, bir şiiri kazınmış olan kayanın yanına. Cenazesinde Rober Kolej öğrencilerinden beş on kişi ile bir iki candan dostu hazır bulunacak, mezar başında bir kelime bile söylenmeyecek, falan falan adamlar cenazeye gelmeyecek. Bu adamları adlarıyla söylemiş Fikret. Ölünün bahçeye gömülmesine razı olmaz ailesi, çünkü bu evin ve bahçenin ilerde ne olacağı belli değildir. Oysa Eyüp'te aile mezarlığı vardır, en uygunu, Fikret'i de oraya gömmektir. Fikret'in öbür istekleri yerine getirilir. Kırk elli kişi kadar insan, Fikret'in cenazesini alıp Eyüp Sultan'a götürür, orda viran bir evin önünde sessizce gömerler.

Fikret'in kemikleri 46 yıl sonra (1961'de) Eyüp'teki mezarından alınıp, törenle Rumelihisarı'nda Âşiyan'ın bahçesine gömüldü.

ÖZLEMLERİ, DÜŞÜNCELERİ

Fikret, özlemler içinde yaşamış, özlemler içinde savaşmış, özlemler içinde ölmüş bir şairdir. Toplumdaki kötülüklerin, haksızlıkların, zulümlerin kalkmasını istemişti o. Bütün insanlara adalet, özgürlük, eşitlik sağlanmasıydı tek isteği onun. Savaşlar olmamalıydı, boş yere insan kanı dökülmemeliydi, barış içinde yaşamalı, insanlar doğru olmalı, ahlâklı olmalı, çalışmalı ve yeryüzü bir cennet haline getirilmeliydi. Çevresine bakıyordu Fikret, memleketin haline bakıyordu, her yeri, her şeyi kokuşmuş görüyordu ve birden isyan ediyordu. Kötümserliğe düşüyordu. Ama vakit vakit pırıltılar görüyor, umutlanıyordu. İnsanlardan umudu kesemiyordu bir türlü. Şiirde kişiliğini bulduğu 1895 - 1896'dan 1900 yılına kadarki şiirleri, çoğunlukla, bunalmış bir şairin duygusal eserleridir. Fikret bu şiirlerde de büyüktür ve bir çıkış yeri aradığı besbellidir. 1900 yılından sonraki şiirlerindeyse toplumcu yanı çok ağır basar. Artık ne yapacağını bilmektedir şair ve kararlıdır. Zulme ve saltanata karşı savaş

açar, padişahın aleyhine bile şiir yazar, bütün kötülüklerin başı görür onu. Çökmekte olan bir imparatorluğun pisliklerinden, bayağılıklarından, alçaklıklarından iğrenir, başkaldırır, lânet eder. Silkeler o koca ağacı. Fikret ana çizgisinde iyimserdir. Bütün isyan ve kederlerinin arkasından bir de bakarsınız gülümser tatlı tatlı. İnsanca yaşamayı özler, cennet gibi bir dünya hayal eder. İnsanoğlunun bir gün şu yeryüzünü mutlaka yaşanır bir hale getireceğine inanır. Toplumun acıları, umutları, hasretleri, isyanları ile birlikte yaşamış bir şairdir Fikret. İnsanlarla burun buruna, iç içe olmamasına, toplumdan uzağa bir tepeye çekilmesine karşın. Ordan yükseltir sesini, ordan haykırır zulme, haksızlıklara, dönekliklere, namussuzluklara. Doğacak güneşi ordan bekler, aydınlığı ordan görür, sevinir, şakır. Ordan ağlar yoksulluğuna halkının. Elbet sosyalist değildir Fikret, ama onda sosyalizmin ışıltıları vardır ve bize bu ışıltıları gösteren ilk büyük şairimizdir, örnek bir insandır, hepimizin ustasıdır.

FİKRET'İ YENİLEŞTİRİRKEN

Ama onun büyük bir şair, bir önder olduğu nasıl iki kere iki dört eder gibi bir gerçekse, yalnız okul sıralarında zoraki şöyle bir okunup sonra unutulan şairler rafına konduğu da bir gerçek. Bunda baskının, korkunun, Fikret'e bazı çevrelerce komünist gözüyle bakmanın payı çok, biliyorum. Hâlâ bugün liselerde öğrencilerine «Tarihi Kadim»i açıklamaktan ürken öğretmenler var. Ayrıca, Fikret katıdır, didaktiktir, nutukçudur, şairliği pek öyle şişirildiği gibi değildir, falandır filândır, gibi lâflar da oldukça yer etmiştir kafalarda. Ama Fikret'in dilinin de bu unutulma işinde payı yok değil. Hem bu pay az buz da değil hani. Ellisine gelmiş olan bizim kuşak bile zor anlar artık Fikret'in en güzel şiirlerini, «Sis»i, «Tarihi Kadim»i, «Hemşirem İçin»i, «Doksan Beşe Doğru»yu, «Tarihi Kadim'e Zeyl»i, «Yaşadıkça»yı, «Ferdâ»yı zor anlar. Ne yapalım ki Fikret çok ağdalı bir dille yazmış bu şiirleri. Bu böyle olunca, yeni kuşaklar, gelecek kuşaklar neylesin? Bir yandan da Fikret'in okunmasını,

sevilmesini, sayılmasını istiyoruz. Hele şu yaşadığımız günler, Fikret'in sesine en muhtaç olduğumuz günler gibi geliyor bana.

Birkaç yıl önce düşündümdü Fikret'in şiirlerini yenileştirmeyi. Bir gece evde yüksek sesle çocuklara «Tarihi Kadim»i, «Sis»i falan okurken geldiydi bu fikir. *«Bugünün Diliyle Mevlânâ»* da, *«Bugünün Diliyle Hayyam»* da bu yenileştirme işini, eh oldukça kıvırmıştım. Bunu Fikret'te de denemek gerekmez miydi? Asıl ona gerekir, dedim, sıvadım paçaları ve yola çıktım. Bir iki yılda vara vara işte şuracığa varabildim ancak, şu gördüğünüz yere. Kırk şiir yenileştirdim Fikret'ten. Başarılı oldu mu, olmadı mı, bu konuda söz etmek bana düşmez. Bu yenileştirilmiş şiirleri asıllarıyla karşılaştıracak olanlar, arada ufak tefek kaymalar göreceklerdir, benim iyi niyetime bağışlasınlar bunu, bile bile yaptım. Ama şiirlerin anlamlarından kıl kadar dışarı çıkmadım. Bu kırk şiirin daha çok olmasını isterdi gönül. Kitabın ikinci, üçüncü baskılarını yapabilirsem, her baskıda beş on şiir yenileştirip ekleyeceğim, böyle böyle belki yetmiş seksen şiire varır, bu kadarı da yeter. Şiirleri kitaba tarih sırasına göre koydum. Şairin gelişmesini göstermesi bakımından böylesini uygun gördüm. Çoğu şiirlerin tarihlerini bulmak kolay olmadı. Hattâ altı şiirin tarihini bulamadım, belki bellidir bu tarihler, ama ben bulamadım. O şiirleri kendime göre aralara sıkıştırdım. Bu yenileştirilmiş şiirlerin yanına, gene tarih sırasına göre, şiirlerin asıllarını koydum, karşılaştırmak isteyenlere kolaylık olsun diye. Bu işi kimine göre başarmış olacağım, kimine göre başarmamış olacağım. Bir büyük borç ödemişim gibi benim içerim rahat.

Ekim 1967 A. KADİR

Seçmeler

EY TAŞ, SEN EY KİTÂBE-İ JENGÎN-Î KÜN FEKÂN,
BİR SER-ŞIKESTE HEYKEL-İ BÜL-HEVLİ ANDIRAN
VAZ'INLA SEYR-İ HİLKAT EDERSİN, PÜR-İŞTİBÂH,
ETTİN Mİ BÂRİ SEN O BÜYÜK SIRRI İKTİNÂH?
SEN BÂRİ ANLADIN MI, SEN EY KALB-İ ZÎ-HUZÛR,
HEP TAŞ YÜREKLERİN NEYE ÂLEMDE ŞEVK U SÛR?

EY TAŞ, YERYÜZÜNÜN PASLI YAZITI,
KIRIK BAŞLI SFENKS GİBİ DURURSUN ŞURACIKTA,
SEYREDERSİN KUŞKULU KUŞKULU, OLANI BİTENİ.
SEN ANLADIN MI BARİ, O BÜYÜK SIR NE?
EY, RAHATA ERMİŞ KALP, SEN ANLADIN MI BARİ
NEDEN YALNIZ TAŞ YÜREKLİLERİN KEYFİ YERİNDE?

Âşiyan'da bir kayaya kendi eliyle yazıp kazıtmıştır bu şiiri.

HÜCRE-İ ŞÂİR

Birkaç risale, bir ikl tasvîr-i yâdigâr;
minderde, yerde bir yığın evrâk-ı târümâr.

Solmuş çiçek demetleri, pejmürde handeler;
binlerce hâtırât ki mağmûm u neşve-dâr.

Hulyâlar, iştiyâk u emeller, garâmlar;
cânâneler ki cümlesi ârâyiş-i mezâr.

Her yanda bir nigâh ki tâ rûha mün'atıf,
her yanda bir dehân ki eder rûhlar nisâr.

Şâir bütün bu şeylere atf-ı hayâl ile
eyler vürûd-i refref-i ilhâme intizâr.

Nâ-gâh bir kitap arasından kılar zuhûr
mâzî, o yâr-ı güm-şüde, âlûde-i gubâr.

ŞAİRİN KÜÇÜK ODASI

Bir iki dergi, bir iki resim, yadigâr,
bir sürü kâğıt, minderde, şurda burda, darmadağın.

Demet demet çiçek, zoraki gülüşler gibi, solgun,
kimi keyifli, kimi bezgin anılar, yığın yığın.

Düşler, özlemler, emeller, kara sevdalar,
birer mezar süsü olmuş sevgililer bütün.

Her yanda bir bakış, işler insanın ta canına,
her yanda bir ağız, habire canlar solur.

Bütün bunları şair hayal ede ede,
şu ilham perisi bir kanatlansa, bir gelse, der.

Hemencik bir kitabın arasından çıkarır başını
o kaybolmuş sevgili, toz içinde, geçmiş günler.

Pür-lerze-i tehâlük, eder arz-ı şevk ona;
tab'ında bir neşât-ı garîb eyler ibtidâr.

Hep şî'r olur ne gelse o dem kalb ü fikrine;
gördükçe yâr-ı cânını pîşinde âşikâr,

kuşlar gibi terâneye başlar; bu nağmede
memzûçtur sürûd-i hazân, nefha-i behâr.

Şâir neşîmeninde bulur her safâsını,
şâir neşîmeninde eder seyr-i huld-zâr.

Bir lânedir ki hücresi âfâkı muhtevî,
tevlîd eder o lânede eş'âr-ı dil-şikâr

bir kalb-i âteşin ile bir fikr-i bî-karâr.

1895

Birdenbire titrer, koşar ona deli gibi,
içinde anlaşılmaz sevinçler açar gözünü.

Şiir olur o an ne gelse yüreğine, kafasına,
gördükçe önünde boylu boyunca canının içini.

Ossaat başlar kuşlar gibi şakımaya,
güzün türküsüyle baharın soluğu sarmaş dolaş, iç içe.

En rahat, en güzel yer şairin kendi yeri,
şair kendi yerinden seyreder aydınlık ülkeleri.

Toplar ufukları bu küçücük oda, bu yuva,
doğurur bu yuvada gönül avlayan şiirleri

coşkun bir yürekle kararsız bir kafa.

İLEL - EBED

İlel-ebed... Bu tahayyül, verirdi neş'e bana;
ilel-ebed onu sevmek, ilel-ebed, mü'lim
fakat hayat-fezâ
bir iptilâ ile sevmekti en güzel emelim.

Tasavvur-i ebediyyet hayât ü sevdâda,
bu bir hayâl idi, lâkin hayâl-i dilberdi;
evet, bu rüyâda
cinânı görmeye benzerdi, rûh-perverdi!
Yazık! Şu neş'emi tesmim ederdi hiss-i firâk,
düşerdi rûhuma her ayrılışta bir ahker;
evet, bu his, bu merâk
verirdi aşkıma bir hadşe-i melâl-âver.

ÖLÜNCEYE DEK

Ölünceye dek, ölünceye dek!..
Bunu düşünmek bile bir hoş ederdi beni,
ölünceye dek sevmek onu, ölünceye dek sevmek,
sevmek deli gibi!
Hem yesin bitirsin canımı benim,
hem canlar katsın canıma,
dünyada benim tek isteğimdi bu,
dünyada benim tek emelim.

Yaşamakta, aşkta düşünmek sonsuzluğu,
hiç olmayacak bir şey, bir hayal,
ama tatlı, ama güzel.
Görmek gibi bir şey cennetleri düşte,
yeniden yeşermek gibi bir şey.

Ama şu ayrılık duygusu yok mu,
şu ayrılık duygusu,
kolumu kanadımı o kırardı işte,
bir kızgın ateş düşerdi yüreğime her ayrılışta,
kanardı bir sıkıntının pençesinde aşkım.

Güler görür de o çeşm-i siyâhı ağlardım,
cihanda bir bu iken rûhumun temennâsı;
evet, ben anlardım:
O tatlı giryelerin ayrılıktı mânası.

Geçip tehâşi-i firkatle hep leyâl-i visâl
sabah olurdu sükûn bulmadan tahassürler;
evet, geçerdi leyâl,
büyürdü beslenip ümmîd ile teessürler...

İlel-ebed... İki rûh-ı muâşıkın bu ümîd,
bu vaad-i mugfil-i sevdâ, penâh-ı kalbiydi;
fakat ne fikr-i baîd:
Hayât-ı zâil içinde muhabbet-i edebî!...

1896

Gülerken görürdüm o kara gözleri,
gülerken görür ağlardım,
oysa o gözlerin gülmesiydi tek dileği gönlümün.
Ve ben anlardım ossaat, anlardım,
sıcak göz yaşları ayrılık demekti.

Hep korkuyle geçerdi bizim gecelerimiz,
ha şimdi ayrılacağız, ha şimdi.
Sabah olur, sönmezdi ateşi içimizin.
Geçerdi geceler, geçerdi,
acılar umutlarla beslenip büyüyerek.

Ölünceye dek, ölünceye dek!..
Seven iki can için bu umut,
tek sığınak yeri, tek,
bu umut, bu yalancı ışık.
Ama öyle bir uzak, öyle bir uzak:
Kısacık bir hayatın içinde
ölümsüz dostluk!

TEFEKKÜR

Zemân olur ki, düşünmekten ihtirâz ederim;
müfekkirem o zaman bir nihâle benzer ki,
alîl ü rağşe-nümâ şâh-sâr-ı bî-berki
şikest olur küçücük darbesiyle bir kanadın.
O gün, fasîh u muakkad, bütün neşîdelerim
harâb-ı girye birer levha-i teessürdür.

Bu göz yaşıyle silinmiş nukûş-i hasretten
bakıp çıkarmaya sa'y eylerim de bir mânâ,
şu gafletimden edip sonra kendim istihyâ
derim: «Zavallı! Hayâl-i muhâle aldandın;
çıkar mı reng-i hakîkat ukûs-i hayretten?»
Bu söz bakılsa bir enmüzec-i tefekkürdür...

Hayır, lâneti yoktur tefekkürün bunda,
bütün şiirlerimin rûhu bir tekeddürdür
ki, dem-be-dem duyarım kalb-i nâle-meşhûnda.

1896

DÜŞÜNME

Kimi vakit düşünmekten bayağı ürkerim,
düşünme gücüm benzer bir körpe fidana,
bir kanat şöyle bir çarpmaya görsün,
yapraksız, titrek, hasta dalı çıt eder.
Ağlamaktan helâk olmuş acılar yaprağına döner
o gün kırık dökük bütün şiirlerim.

Sonra uğraşırım bir anlam çıkarmaya
göz yaşıyle silinmiş hasret nakışlarından,
sonra bu dalgın halimden utanırım gene kendim,
«Bunlar tüm boş kuruntular bel» derim,
«Çıkar mı, derim, şaşkınlık yankılarından gerçeğin rengi?»
Bu söz de tastamam bir düşünme örneği ya hani...

Ama düşünmenin hiç yeri yok burda,
bütün şiirlerimin özü acıklı türkülerdir,
sık sık duyarım onları inleyen yüreğimde.

HALÛK'UN SESİ

Terennüm eyliyor sesin,
ne söylüyor bilir misin?
Diyor ki: «İşte leyl olur, tulûğ olur, nehâr olur;
«şitâ geçer, bahâr olur;
«zemin şükûfezâr olur;
«çiçeklerin tarâvetiyle pürtarâvet-i şebâp;
«gezer, koşar, uçar, güler... Güler bütün zevilhayât;
«güler bütün terâneler,
«güler hep âşiyâneler;
«Bu kar, bu kış, bu serd-i havâ ki titretir seni,
«şu incimâd-ı âteşîn ki yaktı ruh-ı gülşeni,
«şu berfpâreler ki doğrusu üşütmüyor beni...

HALÛK'UN SESİ

Güzel güzel şakıyorsun,
bilir misin ne diyorsun?
«Gece olur, sabah gelir, güneş ağar,
kış geçer, haydi bahar,
yer gök çiçeklerle dolar.
Çiçekler taze taze,
çocuklar körpe körpe,
gezer, koşar, güler, uçar,
güler bütün canlılar,
güler türküler bütün,
güler bütün yuvalar.
Titretir seni bu kış,
dondurur bu kar, bu ayaz,
yakar gül bahçesinin içini,
yakar bu ateşli buz,
kar parçaları ama beni,
kar parçaları hiç üşütmez.

«Evet, şu berfdâneler,
«neşâtıma behâneler,
«tef-i hayatbahş-i âfitâba karşı bî-sebât,
«erir, akar; onunla reşheyâb-ı feyz olur türâb;
«o feyz ile bahâr olur;
«zemin şükûfezâr olur.»

Melek çocuk, baban senin sesinle bahtiyâr olur.
Terennüm eyliyor sesin,
ne ruhsun bilir misin?

1896

Şu karlar tane tane,
sevinç katar sevincime.

Erir, akar durmadan,
durmadan erir, akar
karşı durup güneşin
can veren sıcağına,
toprak emer emer, doyar,
toprak emer emer, doyar,
Bir bakarsın bahar olur,
yer gök çiçeklerle dolar.»

Duyar baban, melek çocuk,
duyar baban, duyar seni,
duyar baban, melek çocuk,
sarar babanın içini
bir aydınlık, bir aydınlık...

Şakıyorsun güzel güzel,
sen ne cansın, a yavrucuk!

KUTBA DOĞRU

Önünde bir mütebâid semâ-yi berf-âlûd,
peyinde bir medeniyyet ki mu'teriz ve hasûd;
yürü: sükût-i adem, dur: safîr-i istihzâ...
Bütün bu kahra mukabil nedir olan mev'ûd?

Cihân-ı fende büyük bir şeref, büyük bir şan;
evet, yarın diyecekler ki: «Duydunuz mu, filân
firaz-ı kutba suûd eylemiş, bu istilâ
nasibi olmadı âlemde kimsenin el'an...»

— Ne boş tamâ! Bu tehâlük revâ mı şöhret için?
— Gelir mi âleme insan ya sâde râhat için,
aranmadan bulunur mu defîne-i âmâl?..

«Şu köhne hikmete bak!» dersiniz: fakat insaf,
bu köhne hikmeti Nansen edeydi istihfaf
Fram bugün ne olurdu?.. Bir ihtimâl-i muhâl.

1897

KUTBA DOĞRU

Önünde karlara batmış bir gök,
sen gidersin, o gider,
ardında çelme takan bir uygarlık,
hasedinden çatlar, kendini yer.
Yürü: ağızları bıçak açmaz.
Dur: Önce ıslık, sonra yuha!
Bütün bu kahrın karşılığı ne?

Bilim dünyasında büyük bir ün, ha?
«Duydunuz mu?» denecek yarın, «duydunuz mu?
Kutup noktasına varmış filân adam.
Bu başarıya eremedi şimdiye dek hiç kimse.»

— Bir ün için göze alınır mı bu?
— Ya neden gelir dünyaya insan,
ense göbek şişirsin diye mi?
Güzel şeyler nasıl bulunur, aranmadan?

«Şu boş lâfa bak!» dersiniz ama,
etmeyin eylemeyin, derim ben de size,
Nansen dudak bükseydi bu «boş lâf»a,
ne adı kalırdı Fram (*) ın bugün, ne sanı.

(*) Nansen'in Kutup yolculuğunda kullandığı gemi.

FENER

Uzakta bir müteredditt zıyâ-yi bî-mânâ
yolun lika-yi râtıbinde, muhteriz dolaşır;
uzar, kopar, kırılır; bir küçük nefesle havâ
eder zavallıya bin şekl-i muztarip iksâ.

Bakarsınız: Mütefekkir, medîd, girye-nümâ;
bu şimdi bir nazar-ı âşıkanedir ki taşır
cenâh-ı sâkini üstünde bir şeb-i hulyâ...
Bakarsınız; Mütehâlik, münevver ü şeydâ,

bu şimdi neş'eli bir gamzedir, behîc-i emel...
Fener o rûhların aynıdır ki, gark-ı hayâl,
yaşar ümîd ile şeb-zinde-dâr-ı şevk u kesel.

Benim hayâlime en çok şu hâlidir dokunan:
Zavallı, dâhil olurken sabâha pür-âmâl
söner leâli-i bârân içinde girye-künân!

1897

FENER

Özgürlük uğruna acılar çeken
genç aydınlar için yazmış bu şiiri.

Kımıldar durur uzakta anlamsız bir ışık,
dolaşır ürkek ürkek ıslak yüzünde yolun,
şimdi uzadı, şimdi koptu, şimdi kırık,
bin kılığa sokar zavallıcığı bir ufacık soluk.
Şimdi düşünceli ve dalgın ve ağlamaklı,
öyle bir bakış ki bu, sevdalı sevdalı,
bir gece taşır, hülyalı bir gece, durgun kanatlarında

Şimdi pırıl pırıl, şimdi atak ve delişmen,
sevinçli bir göz kırpması bu aydınlık bir yüzde.

Fener ne, fener ruhların aynası,
kendini koyvermiş, rahat,
boğazına dek dalmış hayale,
yaşar karanlık gecelerde uyanık, umutlu.

Ama onun bana en çok dokunan hali,
ha varıyorum, ha vardım derken sabaha,
yağmur incileri altında zavallıcığın
ağlaya ağlaya sönmesi.

KARLAR

Bir ıztırâb-ı serd ile titrer mükevvenât,
altında karların;
bir dûd-i müncemid gibi âfâk-ı bî-hayât,
pîşinde canlanır mütehâşî nazarların.

Çıplak ağaçlarıyle, beyaz damlarıyle gâh
-mahsûl-i vâhime-
bir bî-hudûd-i mahşer-i emvât olur; nigâh
teşrîhlerle dem-be-dem eyler müsâdeme...

Bâzan akur bir denizin sath-ı zâhiri
donmuş da, bî-mecâl,
gûyâ ağır ağır inerek, hep mezâhiri
altında bagteten ezecek zanneder hayâl...

Bâzan da âsüman yere âmâde-i sukut
bir safhadır, hazîn;
manzûr olan o safhada, bî-reng ü bî-hutût,
timsâl-i hadşe-âveridir mevt-i hâilin...

Lâkin sorun şu penceresinden bakanlara
gâh-ı tahayyülün,
onlarca aynıdır bu bürûdetli manzara
bir sîne-i semende gülen bir beyaz gülün.

1897

KARLAR

Bütün yaratıkların karlar altında
soğuktan sızım sızım içi sızlar,
ürkek gözler önünde canlanır, solur,
donmuş bir duman gibi ölü ufuklar.

İşte çıplak ağaçlarıyle, beyaz dallarıyle,
— aslında bir kuruntu bu —
ortalık uçsuz bucaksız bir ölüler mahşeri olur,
işin yoksa arada bir iskeletlerle boğuş dur.

İşte azgın bir denizin öfkeli yüzü,
sanki donmuş da halsiz kalmış gibi,
sanki ağır ağır inecek ilkin,
sonra altında ne var ne yok ezecek çatır çatır.

İşte gökyüzü bir yaprak gibi,
işte yere ha düştü ha düşecek,
ne dokunaklı şey, ne acı,
üzerinde ne renk var, ne yazı,
korkunç bayrağı bu kara ölümün.

Siz bir de şurdan bakanlara sorun,
görülen ne, sıcak odalarının penceresinden?
Bir gül olsa gerek, bir beyaz gül,
yasemin bir göğüste gülen.

BİR FEYLESOFA

Soruyorsun ki: Böyle hâkâlûd
bir hayâtın niçin mukayyedisin?
Hangi zevkıyle hangi hiss ü vücûd
seni meşgul-i ömr eder ve niçin?

Ben de sorsam: Nasıl garâbet-i rûh
böyle bir hırs-ı merk eder hâsıl?
Hangi hükmiyle hangi hikmet-i rûh
sizi meshûf-i mevt eder ve nasıl?

O telâkkî de itibârîdir,
bu telâkkî de... Bence mevt ü hayât
«Bir ölür, bir doğar!» meâlinde

bir tesellî-i ıztırârîdir.
Yaşarız böyle cümlemiz, heyhât,
müteharrik nüûş hâlinde!

1897

BİR FİLOZOFA

Soruyorsun: Neden düşkünsün bu kadar
sonunda toprak olacak bir hayata?
Hangi zevk, hangi duygu ve neden
seni bağlar ona kendinden geçercesine?

Ben de sorsam: Nasıl bir tuhaf duygu
doğurur böylesine bir ölüm hırsı?
Sizi ölüme hangi ruh bilimi
böyle nasıl susatır, yargısı ne?

Bu iki anlayış da kendine göre.
Bence ölüm de, hayat da
«Bir ölür, bir doğar!» anlamında

bir zoraki teselli.
Böyle yaşarız biz ne yazık hepimiz.
yürüyen, canlı ölüler gibi!

NÂDİM-İ HAYAT

Makhûr-i nedâmet, nazarım yerlere ma'tûf,
pîrâmen-i azmimde hayâlât-ı siyeh-per;
mânâlı tebessümlere mârûz u mükedder,
mânâlı süâlât ile her hatvede mevkûf;
âvâre, dolaşmaktayım eb'âd-ı hayâtı.

Yıllarca taharrî der-i mesdûd-i necâtı,
yıllarca metâiple, mesâiple döğüşmek,
gezmek bu dikenlikte giran-bâr-ı sefâlet,
mesmûm, acı bir zehr ile mesmûm... Nihâyet
bir gül koparıp koklamadan toprağa düşmek!

Ben böyle mi sandım seni, ey ömr-i gam-âlûd?
Bir telhi-i nefretle gönül, nâdim-i bî-sûd,
takdîs ediyor sâye-i kahrında memâtı!

1897

YAŞAMAK MI BU?

İçimi yer dururum, gözlerim yere dikili,
hayaletler görürüm yolumun üzerinde, kara kanatlı,
arada gülüşürler bana, kederden ölürüm,
bir şeyler sorarlar ikide bir, mânâlı mânâlı.
Ben işte böyle dolaşırım enine boyuna, başı boş,
ben işte böyle dolaşırım bu hayatı.

Ara yıllar yılı kapalı kapısını kurtuluşun,
yıllar yılı alt alta, üst üste zorluklarla,
yüklen yoksulluğu, bu kanlı yolda git gel,
acılarla zehirlen, acılarla paslan, acılarla yan.
Sonra birdenbire düş kara toprağa,
bir taze gül koparıp koklamadan!

Ben seni böyle mi sandımdı, dert dolu dünya,
ben seni böyle mi sandımdı?
Bak ne diyor şu gönül, tiksine tiksine,
bak ne diyor kaderine yana yakıla:
Buyursun, diyor, senin kahrından gelecek ölüm,
buyursun, can bâş üstüne!

TİMSÂL-İ CEHÂLET

Merkûz idi leylin nazar-ı hadşe-nisârı
âfâk-ı şühûde;
olmuştu bütün lem'alerin ma'kes-i târı
emvâc-ı gunûde,

Bir samt-ı siyeh-renk ile meşbû-i hayâlât,
dağlar, dereler sanki birer mahfil-i emvât,
yalnız koca bir fem,
bir dağ gibi âdem
dikmiş nazar-ı gayzını bî-havf ü mübâlât,
eylerdi o boş âleme îrâd-ı makalât...

CEHALETİN KARA BAYRAĞI

«Servetifünun» cularla alay eden Ahmet Mithat Efendiyi yerer Fikret bu şiirinde.

Saplanmış kalmıştı karşı ufuklara
işkilli gözleri gecenin.
Tekmil ışıltılar kara kara vurmuştu
uyuklayan dalgalara.
Kara bir sessizlik içinde bir sürü görüntü,
dağlar, dereler sanki öbek öbek
ölülerle tıka basa dolu.
Yalnız kocaman bir ağız,
dev gibi bir adam,
dikmiş öfkeli gözlerini, korkusuz ve saygısız,
o bomboş yere palavra sıkardı durmadan.

Kükrer, bağırır; dağlara çarpar da sadâsı
bî-fâide, eylerdi bütün kendine avdet;
ablak yüzünün lihye-i câlûb-nümâsı
enzâr-ı temâşâya verip siklet ü vahşet,
titrerdi civârındaki, pîşindeki eşyâ
nutkundan uçan zehr-i bürûdetle; o hâlâ
pür-cür'et ü nahvet
eylerdi hitabet
eş'âr ü fünûn hep o dudaklarda müheyyâ
çirkâb-ı taarruzdan ederlerdi tehâşâ...

İnsanlığı muhtâç idi şâyân-ı tefekkür
binlerce güvâhe,
atmıştı bu manzar beni hem-reng-i teneffür
bir havf-i siyâhe!

1897

Kükrer, bağırır, kudururdu o,
gider çarpardı sesi dağlara,
ama dönerdi ses gene gerisin geri,
döner gelirdi kendisine olduğu gibi.
Ablak suratında süpürge sakalı
verirdi insana sıkıntı ve korku.
Ne varsa arkasında, yanında, önünde, canlı cansız,
zangır zangır titrer dururdu,
o soğuk, buz gibi zehirlerle,
onun ağzından kustuğu.

Ama durmazdı gene o,
korkmadan ve çekinmeden,
ve böbürlene böbürlene,
konuşur kusardı boyuna.
Uzak dururdu ondan şiirler ve bilimler,
o çirkefli kudurgandan uzak dururdu,
dudaklarında çirkef hazırdı onun her dakka.

İnsan mıydı bu, neydi,
bin tanık isterdi bunu anlamaya.
Kapkara bir korkuya atmıştı beni
tiksintiyle karışık bir korkuya,
o yomsuz, pis surat!

İNANMAK İHTİYACI

Bütün boşluk: Zemin boş, âsümân boş, kalb ü vicdan boş;
tutunmak isterim, bir nokta yok pîş-i hasârımda.
Bütün boşluk: Döner bir hîçi-i mûhiş civârımda;
döner beynim berâber; ihtiyârım, sanki bir serhoş,
düşer, lagzîde-pâ sâha-i ümmîde bir kerre...
Bu yalnızlık, bu bir gurbet ki benzer gurbet-i kabre;
inanmak... İşte bir âğûş-i rûhânî o gurbette.

Karanlık: Her taraf, her şey karanlık, bir hazîn yeldâl
Karanlık: fehm ü dâniş, akl ü istihrâç hep muzlim;
bütün rûhumda müz'iç bir cemâdiyyet olur nâim,
kesâfetten ibâret bir tecellî arz eder eşyâ,
hakîkat zâhir olmaz dîde-i idrâke bir zerre...
Bu vehm-âlûd bir zulmet ki benzer zulmet-i kabre:
inanmak... İşte bir şeh-râh-ı nûrânî o zulmette.

1897

İNANMAK İHTİYACI

Tutunmak isterim, bir dal bile yok tutunacak,
ne yerde, ne gökte, ne yüreğinde insanların.
Döner yanımda yöremde bir vahşi yokluk, döner de döner,
döner beynim, vın vın eder, bir sersemleşirim ben,
bir sersemleşirim,
her umut bahçesinde bir kerre sürçer ayağım ve düşerim.
Bu yalnızlık, bu gurbet bir mezar yalnızlığı sanki,
elimde tek sığınağım benim inanmak bu gurbet elde.

Nereye baksan karanlık, neye baksan kapkara, acı bir gece!
Tüm kafalar, gözler, tüm bilgiler, yürekler,
tüm karanlık içinde.
Bir şey içerimde, taş gibi, uzanmış uyur, sıkar sıkar beni,
eşyada ne var işte, ama bütün eşyada, ağırlıktan başka,
hadi dört dön, bul bakalım gerçeği, şu kadarcık bul...
Bir mezar karanlığı gibi ürküten bir karanlık bu.
Bir inanmak kaldı işte bu karanlıkta tek aydınlık yol.

YAŞADIKÇA

Evet, bu dağları aştıkça böyle tırmanarak,
evet, bu dağların sath-ı bî-kararında
şikeste, güm-şüde, âvâre, hâr u müstağrak,
yuvarlanıp zedelendikçe... İsterim koşmak!

Önümde bir gece, bir gavr-i lâciverd-i zalâm,
derinleşir beni pûyân görüp kenârında;
derinleşir ve güler... Ben, alîl-i bî-ârâm,
uçan bu gölgeyi teshîre isterim ikdâm.

O zıll-i müphem-i sâir, o mevceler, o cibâl
birer misâl-i emeldir ki reh-güzârında
görür bülend ü mutarrâ, edersin isticâl;
bütün taab, yine kabil değil fakat ihmâl:

Sever hayâtı beşer, tâ ser-i mezârında!

1898

YAŞADIKÇA

İşte ben böyle tırmana tırmana aşarım dağları, aşarım.
Bu dalgaların çırpınan avucunda ben işte böyle
yuvarlanır koşarım kan revan içinde, koşarım.
Kırık döküğüm ve başı boşum ve güçsüzüm ve dalgınım.
Ve de koşmak gelir içimden, daha koşmak, daha!

Önümde bir gece, koyu mavi bir karanlık çukur,
kıyısında koşar görür beni, derinleşir, derinleşir.
Ve de güler. Ben bitik ve hasta halime bakmam,
bir tutabilsem şu uçan gölgeyi, derim, bir tutabilsem.

Ve o yürüyen ve o belirsiz karanlık ve o dalgalar ve o dağlar,
sanki varılacak en son durak, varılacak en güzel yer,
yolunun üzerinde öyle eşsiz, öyle yüce görünürler,
sığmaz için içine, ha bi varsam, dersin, ha bi varsam,
canın çıkar, diyemezsin hadi boş ver, geri dön.

Hayatı mezarının başına dek sever insan!

MÜKEDDER

Başka bir dest-i saht içinde elim;
pek muhakkak, bu iptihâl-i beşer...
Bana ömr-i alîl ü münfaîlim
iki agrep hüviyyet arz eyler:

Biri dâim cenâh-ı gayretle
evc-i âmâle yükselir gibidir;
biri nevmîd bir sükûnetle
Sönmek ister... Fakat değil kaadir.

Kağr-ı mahfîsinde bir leylin
biri hâb-ı huzûra mâil iken,
biri mahzûz olur didinmekten.

Bu tehâlüftür işte her meylin
mahveden bende rûh-ı lezzetini,
mahveden rûhumun saadetini!

1898

ÜZÜNTÜLÜ

Güçlü ve sağlam bir başka el içinde benim elim;
ınsan yalvarması yakarması bu, besbelli.
Hasta ve kırgın hayatımla anlıyorum ki,
ben apayrı iki kişiyim.

Biri takmış gayret kanadını,
amacının doruğuna ha vardı ha varacak,
biri umutsuz, durgun, eli kolu bağlı,
batmak ister, ama batamayacak.

Biri gecenin en kuytu, gizli yerinde
kendini koyuvermek isterken deliksiz bir uykuya,
biri, hep böyle didinsem, durmasam, der.

İşte bu ikilik bende varken,
akmaya görsün bir yana yüreğim,
kalmaz hiç bir şeyin tadı tuzu,
her şey hayatımı zehir eder.

BİRLİKTE

Birlikte açılmış iki zambak gibi hem-ser,
birlikte geçirdik bütün eyyâm-ı şebâbı;
birlikte, ne yaptıksa şu insanlığa benzer,
birlikte, ne gördükse mukassî ve münevver...

Bir hâtıra yoktur o güzel günlere şâhit,
bir hâtıra yoktur ki bugün mevc-i sehâbı
arz eylemesin ruhuma her an mütebâit
bir lemha ki yalnız sana, yalnız sana âit.

Birlikte olursak yine bir parça gülümser
ömrün, şu geçen ömrümün ikbal-i harâbı;
tezkir ile mâziyi, - gel ey hemdem-i dilber!
birlikte okurduk, yine birlikte, beraber

hatmeyliyelim, gel şu gamâlûde kitâbı!

1898

BİRLİKTE

Birlikte açmış iki zambak gibi bir dalda,
birlikte geçirdik bütün gençlik günlerini,
birlikte yaptık, insanlık hali ne yaptıksa,
birlikte gördük ne gördükse, sıkıntılı, ferah.

Tek bir anı yok o güzel günlere tanık,
tek bir anı yok ki bugün bulutları dalga dalga
göstermesin ruhuma sık sık bir ışık,
gitgide uzaklaşan bir ışık,
yalnız sana ait bir ışık, yalnız sana.

Birlikte olursak hayatın gene bir parça ışır,
o geçen günlerimin ışır yıkılan mutluluğu,
bir getiriver o günleri aklına ne olur.
Gel, sevgili can yoldaşım benim,
o gün birlikte okuduysak nasıl,
gene birlikte bitirelim şu dertli kitabı,
gel, birlikte bitirelim.

ENÎN-İ GAM

Anîf darbe-i kahriyle bâd-i bî-insâf
birer birer düşürür dallarından evrâkı,
tulûğ eden güneşin her nigâh-ı işrâkı
eder zavallıların mâtemiyle istihfâf.

Nişîb-i hüznü ezer, inletir firâz-ı mesâr!
Şu hasta sâilenin pîş-i iktirâbından
gülüp geçen şu müzehher kadınların insan,
revişlerinde sezer bir şemîm-i istihkar.

Benim de ağlayarak yazdığım şu şi'r-i siyâh,
lebinde kariemin handelerle titreyecek;
neler, ne giryeler ölmüştür öyle titreyerek
dudaklarında neşât u saâdetin, eyvâh!

Niçin bu reng-i tehâlüf lika-yı hilkatte?
Niçin benim kederim başkasına zevk olsun?
Yazık değil mi, niçin bir tanîn-i şevk olsun
benim enîn-i gamım bir leb-i meserrette?

1898

TASALI İNİLTİ

Kasıp kavurur bir amansız yel, kasıp kavurur,
yaprakları dallarından bir savurur, namussuz, bir savurur,
doğan güneş bakar yukardan, alaylı alaylı, parlak parlak,
zavallıcıklar, der, şunlara bak, der, şunlara bak!

Fışkıran sevinç, kısık kederi ezer inletir, ezer inletir!
Şu hasta, şu fukara kadının yanından geçen, şu fıkır fıkır,
şu süslü püslü kadınlar, şu kokulu mokulu,
nasıl da saymaz gibiler insandan onu, insandan onu.

Benim de ağlaya ağlaya yazdığım şu kara şiir,
sevgilinin dudağında titreyecek güle oynaya, güle oynaya,
neler ölmüştür, ne göz yaşları, böyle titreye titreye, kimbilir,
sevgili dudağında, sevinç dudağında, mutluluk dudağında.

Bu uymayan renkler, yaradılışın yüzünde, bu renkler ne?
Benim acım ne diye tatlı gelir, ne diye başkasına benim acım?
Ne diye aşka gelir, çın çın öter, ne diye, anlamadım,
benim iniltim, tasalı iniltim, gülen bir dudakta, ne diye?

ŞÂİRİN ÇUBUĞU

— Kahkaha-i şi'riyye —

Buram buram çubuğundan kopan dumanlarla
döker dudaklarının ihtizâz-ı handânı
zemîn-i san'ate bir ince nükte bârânı...

Buram buram çubuğundan coşan dumanlarla
bu nükteler ezelî irtibâtı hâizdir,
bu nükteler o dumanlar sayılsa câizdir!

Bakın nasıl tütüyor: Bir amûd-i mevce-nümûd
ağır ağır çıkıyor cevv-i bî-tenâhîye,
temas edip gülüyor bir ümîd-i vâhîye.

Bulutların leb-i sâfında belki zevk-âlûd
bir ibtisâm arıyor. belki bir melâl arıyor;
hayır, nüzûl edecek zirve-i hayâl arıyor.

ŞAİRİN ÇUBUĞU

— Şiir güldürüsü —

Çubuğundan dumanlar ağarken buram buram,
titrek bir gülüşle dudaklarından döker o
sanatın toprağına bir ince nükte yağmuru.

Çubuğundan buram buram coşan dumanlarla
bu nükteler arasında çok eski bir bağ var,
bu nüktelerle o dumanlar sanki bir.

Nasıl tütüyor bakın, dik bir dalga gibi,
ağır ağır çıkıyor uçsuz bucaksız boşluğa doğru,
nasıl gülüveriyor sürtününce boş bir umuda.

Bir şeyler arasa gerek bulutların lekesiz dudağında,
belki tatlı bir gülücük, belki bir üzüntü falan,
konmak için bir hayal doruğu mu yoksa.

Bakın nasıl tütüyor: Şimdi bir şetâretle
bulutların uçarak sîne-i safâsından
geçer gider kamerin pîş-i i'tilâsından...

Zavallı şâir-i hulyâ-girifte, hayretle
onun peyinde gezer fikri hep sehâbeleri;
sukut-ı fikrini hâkîdir en güzel eseri.

Buram buram çubuğundan uçan dumanlardan
hayâli meşk-ı suûd eyler, inbisâd ederek;
muhâl olur, o kadar yükselir ki, fark etmek.

Buram buram çubuğundan uçan dumanlardan
doğar fehâvi-i eş'ârı, irticâlîdir;
gören sanır ki sünûhâtı hep maâlîdir!..

1898

Bakın nasıl tütüyor şimdi, kıvançla,
uçarak dertsiz bağrında bulutların
çıkıp gidecek ayın önünden ta yukarlara.

Derinlere dalmış olan şair, bizim fukara,
gezdirir durur dumanların ardından aklını,
gezdirir o buluttan o buluta,
en güzel eseri, aklının nasıl
baş aşağı geldiğini anlatır bize.

Çubuğundan buram buram ağan dumanlardan
hayali genişleye yayıla öğrenir yükselmeyi,
öyle bir yükselir ki, sonunda
farkına varamaz onun hiç kimse.

Çubuğundan ağarken dumanlar buram buram,
doğar şiirlerinin anlamları düşünmeden, birdenbire,
gören de der ki: «Ne derin adam bu,
aman, ne derin adam!»

YİNE HALÛK

Siyah bir gece... Altımda bir kırık tekne.
Başımda bir müteezzî hayât-ı mel'ûne,
verip küreklere hâlâ olanca kuvvetimi
yetişmek istiyorum bir kenâr-ı memûne.

Niçin, niçin?.. Buna birçok sebep düşündüm ben:
Hayır, ne meskenetimden, ne acz ü ye'simden;
bütün bu derdimin esbâbı sende toplanıyor,
sen, âh ey sarışın tıfl-ı nâ-tüvân, hep sen!

1898

GENE HALÛK

Karanlık bir gecenin içindeyim.
Altımda kırık bir tekne,
başımda çekilmez bir hayat,
sıkıntılı, pis, berbat.
Dayanmışım var gücümle küreklere,
varmak isterim korkusuz, sakin bir kıyıya.

Çok düşündüm çok, bunun nedeni ne?
Ne uyuşukluğumdan bu benim,
ne umutsuzluğumdan,
ne güçsüzlüğümden.
Bütün bu derdimin sensin asıl sebebi,
ey sarışın, çelimsiz çocuk, sensin sen!

ÖKSÜZLÜĞÜM

Ufukta, işte şu penhâ-yi lâciverdîde
ağır ağır yürüyor bir hayâl-i hûn-âlûd;
lebinde lerze-i şekvâ, gözünde bir memdûd
nigâh-ı rencîde.

Hayâtımın bu hayâletle bir taallûku var:
İlerledikçe o, kalbimde artıyor helecan;
ilerledikçe o, rûhum gidip izinde arar
medîd bir hicrân.

Nedir, bu hangi perestîdenin sefâletidir;
nedir, bu hangi ümîdin sukutudur, mecrûh?
Ninem, ninem... Bu hazân-dîde zıll-i ber-zede-rûh.
Onun hayâletidir!

ÖKSÜZLÜĞÜM

Bu şiirde Fikret, memleketin uçuruma gidişini ve bizim gevşekliğimizi anlatır.

Ta karşılarda, koyu mavi sularda,
bir hayal yürür, ağır ağır, kan içinde,
dudağında bir yakınma, bir titreme,
gözler bakar acı acı, biteviye.

Yakınlığı var onunla hayatımın,
o gittikçe bende yürek küt küt atar,
bir uzun ayrılık arar duygularım izinde.

Bu hangi sevgilinin yoksulluğu?
Bu batan hangi umut?
Bu yaralı kim?
Solan hayaleti bu nenemin.
Çıkarılmış özü içinden.
Nenem benim! Nenem benim!

Onun hayâletidir, bir muhît-i cûşânın
siyah köpükleri üstünde çırpınıp yatıyor;
siyah köpükleri üstünde bahr-i nisyânın
müebbeden batıyor...

Ve ben uzakta, şu me-vâ-yi istirâhatte,
onun üfûlünü seyreyliyor da ölmüyorum;
çocuklarımla, çocukluklarımla mesrûrum
bugün bu sâatte!

1898

Çırpınır durur nenemin hayaleti
kara köpüklerinde kuduran dalgaların.
Unutma denizin kara köpüklerinde
batar bir daha çıkmayasıya nenem.

Ve ben, ayaklarımı bir güzel uzatmışım uzakta,
bakar bakarım batışına nenemin, ama ölmem,
çocuklarımlayım ben bugün bu saatte,
bu nasıl şey, bu nasıl şey,
içimde bir dünya, çocukça, cıvıl cıvıl.

BİR ÂN-I HUZÛR

Seyreyliyorum çeşm-i hayâlimle uzaktan
bir gülbe-i mes'ût;
üstündeki fersûde, herem-dîde ocaktan
yükselmede bir ince duman mâil ü memdûd.

Sâfî, lekesiz karların altında cevânip
mahfûf-i sükûnet;
bir köy bu sükûnetle ezilmiş gibi gaip,
her yer bu sükûnetle hem-ârâmiş-i cennet...

Ben sürmedeyim şimdi hayâlimle bu köyde
bir köylü hayâtı;
karşımda ocaktan süzülen dûd-i sefîde
kalbolmada hep leyl-i hayâtın zulümâtı.

1899

BİR DAKİKACIK HUZUR

Hayatın pisliklerinden kaçıp, bir arkadaşıyle İzmir taraflarında bir çiftlikte yerleşme kararını vermeleri üzerine yazmış bu şiiri.

Seyrederim hayal gözümle
uzakta mutlu bir kulübe,
gün görmüş, yıkık dökük bir ocaktan
tüter ince uzun, yamuk bir duman.

Lekesiz, duru beyaz bir kar,
karın altında ne ses var, ne soluk.
Bir köy, bu sessizlikle ezilmiş gibi,
sanki köy ortada yok.

Koyuvermiş kendini bu sessizlikle her yer,
kuş gibi rahat ve güzel.

Hayalimle bu köyde ben şimdi
yaşamadayım bir köylü gibi.
Bütün karanlıkları gecelerin, ama bütün,
ak bir duman olmuş, ak bir duman,
tüter bu ocaktan şimdi,
tüter karşımda durmadan.

PERDE-İ TESELLİ

İşte seksen yaşında bir sâil,
yaşamış kâinâtı görmiyerek.
Yaşamış, mevte olmamış kail;
yaşamak ayrı, görmek ayrı demek.

Mütehaşşid mezâhir-i zulemât:
Göz açıldıkça rûh perdelenir.
Acı bir levha şüphe yok ki hayât,
görmemek en büyük tesellîdir.

Âh, ey pîr-i sersefîd-i hazîn,
seni görmekle işte âmâcım
yine bir çok teessürâta... Sevin

sen o zulmetfezâ tecellîye;
işte bak, ben de, ben de muhtâcım
öyle bir perde-i tesellîye!

1899

TESELLİ PERDESİ

İşte seksen yaşında bir dilenci,
yaşamış görmeden dünyayı.
Yaşamış, boyun eğmemiş ölüme;
Yaşamak ayrı demek, görmek ayrı.

Karanlık görüntüler gelir birbiri peşisıra:
Baktıkça kapanır insanın içi.
Hiç kuşku yok, hayat acı bir oyun,
görmemekse en büyük teselli.

Ey ak saçlı, zavallı ihtiyar,
seni gördüm, saplandı bağrıma
işte bir sürü ok... Sevin,

sevin o zifirî karanlık kaderine;
işte bak, benim de, benim de ihtiyacım var
öyle bir teselli perdesine!

TEFELSÜF

Evet, nasıl veriyorsam bu nazma şimdi emek,
şu cümlelerde, şu nesc-i rakîk-i san'atte
nasıl bu cehdimi kabilse anlamak, görmek,
nasîb-i ömrüm olan nekbet ü saadet de
gelir vücuda bütün kedd-i ihtiyârımla.

İçimden eğlenirim bazı iğbirârımla:
Benim yapan bu hayat-ı melûl ü mes'udu,
benim veren o ruhâm-ı hakîre keyfimce
şu vaz'ı dilberi, yahut bu şekl-i merdûdu;
benim elimde benim benliğim de bâziçe...

1899

FELSEFEYE DALIŞ

Şimdi nasıl bu şiire emek veriyorsam,
şu satırlarda, sanatın şu ince dokusunda
nasıl apaçık, ortadaysa çabam,
ömrümün payı yıkım ve mutluluk da
öyle gelir, kendi isteğim, emeğimle.
Arada kafam bozulunca gülerim içimden:
Bütün acı, tatlı günlerimi yapan benim,
şu güzel duruşu, şu berbat şekli
değersiz mermere keyfimce veren ben.
Demek bir oyuncağım kendi elimde ben kendim.

SENİNLE

Seninle gel, bu hıyâbân-ı vahdet-ârâmın
ilel-ebed koşalım sebzi-i zalâmında;
seninle gel, bu muattar harîm-i ilhâmın
ilel-ebed kalalım zıll-i ihtişâmında.

Bu yol, bu sîne-i vahşette gizlenen reh-i nûr
açıldı böyle ne hoş pîş-i intihâbımıza;
seninle gel bu tenezzühte, pür-hayât ü huzûr,
bugün de dönmeyelim lâne-i harâbımıza.

Fakat niçin bu güzel yol sonunda bir uçurum?
Yazık değil mi, bütün sâha-i emel böyle!
Bu yol, bu râh-ı saadet de - âh korkuyorum! -
müebbeden çıkacak bir harâbe-i kesele...

Evet, niçin bu güzel yol sonunda bir uçurum!

1899

SENİNLE

Ölünceye dek koşalım seninle gel,
şu ağaçlık yolun ıpıssız yeşil karanlığında,
ölünceye dek koşalım.
Şu sımsıcak, mis gibi kucağın
ölünceye dek kalalım ulu gölgesinde seninle gel,
ölünceye dek kalalım.

Bu yol, yalnızlığın bağrında saklı bu ışıklı yol,
ne güzel açılmış gider önünde hasretimizin,
yürüyelim seninle, başımız dinç, dipdiri,
bugün de dönmeyelim harap yuvamıza gel.

Ama neden bir uçurum bu güzel yolun sonu?
Ne yazık, bizim bütün hasret yolları böyle!
İçimde bir korku, bu yol, bu mutluluk yolu,
götürecek bizi yıkık dökük, tenha bir yere.

Neden bir uçurum bu güzel yolun sonu, neden?

LEYL-İ VEDÂ

Ooh, gel... Rûh-i tabîat gibi mahmûr u hâmûş,
bu vefâsız gecenin koynunda
kalalım bir ebedî sâniye dalgın, bîhûş...
Kimbilir, belki de son leyle-i sevdâmızdır;
bunda her lâhza, biraz ömr-i saâdet sayılır!

Ooh, bak dalgaların cezbe-i sâfiyyetine;
sanki bir hamle-i sevdâya açık bir sîne.

O kadar râkid ü sâkit, o kadar müstağrak,
o kadar uykuda her şey ki hemen korkulacak!

Ooh, gel gel, bu hafâ-gâhe berâber gidelim;
orda sensiz geçecek günleri tazmîn edelim.

Bir siyah kuş gibi âmâde-i pervâz ü firâr,
bu vefâsız gecenin koynunda
edelim gel, ebedî kalmak için bir ısrâr...
Kimbilir, belki de son lâhza-i sevdâmızdır;
hoş geçen her dem-i sevdâ, ebediyyet sayılır!..

1899

AYRILIK GECESİ

Gel, doğanın özü gibi sessiz ve esrik,
bu vefasız gecenin koynunda
geçelim kendimizden, püfür püfür eselim.
Belki son gecesi bu aşkımızın.
Bir mutlu ömür sayılır bu gecede her dakka.

Gör dalgaları, nasıl dalgın ve duru,
sanki kara sevdalara açık bir yürek.

Kim olsa birdenbire ürkecek, kim olsa,
her şey öyle sessiz sedasız,
her şey öyle uykuda,
her şey öyle kendinden uzak.

Birlikte gidelim gel, bu yokluk yerine,
yaşayalım sensiz geçecek günleri orda.

Kara bir kuş gibi uçacak gece nerdeyse,
taş çatlasa, deriz ayrılmayız birbirimizden,
gel, bu vefasız gecenin koynunda.
Kimbilir, belki de yaşarız son saatimizi,
tatlı geçen her saniyesi aşkın
gelir insana hiç bitmeyecekmiş gibi!

ŞEKVÂ-Yİ FİRÂK

Belki yalnız biraz sükûn bulurum,
belki yalnızken iştiyâkınıza
alışır, öylelikle kurtulurum,
diye katlandım iftirâkınıza.

Şimdi sizden uzak, hayâlimde
sönüyor zerre zerre tâb-ı hayât;
müteressip muhît-i bâlimde
sanki yüz yıllık ızdırâb-ı hayât.

Daha bir leyle-i firâkın bu
tuhfe-i iştiyâkıdır, düşünün;
ayrılık bir azâb imiş, doğru!
Ben de tattım o zehri işte bugün.

AYRILIKTAN ŞİKÂYET

Belki yatışırım, demiştim, kalırsam tek başıma,
belki alışırım, demiştim, hasretine tek başımayken,
böylece, demiştim, belki de kurtulurum,
bunları düşündüm, katlandım ayrılığına.

Ama şimdi hayalimde senden uzak,
sönüyor parça parça yaşamanın şavkı,
gelmiş oturmuş yüreğime yüz yıllık bir ömrün acısı,
yüz yıllık bir ömrün acısı yüreğimi sarmış sanki.

Dur bakalım, bu hasret armağanı daha ne ki,
bir gececik ayrılığın bu canım, bir gececik.
Dayanılmaz bir işkenceymiş şu ayrılık, sahi!
İşte bugün o zehiri biz de yudum yudum içtik.

Nısf-ı leyl işte... Pür-emel nazarım
daha tasvîrinizde müstağrak;
karşıdan lâl û muntazır bakarım
o hazîn bergüzâra, ağlayarak.

Gâh bir nefha, bir nüvid-i visâl
almak ümmîd-i bî-kararıyle
dönerim: Penceremde bir leb-i lâl
bana vaz-ı pür-iğbirarıyle

bahseder tâ uzakta bir yerden;
bu uzak lâne-i şebânede siz
şimdi hâbide-i sükûnet iken
burda, âlâm içinde, ben ve deniz,

iki bîçâre haste-i firkat,
iki bîçâre, işte inliyoruz...
Seni bilmem, zavallı dalga, fakat
yaşamam bir dakîka ben onsuz!

İşte gece yarısı. Çok doluyum, çok.
Öyle bir dalmış gitmişim ki resmine.
Beklerim, hiç bir şey diyemem, susmuşum.
O zavallı anıya bakar dururum sadece karşıdan,
bakar dururum iki gözüm iki çeşme.

Belki, derim, arada bir soluk, bir müjde gelir,
haydi kavuşacağız, derim, kavuşacağız,
kıpır kıpır kıpırdar şuramda bir umut,
dönerim ki, dilsiz bir dudak penceremde,
bir şeyler söyler bana, kızgın, gücenik,
söyler ta uzakta bir yerden:

Siz şimdi bu uzak yatak odasında,
rahat bir uykunun koynundayken,
sıcacık sıcacık,
burda ben ve deniz,
burda iki biçare,
hasretten kıvrana kıvrana inleriz,
iki biçare, inim inim, acılar içinde.
Zavallı dalga, seni bilmem ama,
onsuz yaşayamam ben bir dakka bile.

SON NAĞME

Nev-emel bir çocuk inâdıyle
şu atılmış, kırık rübâbımdan
bir sürûd istedi... Peki, dinle:
Dinle târ-ı şikeste-i rûhu,
dinle şekvâ-yi rûh-i mecruhu;
fakat incinme iktirâbımdan.

Darabân-ı sukutu bir derenin
cevf-i pür-nâliş-i hazânında
ne hazîn aksederse meşcerenin
aynı rikkatle, hâsir ü mebhût,
duyulur şimdi bir enîn-i sukut
şi'rimin lerziş-i beyânında.

Nerde evvelki şevk-i bîdârım,
nerde evvelki nağme-i hevesât?
Şimdi bir mürde-hâb-ı efkârım...
Söyle, ey tıfl-ı pür-emel, gerçek
sanıyor muydun ihtizâz edecek
ölü bir telde bir sürûd-i hayât?

1900

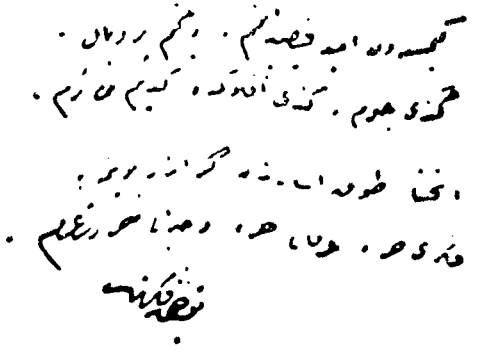
SON ŞARKI

Ne olur, dedin, ne olur,
üstüme düştün çocuk çocuk,
bir şarkı, dedin, bir şarkı!
Demek bir şarkı ha,
şu benim rübâbımdan,
şu kırık, şu boynu bükük.
Öyleyse kulak ver, dinle,
yüreğin ezik teli bak ne der,
bak nasıl yanar yaralı yürek.
Sen bundan sakın incinme.

Akıp giderken bir dere,
çağıl çağıl giderken hani,
inleyen bağrına sonbaharın
nasıl dökerse sesini
bir ormanda, acı acı,
duyulur şimdi tıpkı öyle,
şiirimin titreyen dudağında
yıkık ve bitik bir inleme.

Nerde bende o eski keyif, nerde?
Nerde o eski istek, o eski ses?
Artık ben şurda ha var, ha yok.
Sen çıkar mı sandıydın sahi,
söyle, ey ateş parçası, söyle,
sen çıkar mı sandıydın
ölü bir telde, canlı bir şarkı?

KİMSEDEN ÜMMÎD-İ FEYZ ETMEM, DİLENMEM PERR Ü BÂL,
KENDİ CEVVİM, KENDİ EFLÂKİMDE KENDİM TÂİRİM,
İNHİNÂ TAVK-I ESÂRETTEN GİRANDIR BOYNUMA;
FİKRİ HÜR, İRFÂNI HÜR, VİCDÂNI HÜR BİR ŞAİRİM.



NE BİR BAĞIŞ BEKLERİM KİMSEDEN,
NE KOL DİLENİRİM, NE KANAT,
KENDİ GÖKLERİMDE KENDİ KENDİME UÇAR GİDERİM.
BANA EĞİLMEK BOYUNDURUKTAN BİLE AĞIR.
İŞTE BÖYLE BİR ŞAİRİM BEN.
TEPEDEN TIRNAĞA ÖZGÜR.

SİS

Sarmış yine âfâkını bir dûd-i muannit,
bir zulmet-i beyzâ ki peyâpey mütezâyit.
Tazyîkının altında silinmiş gibi eşbâh,
bir tozlu kesâfetten ibâret bütün elvâh;
bir tozlu ve heybetli kesâfet ki nazarlar
dikkatle nüfûz eyleyemez gavrine, korkar!
Lâkin sana lâyık bu derin sütre-i muzlim,
lâyık bu tesettür sana, ey sahn-i mezalim!
Ey sahn-i mezâlim... Evet, ey sahne-i garrâ,
ey sahne-i zî-şa'şaa-i hâile-pirâ!
Ey şâ'şaanın, kevkebenin mehdi, mezârı;
Şark'ın ezelî hâkime-i câzibedârı!
Ey kanlı muhabbetleri bî-lerziş-i nefret
perverde eden sîne-i meshûf-i sefâhet!
Ey Marmara'nın mâi der-âğûşu içinde
ölmüş gibi dalgın uyuyan tûde-i zinde.
Ey köhne Bizans, ey koca fertût-i müsahhir,
ey bin kocadan arta kalan bîve-i bâkir;
hüsnünde henüz tâzeliğin sihri hüveydâ,
hâlâ titirer üstüne enzâr-ı temâşâ,
Hâriçten, uzaktan açılan gözlere süzgün
çeşmân-ı kebûdunla ne mûnis görünürsün!
Mûnis, fakat en kirli kadınlar gibi mûnis;
üstünde coşan giryelerin hepsine bî-his.
Te'sîs olunurken daha, bir dest-i hıyânet
bünyânına katmış gibi zehr-âbe-i lânet!
Hep levs-i riyâ dalgalanır zerrelerinde,

SİS

Gene bir sis kaplamış ufuklarını, inatçı bir sis,
gitgide büyüyen bir ak karanlık.
Ağırlığı altında ne varsa sanki yok olup gitmiş,
kalmış ortada kala kala bir tozlu yığın,
o tozlu, korkunç yığına bakan göz
şaşırır titrer, ilerisine gidemez.
Ama sen hak ettin bu karanlık, kalın örtüyü,
bu örtü tıpatıp sana uydu, ey kanlı toprak,
ey zulümler meydanı, ey yaldızlı ülke,
döktüğü kanla, çektirdiği acıyla çalım satan!
Ey gösterişin, şatafatın beşiği ve mezarı,
oldum olası imrenilen kraliçesi Doğunun!
Ey kanlı sevgileri, kılı kıpırdamadan
zevk ve safaya susamış bağrında emziren!
Ey Marmara'nın mavi kucağında
ölüm uykusuna dalmış diri,
ey köhne Bizans, büyücü kocakarı,
ey bin kocadan arta kalan el değmemiş dul,
gene de güzel görür, taptaze görür seni,
gene de üstüne titrer sana bakan.
Ne kadar tatlı, cana yakınsın, ne kadar,
süzgün, mavi gözlerinle sen uzaktan!
Oysa ne farkın var kirli kadınlardan senin,
hiç bir şey umurunda değil, belli,
ne bunca acı türkü, ne bunca kan ağlayan!
Sen kurulurken katmış olmasın bir hain el
senin temeline zehirli suyunu kötülüğün.

bir zerre-i safvet bulamazsın içerinde.
Hep levs-i riyâ, levs-i haset, levs-i teneffu';
yalnız bu... ve yalnız bunun ümmîd-i tereffu'.
Milyonla barındırdığın ecsât arasından
kaç nâsiye vardır çıkacak pâk ü dirahşan?

Örtün, evet, ey hâile... örtün, evet, ey şehr;
örtün, ve müebbet uyu, ey fâcire-i dehr!..

Ey debdebeler, tantanalar, şanlar, alaylar;
katil kuleler, kal'alı, zindanlı saraylar.
Ey dahme-i marsûs-ı havâtır, ulu ma'bet;
ey gırre sütunlar ki birer dîv-i mukayyet,
mâzileri âtîlere nakletmeye me'mur;
ey dişleri düşmüş, sırıtan kafile-i sûr.
Ey kubbeler, ey şanlı mebânî-i münâcât;
ey doğruluğun mahmil-i ezkârı menârât.
Ey sakfı çökük medreseler, mahkemecikler;
ey servilerin zıll-i siyâhında birer yer
te'min edebilmiş nice bin sâil-i sâbir;
«geçmişlere rahmet!» diyen elvâh-ı mekabir.
Ey türbeler, ey her biri pür-velvele bir yâd
ikaz ederek sâmit ü sâkin yatan ecdât!
Ey ma'reke-i tîn ü gubâr eski sokaklar,
Ey her açılan rahnesi bir vak'a sayıklar
vîrâneler, ey mekmen-i pür-hâb-ı eşirrâ.
Ey kapkara damlarla birer mâtem-i ber-pâ
temsîl eden âsûde ve fersûde mesâkin;
ey her biri bir leyleğe, bir çaylâğa mavtin
gam-dîde ocaklar ki, merâretle somurtmuş,
yıllarca zamandan beri tütmek ne... unutmuş!
Ey mi'delerin zehr-i tâkâzâsı önünde
her zilleti bel'eyleyen efvâh-ı kadîde!
Ey fazl-ı tabîatle en âmâde vü mün'im
bir fıtrate makrûn iken, aç, âtıl ü âkim;
her nîmeti, her fazlı, hep esbâb-ı rehâyi
gökten dilenen züll-i tevekkül ki... mürâyi!

İşte her yanda ikiyüzlülüğün kiri,
nereye baksan çekememezlik, nereye baksan çıkarcılık,
nereye baksan hergelelik, yalan dolan.
Demek yükselmek yalnız bunlarla oluyor.

Koynunda barınan nice yaratık arasında
kaç tanesinin alnı açık, yüzü ak?

Örtün, ey İstanbul, kanlı toprak,
örtün, kart orospu, örtün, hiç uyanma!

Ey gürültüler, patırtılar, cakalar, şanlar, alaylar,
katil kuleler, kapkaranlık, zındanlı saraylar.
Sağlam mezarı anıların, ulu tapınak,
onurlu taş direkler, bağlı devler gibi,
geçmiş günleri gelecek günlere anlatmakla görevli,
ey kale duvarları, şehri dolanan, çepeçevre,
dişleri düşmüş kafatasları gibi, sırıta sırıta.
Ey kubbeler, tanrıya yakaran yapılar,
ey minareler, sözde kalmış doğrularsınız.
Ya siz, damları çökmüş medreseler, mahkemecikler!
Selvilerin kara gölgelerinde birer yer tutmuş,
geçmişlere rahmet dileyen mezar taşları,
ey sabırlı dilenciler sürüsü!
Türbeler, bizde ne gürültülü anılar uyandırırsınız,
ama yatarsınız bir şey demeden, ey atalar, sessiz sedasız!
Tozun toprağın, çamurun savaş alanı, sokaklar!
Ey yangın yerleri, uğursuzların gecelediği,
bir olay sayıklarsınız her açılan yaradan.
Kara damlı, kendi halinde, fukara evler,
ayağa kalkmış birer yas gibi dursunuz.
Ne kadar da dokunaklı somurtuşunuz var,
leyleklere, çaylaklara yuva olmuş tasalı ocaklar,
uzun yıllar, besbelli, tütmek nedir, unutmuşsunuz!
Ey kuru ağızlar, açlıktan kazınınca mideler,
her alçak lokmayı yutmaya hazırsınız!
İşte toprağın bereketi, işte bütün yiyecek içecek.
İşte elini uzatsan her şey eline değecek,

Ey savt-ı kilâp, ey şeref-i nutk ile mümtâz
insanda şu nankörlüğü tel'în eden âvâz!
Ey girye-i bî-fâide, ey hande-i zehrîn,
ey nâtıka-i acz ü elem, nazra-i nefrîn!
Ey cevf-i esâtîre düşen hâtıra: nâmûs;
ey kıble-i ikbâle çıkan yol: reh-i pâ-pûs!
Ey havf-i müselliâh, ki hasâratına râci'
öksüz, dul ağızlardaki her şekve-i tâli'!
Ey şahsa masûniyyet ü hürriyete makrûn
bir hakk-ı teneffüs veren efsâne-i kanun!
Ey va'd-i muhâl, ey ebedî kizb-i muhakkak,
ey mahkemelerden mütemâdî sürülen hak!
Ey savlet-i evhâm ile bîtâb-ı tehassüs
vicdanlara temdît edilen gûş-i tecessüs;
ey bîm-i tecessüsle kilitlenmiş ağızlar;
ey gayret-i millîye ki mebgûz ü muhakkar!
Ey seyf ü kalem, ey iki mahkûm-i siyâsî;
ey behre-i fazl ü edep, ey çehre-i mensî!
Ey bâr-ı hazerle iki kat gezmeye melûf
eşrâf ü tevâbi, koca bir unsur-i ma'rûf!
Ey re's-i fürû-berde, ki akpak, fakat iğrenç;
et tâze kadın, ey onu tâkibe koşan genç!
Ey mâder-i hicranzede, ey hem-ser-i muğber;
ey kimsesiz, âvâre çocuklar... Hele sizler,
hele sizler...

Örtün, evet, ey hâile... örtün, evet, ey şehr;
Örtün, ve müebbet uyu, ey fâcire-i dehr!..

1902

böyleyken aç yaşa, işsiz güçsüz yaşa,
boş yere gökten, tanrıdan dilen dur
ekmeği, aşı, kurtuluşu, rahatı,
bu ne biçim tanrıya sığınma, ikiyüzlü, alçakça!
Sesler çıkarırsınız köpekler gibi,
oysa konuşan yaratıklarsınız, onurlu ve değerli,
sövülüyor bu nankörlüğe çığlıklarla!
Ağlarsınız boşuna, gülersiniz zehir gibi.
Küfreden gözler yoksulluğu söyler, açlığı, kederi.
Namus, masalların boşluğunda bir anı.
Adamı yukarlara çıkaran yol, el etek öpme yolu.
Yakınması senin yüzünden bütün
öksüzlerin, dulların, arkasızların,
senin yüzünden bütün, ey silahlı korku!
Nasıl dokunulmaz olacak, özgür olacak
şöyle bir soluk almayla kişi,
söyle, ey kanun denen efsane!
Ey tutulmayan sözler, sonsuz yalan!
Ey mahkemelerden her gün kovulan hak!
Ey kuşkunun pençesinde kıskıvrak, duygusuz,
ta yüreklere dek uzanan gizli kulak,
senin korkundan ağızlar sımsıkı kilitli.
Seni hor görüyorlar, halkım için dökülen alın teri!
Ey kalem ve kılıç, siyasî iki mahkûm,
ey doğruluk ve yiğitlik,
unutulmuş yüzlersiniz artık!
Ey kodamanlar ve kuyrukları onların,
pısırıklar, çekingenler, korkaklar sizi,
nasıl da alışmışsınız iki büklüm yaşamaya,
adınızın sanınızın da maşallahı var hani!
Ey yere eğilmiş kafalar, ak pak, ama tiksindirici!
Ey genç kadın ve ardından koşan delikanlı!
Ey kahırlı ana, ey dargın karı koca!
Ya sizler be çocuklar,
anasız babasız, başı boş yavrucaklar, ya sizler...

Örtün, ey İstanbul, kanlı toprak,
örtün, kart orospu, örtün, hiç uyanma!

İZLER

— Hürriyet yolunda —

Yürürdüm biraz güç, biraz bî-huzur
dikenlik, çetin, taşlı bir sahaden;
önüm bir yokuş, hep çakıl, hep diken;
yürürdüm fakat ben muannit, sabur.

Bu yol böyle sâitti bir minbere;
cevânip mehâbetli bir makbere,
fezâsında al bir güneş müptesimdi...

Mübeşşer adımlarla ettim mürur
demin muztarip geçtiğim sahaden;
yolum aynı şey: hep çakıl, hep diken;
yürürdüm fakat ben mübeşşer, vakur.

Geçerdim basıp birtakım izlere;
eğildim, biraz dikkat ettim yere:
O izler benim, hep benim izlerimdi.

1902

İZLER

—Özgürlük yolunda —

Yürürdüm güç halle, kan ter içinde,
yolum çetindi, yanım yörem taş ve diken,
önüm çakıl, diken dolu dimdik bir yokuş,
ama benim inadım inat, dayan yürek, dayan!

Bir doruğa çıkardı sonunda beni bu yol,
her yanda mezar, göz alabildiğine, kocaman kocaman,
gökyüzünde bir güneş baktım al al gülümsüyor.

Pırıl pırıl döndüm gerisin geri
az önce acılar içinde geçtiğim yoldan,
yolum gene baştan başa çakıl, baştan başa dikendi,
ama yürüyordum alnım yukarda, arslanlar gibi.

Bir sürü ayak izine basa basa geçtim.
Bir ara eğildim baktım şöyle bir:
Benim izlerimdi bütün bunlar,
benim ayak izlerim.

HEMŞİREM İÇİN

— Neneme —

Biz çocuktuk, seni defneylediler
bî-vefâ kumlara bî-kayd eller.
O zamandan beri, müştâk ü zebûn,
ne zaman kıbleye dönsem dil-hûn,
seni bir mahfede pûyan görürüm;
sonra kumlarda perîşan görürüm;
bir diken belki delîl-i kabrin,
develer belki ziyâretçilerin;
kimbilir, belki de, pâ-mâl-i gubâr,
ne diken var, ne ziyâret, ne mezâr;
ne de sen... Bense bugün derdimle
seni inletmeye geldim, dinle.
Dinle her nerde isen, her ne isen:
Toz, bulut, ruh, melek, taş, ya diken;
bunların hepsini giryân edecek
bir cinâyet ki... cinâyet, gerçek!

KIZKARDEŞİM İÇİN

Bu şiiri, gurbet ellerde hain bir kocanın elinde kahrolan kız kardeşinin ölüm haberini aldığı gece yazmış. Şiirin başında Fikret, kendisi küçükken hacta koleradan ölen annesine seslenir, sonra kızkardeşinin çektiklerini anlatır. Bu şiir bütün kadınlığın acılarını dile getiren bir ağıttır.

Biz çocuktuk, seni gömmüştüler
vefasız kumlara, hayırsız eller.
Ben seni işte ta o zamandan,
ben seni özleye özleye,
ben seni içerim yana yana,
boynumu büküp ne vakit dönsem kıbleye,
bir deve sırtında koşar görürüm,
sonra kumlarda görürüm per perişan.
Mezarının işareti bir diken belki,
belki ziyaretçilerin develerdir.
Belki de tozlar altında, kimbilir,
ne mezar var, ne ziyaret, ne diken,
ne de sen varsın, ne de sen.
Bense bugün dökmeye geldim sana derdimi,
seni inleteceğim bugün derdimle,
nerde olursan ol, dinle beni,
ne olursan ol, dinle,
toz ol, bulut ol, can ol,
diken ol, melek ol, taş ol,
ortada öyle bir cinayet var ki,
ağlar bunların hepsi, bir anlatsam.
Öyle bir cinayet ki bu,

Bir cinâyet ki... kavânîn, edyân
koymamış ismini; lâkin vicdân,
o büyük hâkim, o kanun-i mübîn
veriyor hükmünü: Lânet, nefrîn!
Bu lânetiyle fakat muztarip mi vicdânın?
Sorun fazileti tahkîr eden esâfilden.
sorun tabîatı terzîl eden erâzilden;
bu lânetiyle, evet, muztarip mi vicdânın?
Sorun şu ismeti tesmîm eden o katilden.

Zavallı kardeşim! İnsan tasavvur ettikçe
sonunda toprak olan sergüzeşt-i mü'limini,
şu on sekiz senelik dehşet-i mezâhimini,
tahammül etmiyor... Artık bu böyle gittikçe
içim zehirlenecek yâd edip mekârimini.

Koşardı pîş-i mehâsinde dâimâ hevesin,
küçüklüğünde henüz mâil-i fezâildin,
ulüvv-i kalbe, ulüvv-i hayâle nâildin...
En iptidâ bana telkin-i şi'r eden sensin;
çocukluğunla beraber zarîf ü âkıldın.

Zarîf ü âkıl idin, düşmesen bu âileye
kalırdı belki kadınlıkta bir büyük yâdın,
yaşardı belki onun gölgesinde ahfâdın.
Sen inmedin, seni indirdiler o mezbeleye;
sen ölmedin, seni öldürdüler, zavallı kadın!

Öldürdüler... Bu hem de bugün, şimdi olmadı;
çoktan gömüldü hüsn-i şebâbın, zerâfetin,
kalbin, kadınlığın, şerefin, istirâhatin.
Bir an didiklemekten o hâin yorulmadı,
bittin çamurlu tırnağı altında gılzatin!

ne kanunlar komuş adını, ne dinler komuş,
ama o büyük yargıç, o vicdan,
o apaçık kanun yok mu,
o hükmünü verir işte,
der «bütün belâlar yağsın başınıza,
başka bir şey demem!»
Şu kadar bir sızlama var mı yüreklerinde?
Doğruluğu hor gören o alçaklardan sorun,
güzelliği çiğneyen o namussuzlardan sorun bi kere.
Yüreğinde şu kadar bir sızlama var mı?
Sorun, şu namusu zehirleyen o katilden.

Kardeşçiğim benim, kardeşçiğim benim, kardeşçiğim!
O acı günlerini getiririm aklıma, o toprak olan,
inlediğini getiririm aklıma, on sekiz yıl, inim inim,
dayanamam kardeşçiğim, dayanamam kardeşçiğim,
dayanamam!

Dayanamam böyle sürüp giderse bu,
senin altın yüreğini ana ana öleceğim.

Durmadan güzele koşmaktı senin işin gücün,
doğruluğa dönüktün, hem küçükten dönüktün.
Kalbin vardı güneş gibi, yüce hayallerin,
bana şiiri sen öğrettin, sen aşıladın ilkin,
hem çocuktun, hem duyguluydun, hem akıllı.

O kadar duygulu, akıllı ki, düşmeseydin o aileye
belki kadınlıkta büyük bir adın kalırdı,
yaşardı belki onun gölgesinde torunların.
Sen inmedin, seni indirdiler o pis yere,
sen ölmedin, seni öldürdüler, zavallı kadın!

Ama, bugün, şimdi öldürmüş değiller seni,
çoktan gömüldü senin tazeliğin, güzelliğin, kadınlığın,
kalbin, inceliğin, namusun çoktan gömüldü.
Bıkmadı o hain el seni didik didik etmekten,
tükendin kirli tırnakları altında kabalığın!

Tırnak, çamur, tokat... Bu senin kısmetin değil,
ey ismet-i mübâreke, ey hüsn-i zî-hicâp,
ey hande-i tulû-i hayâ, bikr-i gül-nikap...
Tırnak, çamur, tokat... sonu bir ömr-i müptehil;
tırnak, çamur, tokat... sonu mahv-i ebed... türâp!

Elbet değil nasîbi mezellet kadınlığın,
elbet değil melekliğin ümmîdi zulm ü şer,
elbet sefîl olursa kadın, alçalır beşer;
lâkin bugün hep onlara âit yığın yığın
endîşeler, kederler, eziyyetler, iğneler!

Biçâre kardeşim, ezilip bittin, öyle mi?
En sonra ezdiler seni, öldürdüler seni.
Ben yıkmak istedim yapılırken bu medfeni,
lâkin hatâ bırakmadı: Muzlim, cehennemî
bir kuvvetin elinde müzehher fakat denî

bir kabr olan muhîtine gördüm nüzulünü;
cebrî, sürüklenir gibi indin adım adım!
Arkanda ben bu hale, bilirler, çok ağladım.
Kaldındı bir ufukta ki hattâ üfûlünü
ıslak nazarlarımla uzaktan selâmladım.

Bilmem ki şimdi hangi tecellîne ağlasak;
bir taze mahvolup gidivermek, bu bir keder;
mahvolmanın sebepleri her ayrı darbeler;
lâkin bu tazenin ebedî aşka müstahak
bir kalp iken ezilmesi... Mahvolmadan beter!

Ne tokattı senin alın yazın, ne çamurdu, ne tırnak,
ey utancın güzelliği, ey eli öpülesi,
gül peçeli kızlık, namusun gülen güneşi.
Tırnak, çamur, tokat. Sonu ne?
El açmak tanrıya bütün gün.
Tırnak, çamur, tokat. Sonu ne?
Sonsuz yokluk. Toprak.

Hiç bir vakit alçalmak olmamalı kadınlığın payı,
hiç bir vakit zulüm görmemeli iyi yürek,
bir düşerse kadın, ne olur insanlığın hali,
ama bakın bir de ortalığa, onların payı ne?
İşte korku, işte acı, işte yumruk ve işkence!

Kardeşçiğim benim, kardeşçiğim benim, kardeşçiğim!
Ezildin gittin sonunda, öldürdüler seni.
Ben bu mezarı daha yapılırken yıkmak istedim,
ama olmadı işte, gördüm senin indiğini,
azgın ve kara bir pençenin içinde,

çiçekli bir mezara, o pis yere,
ağır ağır, sürüklenir gibi, zorla.
Ardından bir ağladım, bir ağladım ki sorma!
Sonra batışını gördüm bir ufukta senin,
selâmladım uzaktan ıslak gözlerimle seni.

Şimdi hangi kara yazına ağlasak bilmem ki,
yok olup gitmesi bir genç kadının, acı şey,
yok olmanın nedenleriyse başka acı,
oysa bu kadının kalbi sonsuz sevdalara yaraşırdı,
o kalbin ezilmesi acılardan acı değil mi?

Bazan felâketin de olurmuş hayırlısı;
kurtuldun işte lâhzada bin kerre ölmeden.
Öldürdüler fakat... Beni yalnız bu titreten;
ölmek değil, bu öldürülüş en kahırlısı;
çektiklerinle muztaribim en ziyâde ben!

Nâmınla, ey vücûdunu tezlîl eden sefîl,
kaldır taşından olsun o jeng-i hacâleti;
gölgen karartacak bu cebîn-i şahadeti...
Ey karha-i hayâtı olan mel'anet, çekil,
toprakta bâri inlemesin rûh-i ismetî!

Siz toplanın başında bu nâş-i mükerremin,
siz, ey kadınlığın ebedî iştikâları,
ey za'f u zilletin mütevahhiş bükâları;
siz toplanın, ve ağlaşalım... Siz, bu mâtemin
en doğru, en yakın, en asîl âşinâları!

1902

Demek felâket de yararlı olurmuş arada bir:
Her gün öleceğine bir çırpıda gittin işte.
Ama işin en kötüsü, seni öldürmeleridir,
öldürülmektir adama koyan, ölmek değil,
daha çok çektiklerine yanarım senin, çektiklerine.

Adınla kirletiyorsun onu sen, alçak herif,
taşından o utanç pasını kaldır bari,
karartacak bu şehidin alnını gölgen.
Çekil, bütün yaraların mikrobu, çekil ordan!
Kara toprakta sızlamasın bari ak kemikleri.

Toplanın gelin, bu kutsal ölünün başında, toplanın gelin,
siz, kadınlığın hiç dinmeyen çığlıkları,
ey güçsüzlerin, ezilenlerin ürkek hıçkırıkları,
toplanın gelin, şurda birlikte ağlayalım,
bu acının en yakın, en iyi, en namuslu tanıdıkları!

TARİH-İ KADÎM

Beşerin köhne ser-güzeştinden
bize efsâneler terennüm eden;
bizi, âbâ-i bî-vücudumuzun
cevf-i mâzîde bir siyah ve uzun
gece teşkil eden hayâtından
ninniler ihtirâ edip uyutan;
bize en doğru, en güzel gerçek
diye geçmiş zamanı göstererek:
Gelecek günlerin geçen geceden
farkı yok, hükmü yok, zehâbı veren;
ve cebîninde altı bin yıllık
buruşuklarla şüpheler karışık.
Seri, mâzîye-yâni rûyâya-,
pâyi, âtî denen heyûlâya
sürünen heykel-i kadîd... Onu gah
durdurup manzarımda bî-ikrâh
sorarım eski hâtırâtından.
O biraz feylesof, biraz sırtlan,

TARİHİ KADİM
(ESKİ ÇAĞLAR TARİHİ)

İşte, der, insanoğlunun geçmiş hayatı bu.
Ve başlar bize maval okumaya.
Ninniler uydurup uyutur bizi
dedelerimizin derin boşluklar içinde, uzun,
zifirî karanlık hayatından.
Gösterir bize evvel zamanı,
tek doğru, en güzel örnek, der.
Bakarsın gelecek günlerin farkı yok geçen geceden.
Senin tarih dediğin işte budur,
alnında altı bin yıllık buruşuklar
ve bir o kadar da kuşku.
Başı geçmişe, bir düşe değer,
sürünür ayağı bomboş bir geleceğe,
bir deri bir kemik,
ayakta zorla durur.
Ben hiç tiksinmem ondan,
karşıma alırım onu arada bir,
anlat bakalım, derim, şu eskilerden.
Bir parça feylesofa benzer o,
bir parça sırtlana benzer,

ve bütün gılzatıyle bir hortlak;
leyl-i nisyân-ı kabri yoklayarak
muhtenik, paslı bir talâkatle
bana başlar birer birer nakle
mütevâlî şüûn-i edvârı:
Hep felâket, elem yığıntıları!

Ne zaman geçse bir ketîbe-i şân,
dâimâ rehgüzâra hûn-efşân
bir bulut sâye-bâr olur; mutlak
başta, en başta kanlı bir bayrak;
onu bir kanlı tâç eder tâkip,
sonra hûnîn vesâit-I tahrîp:
Mızırak, yay, kılıç, topuz, balta,
mancınık, top, tüfek, sapan... Arada
kanlı âmirleriyle cünd-i vegaa;
sonra artık alay alay üserâ...
Mutlaka bir muzaffer, on mağlûp;
çiğneyen haklı, çiğnenen ma'yup.
Kahra alkış, gurûra secde: kerem
za'f u zilletle dâimâ tev'em.
Doğruluk dilde yok, dudaklarda;
hayr ayaklarda, şer kucaklarda.
Bir hakîkat: Hakîkat-i zencîr;
bir belâgat: Belâgat-i şemşîr.
Hak kavnîn demek şerîrindir;
en celî hikmet: Ezmeyen ezilir!
Her şeref yapma, her saâdet piç;
her şeyin iptidâsı, âhiri hiç.
Din şehîd ister, âsümân kurban,
her zaman, her tarafta kan, kan, kan!..

berbat suratıyle de bir hortlağa.
Yoklar mezarını unutulmuş gecelerin,
başlar paslı, boğuk bir sesle
bir bir bana anlatmaya,
sırasıyle, ne olmuş ne bitmişse:
Hep yıkım üstüne yıkım,
acı üstüne acı!

Ne vakit geçse anlı şanlı bir ordu,
çöküverir ağır gölgesi bir bulutun,
kanlar yağar dört bir yana.
En başta bir kanlı bayrak.
Kanlı bir taç gelir arkasından.
Sonra araçlar sökün eder kan içinde:
Balta, topuz, yay, kılıç, mızrak,
mancınık, top, tüfek, sapan.
Arada, kanlı komutanlar ve savaş birlikleri.
En son alay alay esirler geçer.
Yenen bir kişiye yenilen on kişi,
çiğneyen haklı, çiğnenen hapı yuttu.
Yıkımlara, acılara alkış tut,
yüksekten bakanlar önünde eğil,
insafla birdir aşağılık ve namussuzluk,
doğruluk lâfta, yürekte değil,
iyilik ayaklarda, kötülük kucaklarda.
Bir gerçek var, tek bir gerçek:
Eli kolu bağlayan zincir.
Bir tek şey var sözü geçen: Yumruk.
Hak güçlünün, kötünün yanı.
Uzun lâfın kısası:
Ezmeyen ezilir!
Nerde bir şeref var, iğreti.
Nerde bir mutluluk var, yama.
Bir şeyin ne başına inan, ne sonuna.
Din şehit ister, gökyüzü kurban.
Her yanda durmadan kan akacak,
durmadan her yanda kan!

Söyler, inler, sayıklar; elhâsıl
beşerin anlatır ne yolda, nasıl
bu sakametli ömrü sürdüğünü;
görürüm kanların köpürdüğünü,
o kadîdin o dişlek ağzında.
Sesinin ka'r-ı ihtizâzında
öyle mûhiş bir in'ikâs-ı enîn
işitir, öyle titrerim ki, zemîn
sanırım lerze gîr-i nefrîndir...
İndir, ey mahşer-i cidâl, indir
perdeler, sahne-i fecâatine!
Sönsün artık bu dâimî fitne.
Hele sen, ey kadîd-i an'ane-hâh,
yetişir çizdiğin hutût-i siyâh!..
Biz sabah isteriz, sabah; o uzun
geceler nâ'imîne hayr olsun!
Kimsin, ey gölge, sen ki, mest-i harâp
ediyorsun zalâme doğru şitâp?!
Kanlı bir şeyle oynamış gibisin;
belli, hem-nev'imin muharribisin.
Kahramanlık... Esâsı kan, vahşet;
beldeler çiğne, ordular mahvet;
kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;
ne «aman!» bil, ne «ah!» işit, ne «yazık!»
Geçtiğin yer ölüm, elem dolsun;
ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;
sönsün evler, sürünsün âileler;
kalmasın hırpalanmadık bir yer;
her ocak benzesin mezar taşına;
damlar insin yetimlerin başına...
Bu ne vicdân-güdâz şenîa, ne âr?
Yere geç satvetinle, ey serdâr!
Her zafer bir harâbe, bir medfen;
ey cihangîr, utan şu makbereden!

İşte böyle inler, sayıklar o,
anlatır insanoğlunun bu belâlı ömrü
ne yolda, nasıl sürdüğünü.
Bakarım iskeletin kanlar köpürür dişlek ağzında.
Duyarım sesinin titreyen kuyusunda
yankısını korkunç bir iniltinin,
ben de başlarım birdenbire titremeye,
toprak da tiksintiyle titrermiş gibi gelir bana.
Savaşın gürültüsü patırtısı, indir artık,
indir bu acıklı sahnelerin perdesini!
Dinsin sonu gelmeyen bu karışıklık!
Sen de, gelenekçi iskelet,
yazdığın kara yazılara bir son ver,
aydınlığa susadık biz, aydınlığa susadık.
Uzun karanlıklar içinde uyumak isteyen mi var?
Bizden iyi geceler onlara, iyi uykular!
Kimsin, ey gölge, kendinden geçmiş
koşuyorsun karanlıklara doğru?
Kanla oynamış gibisin,
kırmış geçirmişsin insanoğlunu.
Sen buna kahramanlık mı dedin?
Onun kökü kan ve hayvanlık be?
Şehirler çiğne, ordular dağıt,
kes, kopar, kır, sürükle, ez, vur, yak ve yık.
Yalvarmalara yakarmalara, gözyaşlarına aldırma.
Ölümle, acıyla doldur geçtiğin yeri,
ne ekin ko, ne ot ko, ne yosun.
Sönsün evler, sürünsün insanlar orda burda,
kalmasın alt üst olmayan hiç bir yer,
mezar taşına dönsün her ocak,
damlar çöksün yetimlerin başına.
Bu ne alçaklık böyle, bu ne namussuzluk!
Yerin dibine bat cakanla, gösterişinle, ey başbuğ!
Her başarı bir yıkım, bir mezarlık,
işte bir yavrucak yatıyor şurda,
ey cihangir, onu gör de utan!

Yıkıl, ey köhne taht-ı istiklâl;
zîr-i kahrında inliyor ensâl!
Parçalan, ey şikeste-fer iklîl,
şu yığınlarla ihtiyâc-ı sefîl
hep senin, işte hep senin eserin!
Gözyaşından yapılma incilerin
görsen artık nasıl yosunlanmış...
Size mâzî ne hisle aldanmış?
Bilsem, ey kargalar, ki âkil-i hûn,
her karanlık sizinledir meşhûn.
Fikre artık yeter tahakkümünüz;
yaşanır pek güzel tegallüpsüz.
Sizi târîh eder himâye, gidin,
— gece hem-râzıdır hayâdîdin —,
ve o matmûre-i tebâhîde
boğulun... İşte en güzel müjde
mutasavver dühûr-i âtiyeye;
işte hürriyet-i hakîkiyye:
Ne muhârip, ne harb ü istîlâ;
ne tasallut, ne saltanat, ne şekaa;
ne şikâyet, ne kahr-ı istibdâd;
ben benim, sen de sen, ne rab, ne ibâd!

O zaman, ey kadîd-i nahnaha-kâr,
şimdi «ceng, ihtilâl, uhûd, ızfâr...»
diye saydıkların kalır meçhûl;
birer ucûbe, yâ hikâye-i gul.
Yırtılır, ey kitâb-ı köhne, yarın,
medfen-i fikr olan sahîfaların!
Bunu kimden fakat ümîd edelim;
bu azîm inkılâb-ı hilkati kim,
hangi kuvvet teahhüt eyleyecek?
Sâhib-i kâinât... Evet, gerçek!
Sâhib-i kâinat olan ceberût,
o takarrüp-şiken lîka-yı samût;
o fakat aslı hep bu kavgaların!..

Devril, bağımsızlığın eskimiş tahtı, devril,
nice acılar verdin bütün insanlara,
inim inim inlettin insanları.
Parçalan, kararmış taç, tuz buz ol,
hep senin yüzünden yoksulluğu insanların.
Gözyaşından incilerin nerde hani?
Nasıl da yosun tutmuşlar, bi görsen!
Eski çağlar nasıl kanmış size?
Ey kan içen kargalar,
bütün karanlıklar sizinle dolu!
Artık yeter fikri susturduğunuz,
yerini hiç bir şey tutamaz bu dünyada
zincirsiz, kelepçesiz yaşamanın.
Haydi gidin, tarih korusun sizi,
— haydutlara en iyi sığınaktır gece —,
gidin, yok olun siz de o mezarlıkta.
İşte müjdelerin en güzeli,
işte en gerçek özgürlük
düşümüzdeki gelecek çağlarda:
Ne savaş, ne savaşan, ne salgın,
ne saltanat, ne yoksulluk, ne ezen, ne ezilen,
ne yakınma, ne de zulmün kahrı,
ne tapılan, ne tapan,
ben benim, sen de sen!

Ey soluyan iskelet, kimse bilmeyecek o zaman,
kimse bilmeyecek senin sayıp döktüklerini,
savaş ne, karışıklık ne, zafer ne, antlaşma ne?
Belki duyulmadık bir öykü,
belki korkunç bir masal.
Çok sürmez, köhne kitap,
fikri gömen sayfaların
bugün olmazsa yarın yırtılacak.
Ama kim yapacak dersin bu işi?
Bu öyle büyük, öyle kocaman bir devrim ki,
hangi güç kalkar, ben yaparım, der?
Yerlerin ve göklerin sahibi mi?
Tamam, işte oldu şimdi!
Yeri göğü elinde tutan, o kibirli,
o somurtkan ve dokunulmaz.
Bütün bu kavgalar onun yüzünden değil mi?

Ey semâ, ey süyûl-i a'sârın:
— Şimdi mestâne bir sürûd-i heves,
şimdi zindan-girifte bir kuru ses;
şimdi muhrik, ya şûh bir nakarât,
bir geniş «oh!», bir derin «heyhât!»;
bir duâ, bir kasîde; şimdi halîm,
şimdi serkeş bir ihtizâz-ı nesîm;
şimdi bir şekve-i garîbâne,
şimdi bir levm-i nâ-şikîbâne,
şimdi bir lerze, nâğme-i nâkus,
şimdi bir sayha-i nakare vü kûs;
şimdi aczin sükût-i giryânı,
şimdi kahrın sahîl-i şükrânı;
şimdi bir hutbe-i cezîl ü vecîz,
şimdi şermende bir niyâz-ı marîz;
şimdi bir hande, şimdi bir hafakan,
şimdi dehşetli bir gurîniş olan —
mütelâtım tevelvülâtıyle
inleyen kubbe-i tehî, söyle!..
Söyle, sen her sadâya ma'kessin,
şu heyâhây içinde hangi sesin
aksi — fevkında i'tilâ-fermûd
olan — eyvân-ı kibriyâya su'ûd
edebilmiş, ve söyle hangi duâ
müstecâb olmuş?.. Ey ilâh-i semâ!

Seni âbâ-i dîn olanlardan
dinledim: «Bî-şebîh ü bî-noksân,
hayy ü kayyûm ü kaadir ü müte'âl,
bâsıt-ur-rızk, vâhib-ül-âmâl,
kaahir ü müntakîm, alîm ü habîr,
zâhir ü bâtın ü semî ü basîr,
müst-mendâne sâhib-i nâsır,
zâtı her yerde hâzır u nâzır...»
diye vasf eyliyorlar. En parlak
sıfatın «Lâ-şerîke-leh» ken bak,
şu bataklıkta kaç şerîkin var?

Gökyüzü, sen söyle,
yüzyıllarca sel gibi akan şu,
— şimdi esrik bir ağzın türküsü,
kuru sesi zindandaki bir adamın,
iç açan bir söz ya da yakan bir söz şimdi,
bir geniş «oh!», bir derin «eyvah!»,
bir yakarış, bir övgü,
şimdi tüy gibi bir rüzgâr,
şimdi azgın bir kasırga.
Dokunaklı bir yakınma şimdi,
sabredemeyen bir başa kakma,
bir titreme, bir can sesi,
bir savaş davulunun gümbürtüsü,
için için ağlaması çaresizliğin,
kahrın iyilikbilir kişnemesi,
bir söylev, apaçık, gürül gürül,
şimdi utangaç ve hasta bir yalvarış,
bir rahatlık, bir iç sıkıntısı,
şimdi korkunç bir haykırma —
bütün bu karman çorman gürültü patırtıyla
inleyen boş kubbe, sen söyle!
Sen ki her sesi yankılayansın,
söyle, şu bir sürü boş çabalama içinde,
daha yukarlardaki şu tanrı katına
hangi sesin yankısı varabilmiş ki?
Hangi dua kabul olmuş bugüne dek?
Dinledim seni, göklerin tanrısı,
din ululardan dinledim seni:
«Ne benzeri var, ne noksanı,
canlı ve ölümsüz ve her şeye gücü yeten ve yüce.
Odur veren yiyeceği içeceği,
düşleri gerçek yapan o,
bilen, haberi olan, kahreden ve öç alan,
açık, kapalı her şeyi duyan ve anlayan,
el uzatan yoksullara ve çaresizlere,
her zaman, her yerde bulunan ve her yeri gören...»
Seni böyle övüp duruyorlar işte.
Oysa senin en üstün özelliğin ne,

Hepsi kayyûm ü kaadir ü kahhâr.
Hepsinin «Lâ-şerîke-leh» sıfatı,
hepsinin emr ü nehyi, saltanatı;
hepsinin bir sipihr-i ilhâmı,
hepsinin mihri, mâhı, ecrâmı;
hepsinin bir hafâ-yi mescûdu,
hepsinin bir behişt-i mev'ûdu;
hepsinin bir vücûdu, bir ademi,
hepsinin bir nebî-yi muhteremi;
hepsinin cennetinde hûrîler,
hepsinin tuğme-i cahîmi beşer;
hepsi halkından istiyor, makhûr
iki büklüm bir inkıyâd-ı sabûr...

Ben ki, hepsinden iştibâh ederim;
kime sorsam, diyor ki: «Yok haberim.»
Kimbilir, belki hepsi vehmiyyât;
belki aldanmak ihtiyâc-ı hayât?
Kimbilir, belki hepsi doğru da, ben
bî-haber kendi sehv-i hissimden
varı «yok» bilmek istedim, yoku «var».
İştibâh... İşte töhmetim, ne zarar?
Şüphe, bir nûra doğru koşmaktır;
hakkı tenvîr ukul için haktır.
Kimbilir, belki bir adem mevcûd;
belki ukbâ da var... Fakat bu vücûd,
sun'u olmakla sâni'-i ebedin
neye olsun esîri bin derdin?
Kimbilir, belki aslımız toprak,
onu bir muztarip çamur yapmak
— ki, mesâmâtı kanla, yaşla dolu —
hangi hâin tesâdüfün işi bu?
Hem niçin yoktan eyleyip îcâd,
sonra vermek zevâle isti'dâd?

«Ortaksız» oluşun değil mi?
Kaç ortağın var şu bataklıkta, bir bak?
Topu ölümsüz ve her şeye gücü yeten ve kahreden.
Ve topu ortaksız ve tek.
Ve topunun buyruğu, yasağı, saltanatı var,
ve topunun yukarlarda bir gökyüzü.
Bütün ordan gelir yüreğe doğan.
Topunun güneşi, ayı yıldızları var,
ve topunun görünmez bir tanrısı.
Topunun adanan bir cenneti var,
ve topunun bir varlığı, bir yokluğu,
ve topunun saygıdeğer bir peygamberi.
Topunun cennetinde körpecik güzel kızlar yaşar.
Ve topunun cehennemine birer lokmadır insancıklar.
Tanrılar ne derse onu yapacak halk,
sabırla ve kahırla olacak iki büklüm.
Ama tanrılar ne derse onu yapacak.

İnanasım gelmiyor bunların hiç birine.
«Ne bileyim?» diyor kime sorsam.
Hepsi bir kuruntu mu bunların yoksa?
Belki aldanmak yaşamanın bir gereği.
Belki de hepsi doğrudur, kimbilir,
belki ben hiç bir şeyin farkında değilim,
karıştırmadayım «yok» la «var» ı.
Kusurum ne? Kuşkuda olmak mı?
Kuşku, koşmaktır aydınlıklara doğru.
İnsan aklıdır eninde sonunda gerçeği bulacak olan.
Belki de yok olacağız bir gün topumuz birden.
Kimbilir, öbür dünya belki de var.
Madem bu beden o ölümsüzün işi,
ne diye kıvranır durur bin türlü dert içinde?
Hadi diyelim aslımız toprak bizim,
sen gel onu kederden bir çamur yap,
— her yeri kanla, göz yaşıyla dolu —
insaf be, bu kadarı da olur mu?
Sen gel hem yoktan var et,
sonra var ettiğini boz, kötüle.

Bunu bir hâlik irtikâb etmez;
halk eden mahv eder, harâb etmez!...
İşte en zorlu hasmım, ey Hallâk,
seni Arş'inde eyleyen ihnâk,
bize vaktiyle zehr-i gayzından
verdiğin cür'adır, odur bu yılan;
bileceksin bu hasmı elbet sen:
Şüphe!.. En zâlim, en kavî düşmen.
Bize en mugfilâne taslîtın,
yâhut en gafilâne taglîtın.
Bak bugün «hud'a, şeytanet, igvâ,»
seni mülkünden eyliyor iclâ;
üflüyor mâbedinde meş'alini,
kırıyor elleriyle heykelini,
Ve bütün kudretinle sen, meflûç
çöküyorsun... Ne in'idâm-ı bürûç,
ne savâik, ne bir hübûb-i jiyân,
ne cehennemlerinde bir galeyân;
ne nazarlar habîri mâteminin,
ne kulaklarda bir tanîn-i hazîn...
Kopsa bir zerre cesm-i hilkatten,
duyulur bir tazallüm olsun. Sen
göçüyorsun da Arş ü Ferşinle
yok tabîatta bir inilti bile.
Bil'akis her tarafta kahkahalar,
kizbe ancak riyâ ve humk ağlar!

1905

Hiç bir yaradandan ummam bunu:
Yaradan yok eder, ama perişan etmez!
En zorlu düşmanın işte, tanrı,
boğmak ister seni ulu katında,
çok iyi tanırsın sen o yılanı,
onun kızgın zehrinden bir vakitler bize
bir tadımlık vermiştin hani.
Kuşku! En zalim, en güçlü düşman.
Bunu ya bildin de koydun kafamıza,
ya da bilemedin işin neye varacağını.
«Şeytanlık, düzen, sapıklık» denen şey var ya,
bugün yerinden yurdundan edecek seni o.
Tapınağında ışıklarını söndürüyor,
elleriyle parçalıyor heykelini.
Sense, iler tutar yerin kalmamış,
göçüp gidiyorsun olanca gücünle.
Burçlarında yıkılmalar falan hani?
Nerde hani gümbürtüsü yıldırımlarının?
O kızgın soluğun hani nerde?
Ne cehennemlerinde bir kaynama var.
Ne büyük acını gören bir göz.
Ne de kulaklarda bir dokunaklı çınlama.
Oysa bir ufak parçası kopsa insanın,
bir sızlanma olsun duyulur, bir ağlaşma.
Sen Yeryüzü ve Gökyüzü'nle göç git de,
bir inilti bile duyulmasın ortalıkta.
Tam tersi, kahkahadan geçilmiyor.
Zaten yalana ağlasa ağlasa
bir ikiyüzlüler ağlar,
bir de ahmaklar.

SABAH OLURSA

Bu memlekette de bir gün sabah olursa, Halûk,
eğer bu memleketin sislenen şu nâsıye-i
mukadderatı, kavî bir elin kavî, muhyî
bir ihtizâz-ı temasiyle silkinip şu donuk,
şu paslı çehre-i millet biraz gülerse... O gün
ben ölmemiş bile olsam, hayâta pek ölgün
bir irtibatım olur şüphesiz; — O gün benden
ümîdi kes, beni kötrüm ve boş muhitimde
merâretimle unut; çünkü leng ü pejmürde
nazarlarım seni mâziye çekmek ister; sen
bütün hüviyyet ü uzviyyetinle âtîsin:
Terennüm eyliyor el'an kulaklarımda sesin!

SABAH OLURSA

Bu topraklar da bir gün ışıyacaksa, oğlum,
eğer bu toprakların da sislenen şu alın yazısı
sağlam ve güçlü bir elle silinir de,
bir parça gülerse donuk ve paslı yüzü halkın,
— o gün ben ölmemiş bile olsam
bir ölü gibi yaşayacağım —
sen kes o gün benden umudu,
kötürüm, boş çevremde unut beni acılarımla,
hasta bakışlarım seni çekmek ister sonra geriye doğru.
Oysa sen «yarın» sın tepeden tırnağa,
kulaklarımda sesin durmadan şakıyor.

Evet, sabah olacaktır, sabah olur, geceler
tulû-i haşre kadar sürmez; âkıbet bu semâ,
bu mâi gök size bir gün acır; melûl olma.
Hayâta neş'e güneştir, melâl içinde beşer
çürür bizim gibi... siz, ey fezâ-yı ferdânın
küçük güneşleri, artık birer birer uyanın!
Ufukların ebedî iştiyâkı var nûra.
Tenevvür... asrımızın işte rûh-i âmâli;
Silin bulutları, silkin zılâl-i ehvâli,
zıyâ içinde koşun bir halâs-i meşkûra.
Ümîdimiz bu: ölürsek biz, yaşar mutlak
vatan sizinle, şu zindan karanlığından uzak!

1905

Işıyacak bir gün ortalık, ışıyacak,
sürmez bu karanlık, sürmez kıyamete dek,
bu mavi gökyüzü bir gün acır size.
Öyle boynunu bükme, oğlum,
hayatın güneşidir sevinçli olmak,
boynu bükük insan çürür bizim gibi.
Siz ey, gelecek günlerin küçük güneşleri,
birer birer uyanmanın vakti geldi işte,
ufuklar aydınlığa öyle susadı, öyle susadı ki!
Aydınlık tek özlediğimiz şey çağımızda,
haydi silin bulutları, uğursuz gölgeleri atın,
ışıklar içinde koşun mutlu özgürlüğe doğru.
Biz gözümüz açık gitmeyeceğiz bu dünyadan:
Vatan sizinle yaşayacak, biliyorum, sizinle yaşayacak,
şu zından karanlığından uzak, sizinle!

HALÛK'UN AMENTÜSÜ

Bir kudret-i külliye var ulvî ve münezzeh,
kudsî ve muallâ, ona vicdanla inandım.

Toprak vatanım, nev'-i beşer milletim... İnsan
insan olur ancak bunu iz'anla, inandım.

Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var;
dünyâ dönecek cennete insanla, inandım.

Fıtratta tekâmül ezelîdir; bu kemâle
Tevrât ile, İncîl ile, Kur'an'la inandım.

Ebnâ-yi beşer birbirinin kardeşi... Hulyâ!
Olsun, ben o hulyâya da bin canla inandım.

HALÛK'UN İNANCI

Bir yaratıcı güç var, ulu ve akpak,
kutsal ve yüce, ona vicdanla inandım.

Yeryüzü vatanım, insan soyu milletimdir benim,
ancak böyle düşünenin insan olacağına inandım.

Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var;
dünya dönecek cennete insanla, inandım.

Yaradılışta evrim hep var, hep olmuş, hep olacak;
ben buna Tevrat'la, İncil'le, Kuran'la inandım.

Tekmil insanlar kardeşi birbirinin... Bir hayal bu!
Olsun, ben o hayale de bin canla inandım.

İnsan eti yenmez; bu teselliye içimden
— bir ân için ecdâdımı nisyanla — inandım.

Kan şiddeti, şiddet kanı besler; bu muâdât
kan âteşidir, sönmeyecek kanla, inandım.

Elbet şu mezar ömrünü bir haşr-i zıyâhıyz
tâkib edecektir, buna iymanla, inandım.

Aklın, o büyük sâhirin icâzı önünde
bâtıl geçecek yerlere husranla, inandım.

Zulmet sönecek, parlıyacak hakk-ı drahşân
birdenbire bir tâbiş-i bürkânla, inandım.

Kollar ve boyunlar çözülüp bağlanacak hep
yumruklar o zencîr-i hurûşanla, inandım.

Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın,
her şey olacak kudret-i irfanla... İnandım.

İnsan eti yenmez; oh, dedim içimden, ne iyi,
bir an için dedelerimi unuttum da, inandım.

Kan şiddeti besler, şiddet kanı; bu düşmanlık
kan ateşidir, sönmeyecek kanla, inandım.

Elbet şu mezar hayatı zifirî karanlığın ardından
aydınlık bir kıyamet günü gelecek, buna imanla inandım.

Aklın, o büyük sihirbazın hüneri önünde
yok olacak, gerçek dışı ne varsa, inandım.

Karanlıklar sönecek, yanacak hakkın ışığı,
patlayan bir volkan gibi bir anda, inandım.

Kollar ve boyunlar çözülüp, bağlanacak bir bir
yumruklar şangırdayan zincirlerle, inandım.

Bir gün yapacak fen şu kara toprağı altın,
bilim gücüyle olacak ne olacaksa... İnandım.

RÜCU'

Hayır, hayır, sana râci' değil bu tel'înât,
bütün bu levm ü teellüm, bu ibtikâ-i hayât.
Hayât-ı milleti ta'zîb eden, muhakkar eden,
çamurlayan ne kadar levs varsa hep birden
kucaklamış, taşımış bir muhîte âitti:
o mel'anet gecesinden uzaktayız şimdi.
Karıştı leyl-i musîbet leyâl-i nisyâna,
açıldı gözlerimiz bir sabâh-ı rahşâna.
Sen, ey muhît-i teceddüt, o leyl-i menhûsun
seninle nisbeti yok; sen şereflisin, ulusun.
Ne sis yüzünde, ne zül, bil'akis, safâ vü vakar;
doğan güneş gibi sâfî bir infilâkın var.
Ufukların bütün enzârı sende, pür-hayret;
bugün senin medeniyyet, müsalemet, safvet,
adâlet isteyen âvâz-ı hak-nümûnunla,
bugün senin harekâtın veya sükûnunla
takarrür eyleyecektir huzûr-i istikbâl;
senin selâmet-i fikrin demek selâmet-i hâl

DÖNÜŞ

Bu şiiri. 1908 devriminden hemen sonra «Sis» şiirine karşı yazmış ve gelen güzel günü, özgürlüğü ve onu getirenleri alkışlamış.

Kım demiş bu ağır lâflar sanaydı diye.
Bütün bu acılar, bu göz yaşları, bu kınamalar onlara,
boğazına dek pislik içindeki o insanlaraydı.
Halkı kirleten onlardı, perişan eden, bitiren.
Artık uzağız bugün o uğursuz geceden.
Sıkıntılı gecemiz unutulan gece oldu.
Açıldı gözler aydınlık bir sabaha.
O çirkef karanlıkla kalmadı aranda hiç bir şey,
kalmadı, en ufak bir bağ,
sen kutsalsın, yeni insan, ve ulu,
yüzünde ne sis, ne bayağılık, ne alçalma,
yüzün onurlu, yüzün arı duru,
doğan güneş gibi katkısız ve ak
senin yayılışın bu topraklara.
Ufuklarda bütün gözler şaşakalmış bakar sana,
bugün sen ne dersen o olacak:
uygarlık, barış, doğruluk ve iyilik.
Yalnız senin davranışına bağlı
gelecek günlerde dirlik düzenlik.
Senin kafanın gücüdür hayatı kurtaracak!

Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma,
ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma.
Koş ittihâda, teâlîye, sa'ye, ikbâle;
fakat unutma ki yol intizâm-ı meşyetle
yakınlaşır, kısalır... Doğru at adımlarını!
Düşün: bugünkü adımlar hazırlıyor yarını!
Ve siz, ordumuzun anlı şanlı efrâdı,
siz ey güzel vatanın ber-güzîde evlâdı,
siz ey küşâde alınlar, güzîde vicdanlar,
siz ey yürekli, ve arslan yürekli insanlar!
İçimde şimdi ne hisler, nasıl temennîler,
ne neş'eler coşuyor, bilseniz, ne vecd-âver
terâneler coşuyor... Bunların hakîr ü güzîn
meâli, şi'ri, sünûhâtı, rûhu, lâfzı sizin;
sizin, ne varsa sizin, hepsi hepsi, hepsi sizin!

1908

Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma,
ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma.
Haydi durma, yürü kardeşliğe doğru,
alın teri dökmeye, yücelmeye, mutluluğa.
Ama düzgün yürürsen kısalır yol, unutma,
doğru at sen de adımlarını,
ve hiç çıkarma şunu aklından:
Bu adımlardır hazırlayan yarını!
Siz ey anlı şanlı erleri ordumuzun,
güzel vatanın seçkin çocukları,
siz ey yiğit yürekler, açık alınlar,
erkeksiniz be erkek, hepiniz sapına kadar.
Şu anda ne sevinçler kaynayıp durur içimde bir bilseniz,
Ne büyük dilekler kaynayıp durur, ne tatlı duygular,
gün gün büyürüm içimdeki şarkılarla.
Sizindir bunların iyi kötü bütün anlamı,
şiiri sizin bunların, özü sizin, sözü sizin,
hepsi sizin, hepsi sizin, hepsi,
sizin ne varsa, yürekten gelen şeyler bütün!

BİR TASVİR ÖNÜNDE

Gûldün, bu mehâbet seni güldürdü; o kaşlar,
bir ok gibi âteşli nazarlarla müsellâh
gözler, o bakırdan göğüs, atlar
bir kaplanın evzâı kadar tîz ü mücennah
etvâr-ı levendâne, bâzû-yi gazanfer
â'sâbını oynattı... Bu irsî ve cibillî
necdet sana bir cedd-i baîdin şeref-âver
bir tuhfesidir; sen bu cerî hûn-i asîli
insanlığı ihyâ için isâr edeceksin;

hak bellediğin bir yola yalnız gideceksin!

BİR RESMİN ÖNÜNDE

Bu gösteriş, bu alım
nasıl da güldürdü seni.
Şu kaşlara bir bak,
bir bak şu gözlere,
ateşli bir ok gibi saplandı saplanacak.
Göğüs tunçtan, güç arslan gücü,
ve bir kaplan gibi çevik,
ve kanatlı ve gencecik,
ha atladı ha atlayacak.
Sana bir onur payıdır bu,
eski dedelerinden kalma,
uzak soydan gelen bir yiğitlik.
Ama sen ne yap yap,
insanlığın hayrına harca
bu tertemiz, bu erkek kanı.

Tek başına yürü
inandığın yolda!

BUDA

Büyük hakîkate bir vecd-i pür-tehâlükle
koşardı; gözleri ufkun hafâ-yi sâfında,
koşar giderdi hep âdetlerin hilâfında;
bütün sünûf onu ithâm ederdi körlükle.

Bu kör, zalâm-ı dehâ-perverinde bir gaarın
büyük hakîkati yıllarca iktinah ederek,
onunla yüz yüze yıllarca iştibâh ederek,
sonunda gördü nedir sırrı hep bu esrârın.

Bütün şükûk o zaman karşısında devrildi,
uyûn-i gayzı kamaştırdı hep o körlükle;
koşan sadâsına en mutmaîn tehâlükle
sayıklıyor diye tezyîf eden esâfildi!

HUDA

Canla başla koşardı deli gibi o,
koşardı büyük gerçeğe doğru,
gözler ufukta, o saklı, arı duru yerde,
ne kural tanırdı, ne görenek, koşardı boyuna,
bakın, derdi, ardından tekmil halk,
bakın şu kör adama.

Bu kör adam,
bir karanlık mağarada pişti.
Yıllarca didik didik etti büyük gerçeği,
yıllarca kaldı onunla yüz yüze, kuşku içinde,
akıl almaz şeylere aklı erdi sonunda.

Bütün kuşkular da önünde bir bir kırıldı,
o körlükle kamaştı kin dolu gözler bütün.
Şimdi çağrısına canla başla koşan,
bir vakitler onu hor gören halktı.

BİR GÜFTE

— Darülfünun Marşı için —

Yükselmeli... Artık yetişir zillet ü zulmet;
parlatmalı her nâsıye bir neyyir-i fikret;
cehl ölmeli, zulm ölmeli, hak bulmalı kuvvet;
hakkın yüzü güldükçe gülümser beşeriyet...

Gafletlere, zilletlere, zulmetlere lânet;
sen doğ bize, sen doğ bize, ey fecr-i hakîkat!

Ey fecr-i hakîkat, sana azdır bu tahassür;
âtî kılar ancak lemeâtınla tenevvür.
Gülsün beşeriyyet, şu cehennemleri söndür,
herkes ebedî neş'eli, herkes ebedî hür...

Şirretlere, zulmetlere, zilletlere lânet;
sen doğ bize, sen doğ bize, ey fecr-i uhuvvet!

BİR GÜFTE

— Darülfünun marşı için —

Yeter artık bu pislik, yeter bu karanlık,
bu topraklar da adam olmalı, adam,
alınlardan akıl fışkırmalı, alınlardan ışık,
örümcekli kafa kalmamalı, işkence bitmeli,
hak yerini bulmalı,

ne kadar çok gülerse hakkın yüzü,
o kadar çok açar insanlığın gülü.

Haydi örümcekli kafalar, haydi pislikler, haydi karanlıklar,
haydi, çekin arabanızı!
Bize sen doğ, doğruluğun güneşi, bize sen doğ,
çabuk ama, sabrımız kalmadı!

Sana çok az bu döktüğüm dil, bu hasret,
sen tek ışığısın gelecek günlerimizin.
Söndür şu cehennemleri, bütün insanları güldür,
mutlu olsun insanlarımız kıyamete dek,
insanlarımız kıyamete dek özgür.

Haydi örümcekli kafalar, haydi pislikler, haydi karanlıklar,
haydi, çekin arabanızı!
Bize sen doğ, kardeşliğin güneşi, bize sen doğ,
çabuk ama, sabrımız kalmadı!

FERDÂ

— Bugünün gençlerine

Ferdâ senin; senin bu teceddüt, bu inkılâp...
Her şey senin değil mi ki zaten?.. Sen, ey şebâp,
ey çehre-i behîc-i ümit, işte ma'kesin
karşında: bir sema-yi seher, sâf ü bî-sehâp,
ağuş-i lerzedârı açık, bekliyor... Şitâp!
Ey fecr-i handezâd-ı hayat, işte herkesin
enzarı sende; sen ki hayatın ümîdisin,
alnında bir sitare-i nev, yok, bir âftâp,
âfâka doğ, önünde şu mazi-i pür-mihen
sönsün müebbeden.
Sönsün müebbeden o cehennem; senin bugün
cennet kadar güzel vatanın var: Şu gördüğün
zümrüt bakışlı, inci şetâretli kızcağız
kimdir, bilir misin? Vatanın... Şimdi saygısız
bir göz bu nazlı çehreye, - Allah esirgesin, -
kem bir nazarla baksa tahammül eder misin?
İster misin, şu ak sakalın pâk ü muhteşem
pişâni-i vakarına, bir kirli el demem,
hattâ bir yabancı el uzansın? Şu makberi,
râzî olur musun, taşa tutsun şu serseri?
Elbet hayır; o makber, o pîşâni-i vakur
kudsî birer misâl-i vatandır... Vatan gayûr

GELECEK GÜNLER

— Bugünün gençlerine

Gelecek günler senin,
taptaze günler, aydınlık günler,
zaten ne var ne yok senin değil mi ki?
Ey, umudun ak yüzü,
aynan karşında, bak işte:
Sabahlı bir gök, lekesiz, süt gibi,
titreyen kucağını açmış, seni bekler,
haydi durma, davran!
İnsanların gözü sende, ey tan yeri,
ey civil civil yaşamayla doğan,
benim umudu günümüzün,
alnında yeni bir yıldızla,
yok, yıldızla değil —
alnında bir güneşle doğ ufuklara,
geçmiş bütün acı yıllar gömülsün karanlıklara,
bir saati bile gelmesin geri.
Bir daha yaşanmasın o cehennem,
yurdun var senin cennet gibi güzel:
Şu gördüğün kız bil bakalım kim,
zümrüt gibi bakan, inci gibi gülen?
O işte yurdun senin.
Alçak bir göz o nazlı yüze
— Tanrı esirgesin —
şöyle bir yan baksa,
dayanabilir misin?
Şu ak sakalın tertemiz, güneşli, dik alnına,
kirli bir el şöyle dursun,
bir yabancı el uzansa,
için götürür mü ki?
Razı olur musun, bu mezarı
bir serseri taşa tutsun?
İçin götürmez, razı olmazsın, bilirim,
vatanın kutsal bir parçasıdır
o mezar, o dik alın.

insanların omuzları üstünde yükselir.
Gençler, bütün ümmîd-i vatan şimdi sizdedir.
Herşey sizin, vatan da sizin, her şeref sizin;
lâkin unutmayın ki zaman tünd ü mutmain
bir hatve-i samût ile ta'kip eder bizi.
Önden koşan, fakat yine dikkatle her izi
ta'mika yol bulan bu yanılmaz muâkıbin
şermende-i itâbı kalırsak, yazık!.. Demin
«Ferdâ senin» dedim, beni alkışladın; hayır,
bir şey senin değil, sana ferdâ vedîadır;
her şey vedîadır sana, ey genç, unutma ki
senden de bir hisâb arar âtî-i müşteki.
Maziye şimdi sen bakıyorsun pür-intibâh,
âtî de senden eyleyecek böyle iştibâh.
Her uzvu girdibâd-ı havâyiçle sarsılan
bir neslin oğlusun; bunu yâd et zaman zaman.
Asrın, unutma, bârikalar asr-ı feyzidir:
Her yıldırımda bir gece, bir gölge devrilir,
bir ufk-ı i'tilâ açılır, yükselir hayat;
yükselmeyen düşer; ya terakki, ya inhitat!

Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;
doymaz beşer dedikleri kuş, i'tilâlara...
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
durmak zamanı geçti, çalışmak zamanıdır!

1908

Vatan yükselecek omuzları üstünde
arı gibi çalışan insanların.
Bütün umut şimdi sizde.
Ne var ne yok her şey sizin,
vatan da sizin, şan da, şeref de.
Ama şunu çıkarmayın aklınızdan:
Zaman arkanızdan geliyor
güvenli, tok, ağır adımlarla.
O her şeyi arayan, aradığını bulan,
o hem önde koşan, hem arkadan gelenin
bir gün azarını işitip kızaracaksa yüzümüz,
yuf olsun bize!
Yukarda ne demiştim sana,
«gelecek günler senin» demiştim,
alkışlamıştın beni.
Hayır, bir şey senin değil,
gelecek günler emanettir sana, oğlum,
varımız yoğumuz emanet sana.
Bir gün senden de hesap sorar ilerisi.
Sen şimdi nasıl gözünü dört açmışsan düne,
ilerisi de böyle bakacak sana, kuşkuyla.
Ara sıra getir aklına şunu:
Kimsin sen, nesin?
Yoksulluk kasırgasında, tepeden tırnağa
çatır çatır çatırdayan bir soyun oğlu.
Unutma oğlum, bu yaşadığın çağ,
şimşeklerin şavkıyla mutlu bir çağ.
Her yıldırımda bir gece silinir gider,
her yıldırımda yok olur bir kuşku,
açılır bir yücelme ufku,
çık çıkabildiğin kadar yukarlara.
Yükselmeyen düşer, yavrum,
ya yukarı, ya aşağı.
Yükselmeli, göklere değmeli alnın.
Ama ne kadar yukarlara çıksa
gene doymaz insan denen kuş.
Bugün artık durmak yok,
uğraş, didin, düşün,
ara, bul, atıl, bağır,
durma oğlum, durma koş.
Dök bu toprağa alın terini.

PROMETE

Kalbinde her dakîka şu ulvî tahassürün
minkar-ı âteşînini duy, dâima düşün:
Onlar niçin semâda, niçin ben çukurdayım?
Gülsün neden cihan bana, ben yalnız ağlayım?..
Yükselmek âsümâna ve gülmek, ne tatlı şey!..

Bir gün şu hastalıklı vatan canlanırsa... Ey
müştâk-ı feyz u nûr olan âtî-i milletin
meçhul elektrikçisi, aktâr-ı fikretin
yüklen getir - ne varsa - biraz meskenet - fiken,
bir parça rûhu, benliği, idrâkı besleyen
esmâr-ı bünye-hıyzini; boş durmasın elin.

Gör dâimâ önünde esâtîr-i evvelin
gökten dehâ-yi nârı çalan kahramânını...

Varsın bulunmasın bilecek nâm ü şânını!..

PROMİTE

Duy yüreğinde her dakka
ateşten gagasını büyük hasretin,
kendi kendine durmadan şunu de:
Neden onlar gökte, ben çukurda?
Neden güler bana dünya âlem?
Ben neden iki gözü iki çeşme?
Yükselmek göklere, gülmek gibi var mı?

Bir gün açarsa gözünü şu hasta vatan,
ne varsa yüklen getir bilimin dört bucağından,
gelecek günlerinin bilinmeyen elektrikçisi
aydınlığa, bolluğa susamış halkın.
Uyuşukluğu yok eden ne varsa getir,
yüreği, özü, kafayı besleyen,
durma, onlara can ver, can.

O masallar kahramanı örnek olsun sana,
hani kutsal ateşi çalmış getirmişti gökten.

Kimsin, nesin, bilmesin varsın seni bir tek insan!

DOKSAN BEŞE DOĞRU

Bir devr-i şeâmet: yine çiğnendi yeminler;
çiğnendi, yazık, milletin ümmîd-i bülendi.
Kanun diye, topraklara sürtüldü cebînler;
kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi...
Beyhûde figanlar yine, beyhûde enînler!

Eyvah! Otuz üç yıl o zehir giryeleriyle,
hüsranları, buhranları, ehvâli, melâli,
âmâl ü devâhîsi ve sulh ü seferiyle
bir sel gibi akmış, mütevekkil, mütehâli...
Yazsın bunu târîh-i iber hatt-ı zeriyle!

Ey bir dem-i rüyâ gibi geçmiş kara günler,
bir lâhze edin seyr-i cahîminizi tekrâr;
dönsün bize mâzî, o derin nazra-i muğber...
Heyhât!.. Ne bir ders, ne bir fikr-i mukarrer!

DOKSAN BEŞE DOĞRU

1912'de İttihat ve Terakki Fırkasının Meclisi kapatması üzerine yazmış bu şiiri. 1295 (1878) te İkinci Abdülhamid'in Meclisi kapatması olayını hatırlatır bu şiiriyle Fikret.

Antlar gene bozuldu, başladı bir karanlık çağ,
gene çiğnendi halkın tek yüce umudu.
Kanun, dedik, sürttük alınları topraklara.
kanun, dedik, kanun, dedik, tepeledik kanunu,
Ağlamalar, sızlamalar gene boşa gitti, boşa!

Tam otuz üç yıl o kanlı göz yaşlarıyla,
acıları ve sıkıntıları, usançları ve korkularıyla,
amaçları ve yıkımları, barışları ve savaşlarıyla.
bir sel gibi akmış otuz üç yıl tam,
akmış öyle baştan kara, öyle oluruna...
Yazsın bunu altın kalemiyle bizim tarih baba!

Ey bir düş gibi geçmiş kara günler,
haydi bir daha çıkın o cehennem yolculuğuna,
o içli, o dargın göz baksın bize yeniden,
açılsın bize yeniden o geldiğimiz yol.
Otuz üç yıl acı çektik, tam otuz üç yıl,
ama bir ders alabildik mi ki bundan,
na işte, hepimizde gene o eski kafa!

Silmez fakat elvâhını târîh-i muânit;
Doksan Beşi aç: gölgesi bir tâc-ı harîsin
saklar mütelâşî, müterеddit, mütemerrit
evza'-ı şeb-engîzini bir bûm-i habîsin;
hâlâ o vesâvis, o desâyis, o mefâsit![1]

Hâlâ o şebin zeyl-i temâdîsi bu ezlâm;
hâlâ o cehâlet, o tecâhül ve o techil;
hâlâ vatanın hissesi bir tûde-i âlâm;
hâlâ düşünen başlara hep lâtme-i tenkîl,
hâlâ sırıtan dişlere hep lokma-i in-âm!

Hâlâ tarafiyyet, hasebiyyet, nesebiyyet;
hâlâ «bu senindir, bu benim!» kısmeti cârî;
hâlâ gazap altında hakîkatle hamiyyet...
Hep dünkü terennüm, sayıdan saygıdan ârî;
son nağmesi yalnız: «yaşasın sevgili millet!»

Millet yaşamaz, hakka tahassürle solurken
sussun diye vicdânına yumruklar inerse;
millet yaşamaz, Meclisi müstahkar olurken
iğfâl ile, tehdît ile titrer ve sinerse;
millet yaşamaz ma'şer-i millet boğulurken!

İnatçı tarih yazdıklarını silmez ama,
Doksan Beşi aç: Bir obur tacın gölgesi
uğursuz bir baykuşun geceye dalışını saklar,
telâşlı telâşlı ve kararsız ve inatçı.
İşte gene o kuşkular, o düzenler, o bozukluklar.

işte o gecenin arkasıdır bu karanlık,
ışte gene o bilmezlik, o bilmezlikten gelme,
ya da, sen ne bilirsin be, demek,
ışte gene düşünen başları yemek, tepeleye tepeleye,
işte gene sırıtan dişlere doyacak lokma.
Anlaşılan bu topraklar daha çok acı çekecek.

İşte gene, bu yanı tut, onu kayır, şunu gözet,
işte gene şu sana, de, bu bana, de, pay et.
Yurdunu, halkını sev, gerçeği söyle, yumruğu ye,
sonra gene o eskimiş, bayat türküyü dinle,
bir sonu şöyle türkünün: «Yaşasın sevgili millet!»

Millet yaşamaz, hakkım nerde benim, hakkım nerde benim,
diye solurken.
sussun diye vicdanına yumruklar inerse,
millet yaşamaz, Meclisi böyle hor görülürken
aldatmayla, korkutmayla titrer ve sinerse,
millet yaşamaz, tekmil halk açlıktan kırılırken.

Kanun diyoruz; nerde o mescûd-i muhayyel?
Düşman diyoruz; nerde bu? Hâriçte mi, biz mi?
Hürriyetimiz var, diyoruz, şanlı, mübeccel;
düşman bize kanun mu, ya hürriyetimiz mi?
Bir hamlede biz bunları kahrettik en evvel.

Bir hamle-i mahmûm-I tegallüple değiştik
hürriyeti şahsiyyete, kanunu gurura;
Heyhât! Otuz üç yıl geri düştük, ve bu mühlik
yoldan şu nedâmetli ve gafletli mürûra
bî-şüphe o hummâ-yi cünûn oldu muharrik.

Ey millete bir sille olan darbe-i münker;
ey hürmet-i kanûnu tepen sadme-i bî-dât!
Milliyyeti, kanûnu mukaddes tanıyan her
vicdan seni lânetle, mezelletle eder yâd...

Düşsün sana - meyyâl-i tahakküm - eğilen ser;
kopsun seni - bir hak diye - alkışlayan eller!..

1912

Kanun, diyoruz, o uyduruk tanrı nerde hani?
Düşman, diyoruz, nerde bu, dışarda mı, biz miyiz?
Özgürlüğümüz var, diyoruz, ünlü, yücelerden yüce,
bize düşman olan kanun mu, yoksa özgürlüğümüz mü?
Biz bir çırpıda bunları sildik süpürdük en önce.

Bir azdı, bir kudurdu, bir yüklendi üstümüze zorbalık,
bir anda özgürlüğü kişilikle değiştik, kanunu gururla.
Yazık oldu, yazık! Tam otuz üç yıl geri düştük.
İşte o delilik nöbetidir bizi kışkırtan
bu korkunç yoldan geçmeye, dalgın dalgın,
bu korkunç yoldan geçmeye, pişman pişman.

Ey halkıma bir şamar gibi inen paslı yasak!
Ey kanuna saygıyı tepen kara zulüm!
Halkı ve kanunu kutsal tanıyan her yürek
yarın seni yerin dibine soka soka anacak.

Düşsün, zorbalık için, sana eğilen başlar birer birer!
Kopsun, seni bir hak diye, alkışlayan eller!

HÂN-I YAĞMA

Bu sofracık, efendiler, ki - iltikama muntazır
huzurunuzda titriyor - şu milletin hayatıdır;
şu milletin ki muzdarip, şu milletin ki muhtazır,
fakat sakın çekinmeyin, yiyin, yutun, hapır hapır.
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı iştihâ sizin,
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Efendiler! Pek açsınız, bu çehrenizde bellidir,
yiyin, yemezseniz bugün, yarın kalır mı, kimbilir?
Şu nâdi-i ni'âm, bakın, kudûmunuzla müftahir,
bu hakkıdır gazânızın, evet, o hak da eldebir!
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı zî-safâ sizin,
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Bütün bu nazlı beylerin, ne varsa ortalıkta say:
Hasep, nesep, şeref, sataf, oyun, düğün, konak, saray,
bütün sizin, efendiler, konak, saray, gelin, alay,
bütün sizin, bütün sizin, hazır hazır, kolay kolay.
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı iştiha sizin,
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

YAĞMA SOFRASI

Bu sofracık, efendiler, halkımızın varı yoğu, hayatı,
kan ağlayan, can çekişen halkımızın,
bekler sizi, efendiler, önünüzde titrer durur,
ama sakın çekinmeyin, yiyin yutun, şapur şupur,
yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Çok açsınız, efendiler, suratınızdan bellidir,
yiyin hadi, yemezseniz, yarın kalır mı, kimbilir,
sizi çağıranlar bu sofraya, bakın nasıl böbürlenir,
hakkınız bu, savaştınız, tamam, bu hak eldebir.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu eğlenceli sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Hepsi bu nazlı beylerindir, ne varsa ortalıkta:
soy, sop, onur, düğün, oyun, konak, saray, caka,
hepsi sizin, efendiler, konak da, saray da, gelin de, alay da,
hepsi sizin, hepsi sizin, hem hazırlop, kolayca,
yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Büyüklüğün biraz ağır da olsa hazmı, yok zarar,
gurûr-ı ihtişâmı var, sürûr-i intikamı var.
Bu sofra iltifatınızdan işte âb ü tâb umar,
sizin bu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar.
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı can-fezâ sizin
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Verir zavallı memleket, verir ne varsa, mâlini,
vücudunu, hayatını, ümidini, hayalini,
bütün ferağ-ı hâlini, olanca şevk-ı bâlini,
heman yutun, düşünmeyin haramını, helâlini.
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı iştiha sizin,
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak:
Yarın bakarsınız söner, bugün çatırdayan ocak,
bugün ki mideler kavî, bugün ki çorbalar sıcak,
atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak...
Yiyin efendiler, yiyin, bu hân-ı pür-nevâ sizin,
doyunca, tıksırınca, patlayıncaya kadar yiyin!..

1912

Büyüklüğün hazmı azcık zor da olsa, ne çıkar,
gösterişin gururu var, öç almanın sevinci var.
Güler yüzünüzden, efendiler, bu sofra keyfe gelir, parıldar,
sizin şu baş, beyin, ciğer, bütün şu kanlı lokmalar.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu cana can katan sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Verir bu fukara memleket, nesi var nesi yok, hepsini,
verir malını, canını, umudunu, düşünü,
rahatını, sağlığını, içinin bütün ateşini,
haydi yuvarlayın, düşünmeyin haram mıdır, helâl mi.
Yiyin, efendiler, yiyin, bu iştah veren sofra sizin,
doyuncaya, tıksırıncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın giderayak,
yarın sönmüş bakarsınız, bugün çatırdayan ocak,
hazır mideler sağlam, hazır mideler sıcak,
atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak,
yiyin, efendiler, yiyin, bu haykıran sofra sizin,
doyuncaya, kusuncaya, patlayıncaya kadar yiyin!

REVZEN-İ MAHLÛ'

Eyvâh!.. Hep hatâ mı tecellîsi ümmetin?
Biz bâb-ı ihtişâmını ikbâl-i milletin
alkışla, hutbelerle kaparken, ve boş yere
kanûnu hırpalarken, uzak bir harâbeden
— altında korkular dolaşan, süngüler gezen —
bir gizli, bir kilitli ve nekbetli pencere
pür-inşirâh açıldı, ve mâğrûr u muntakîm
bir kahkahayla güldü... «Aman, görmeyim!» dedim.

Ey ser-nüviştimizle bizim oynayan fuhûl!
İsterseniz, şu anda kapansın kütüb, ukul;
günler kararsın, ufk-ı tesellî de gülmesin;
isterseniz, şu gözler, ağızlar... Biraz bakan,
bir parça fark eden, düşünen... «Hak, şeref, vatan,
kanûn!» diyen ne varsa silinsin, görülmesin;
hattâ semâ yüz üstü kapansın, ve ağlasın...
Yalnız, aman, o revzen-i meş'um açılmasın;
yalnız o gülmesin!

1912

DÜŞÜK SULTANIN PENCERESİ

«Doksan Beşe Doğru»dan bir hafta sonra ve İkinci Abdülhamit devrinin geri gelmemesi dileğiyle yazmış bu şiiri.

Bu halkın kaderi bu kadar da mı kara?
Bir güzel kapı vardı mutluluğa doğru,
kapadık onu nutuklarla, alkışlarla,
yok yere atıverdik bir kenara kanunu.

Baktım uzakta bir eski yapıdan
açılıverdi keyifle gerine gerine,
altında korkular dolaşan, süngüler gezen
bir gizli, bir kilitli, bir uğursuz pencere,
bir kahkaha salıverdi, mağrur, öç alır gibi.
Görmek istemem, dedim, görmek istemem!

Ey halkımın hayatıyle oynayan efendiler!
İsterseniz şu anda kapansın kitaplar bütün,
akıllar dursun, boğulsun günler karanlıklara,
umudun ufukları bile gülmesin,
isterseniz yok olsun şu gözler, şu ağızlar,
azıcık bakan, bir şeyler gören, düşünen
ne varsa silinsin, görülmesin,
hak diyen, onur diyen, vatan diyen, kanun diyen.
Tek açılmasın o yomsuz pencere!
Tek o gülmesin!

TÂRİH-İ KADİM'E ZEYL

— Molla Sırât'a —

Ben ki, üç beş pulu tercîhinden
Protestanlara zangoçluk eden
şairim... Zîver-i kürsî-i yakîn,
şair-i müçtehid-i dîn-i mübîn,
Hazret-i Molla Sırât'a edebî
ihtirâmâtımı takdîm ile bî-
bîtereddüt diyorum «zangoçluk»
lûtf-i tavsîfine şâyân olduk.

Lâkin aldanma sakın üstâdım;
ben de bir parça muvahhid-zâdım.
Bana anlatma o rânâ dîni;
bilirim ben de senin bildiğini.
Okudum ben de kitâb-ı gaybi;
dinledim ben de hitâb-ı gaybi.
Ben de zâtın gibi câmi câmi
dolaşıp Hâlik'a oldum râki.
— Şevk-ı cennetle hayâlim meşgûl;
yüreğim havf-i cehennemle melûl;—
ben de tırmandım ulu Tûbâ'ya;

TARİH-İ KADİM'E EK

— Molla Sırât'a —

Paraya hiç dayanamayan bir şairmişim,
zangoçluk edermişim Protestanlara gider.
Size edebî saygılarımı sunarım efendim,
yani yaldızlı bir kürsünün üstadına,
bilgin şairine yani İslâm dininin,
Molla Sırât Hazretlerine yani,
lûtfedip bize ne güzel
zangoçluğu yakıştırıvermişler.

Ama aldanmış olmayasın sakın, üstadım,
Müslüman oğluyum ben ne de olsa.
Sen o güzel dini anlatma bana,
o dinden senin kadar ben de anlarım.
Ben de okudum o Tanrı kitabını,
yüreğe doğan o sözleri ben de dinledim.
Ben de dolaştım sizin gibi cami cami,
Tanrı önünde ben de oldum iki kat,
— açılırdı hayalimde cennet yolu,
dolardı yüreğime cehennem korkusu —,
ulu Tûba'ya ben de tırmandım,

ben de çıktım Mele-i Alâ'ya.
Ben de âşıktım ezan nağmesine,
bir koşardım ki, o Allah sesine!
Ben de tesbîh ü duâ, savm ü salât,
hepsini hepsini yaptım, heyhât!..
Çünkü telkinlere aldanmıştım,
kandığın şeylere hep kanmıştım.
Bilmeden, görmeden îman ettim,
nefsimi dînime kurbân ettim.
Sevdim Allahı da, peygamberi de;
o alay kaldı bugün hep geride.
Anladım çünkü hakîkat başka;
başka yoldan varılırmış Hakka.
Saydığın hârikalar, mûcizeler
birer efsûn-i zekâdır ki, beşer,
bî-tevakkuf açıyor sırlarını;
mûcizât ehli unutmuş yarını.
Mugfel ü mugfil o Îsa, Mûsâ;
köhne bir kizb-i mutalsamdır asâ.

Beşerin böyle dalâletleri var;
putunu kendi yapar, kendi tapar!..

Ara git deyrini, gez Kâbe'sini,
dinle tekbîri, işit çan sesini,
göreceksin ki bütün boşluktur;
umduğun, beklediğin şey yoktur.
Düzme Allahı gibi şeytânı,
Buda'sı, Ehremen'i, Yezdân'ı.
Topunun mübdii bir vehm-i cebîn.
Gölgeler, gölgeler... Onlarda derîn
bir karanlık sezerek çevrildim,
acı bir darbe yiyip devrildim.

ben de çıktım melekler katına.
Ezanı duydum mu bayılırdım,
nasıl koşardım o «Tanrı» sesine!
Ben de tesbih çektim, dua ettim,
ben de namaz kıldım, oruç tuttum,
hepsini, hepsini yaptım, halt ettim!
Çünkü ne dendiyse inanmıştım,
kanmıştım senin kandıklarına.
Bağlanmıştım körü körüne,
canımı adamıştım dinime, canımı.
Tanrıyı da sevmiştim, peygamberi de.
Ama onlar bugün artık çok uzakta.
Anladım ben asıl gerçek ne,
bizi Hakka götüren yol başka.
Senin şu saydıkların var ya hani,
şu şaşılacak şeyler, hani doğaüstü,
onlar hep masal, hep kafadan atma,
bugün hiç durmadan arıyor insan,
gitgide görüyor işin içyüzü ne,
senin hokkabazlar unutmuşlar geleceği.
İsa ile Musa, aldatılan ve aldatan,
o büyülü deynek, bir koca kuyruklu yalan.

İşte insanoğlu bir yerde böyle sapık,
kendi yapar putunu, tapar gene kendi.

Git ara kiliseyi, dolaş Kâbe'yi,
çan sesini duy, tekbîri dinle,
umduğun, beklediğin şeyler nerde hani,
ortada bir tek şey göreme.
Şeytanı da düzme, Allah'ı gibi,
Buda'sı düzme, Ehremen'i düzme, Yezdan'ı düzme.
Bir korkak kuşku yaratmış bunların topunu.
Gölgeler baktım, gölgeler, gölgeler..
Sonra baktım bir karanlık uçurum.
Haydi dön geri, dön geri, dön, oğlum.
Ve beynimden vurulmuş gibi devrildim.

Şimdi bî-kayd-ı cinân u nîran;
süzerim fıtratı hayran hayran.
Ben ne mâbut, ne mûbit bilirim;
kendimi hilkate âbit bilirim;
Gökte binlerce mesâcit görürüm.
orda vicdânımı sâcit görürüm.
Bu sücût işte benim tââtım;
bu ibâdette geçer sââtım.
Bu ibâdette fahûr u hurrem;
beni ben bir kayadan fark edemem.
Bir minik kuşla biriz tapmakta;
ben de tehlîl ederim, ishak da.

Doğruluk, hubb-i vefâ mahviyyet,
merhamet, hayr ü hamiyyet, nısfet;
sonra, bir şaire «zangoç» dememek...
İşte vicdânıma bunlar mahrek.

Düşünüp işlemek âyînimdir;
yaşamak dîni benim dinimdir.
Mü'minim: varlığa îmânım var;
her kanat bir melek eyler ikrâr.
Enbiyâdan yaşarım müstağnî;
bir örümcek götürür Hakka beni...
Kitabım sahn-ı tabîat kitabı,
bendedir hayr ile şer esbâbı.
Varırım böylece ben merkade dek,
ba's-i ukbâya mahal görmem pek.
Taşırım kalb-i şegaf-peymâda
beşerin aşkını, âlâmını da.
Dîn-i hak, bence bugün dîn-i hayât:
sen ne dersin buna, ey Molla Sırât!..

1914

Şimdi benim ne cennet, ne cehennem umurumda.
Bakarım evrene, şaşar şaşar kalırım.
Ne tapılan tanırım, ne taptıran tanırım,
yaradılışın kuluyum ben artık,
ben yaradılışın kulu.
Pıtrak gibi işte gökyüzünde mescitler,
işte onlara orda vicdanım secde eder,
işte benim bundan böyle tapınmam bu,
işte bundan böyle benim vaktim böyle geçer.
Artık öyle rahat, öyle rahat ki içerim,
ayırt edemem kendimi bir kayadan.
Tapınmakta biriz minnacık bir kuşla,
bir ishak kuşu da, lâilâhe illâllah, der,
ben de, lâilâhe illâllah, derim.

Ve doğruluk ve alçakgönüllülük ve sıkı dostluk,
ve el uzatma ve koruma ve İnsaf ve acıma,
ve sonra bir şaire zangoç dememek...
İşte, buyuran bunlar benim vicdanıma.

Benim âyinim düşünüp yapmaktır,
benim dinim, insan gibi yaşamaktır.
İnanmışım: taparım ben varlığa,
her kanat bana bir melek sesi getirir.
Ne işim var peygamberle benim,
beni Hakka bir örümcek götürür.
Kitabım işte yeryüzü kitabı,
bendedir iyilik, kötülük tohumu.
Varırım ben böyle ta mezara dek,
yeniden dirilmek bizim nemize gerek.
Taşır insanların hem aşkını, hem acısını
bağrımdaki şu deli, şu ince yürek.
İnsan gibi yaşamaktır bugün gerçek din,
insan gibi yaşamak.

Buna sen ne dersin, ey Molla Sırât,
buna sen ne dersin!..

KASİDE-İ TERCİİYYE'den

Doymayan bir hân-ı yağma, alçalan bir ihtişam;
bir müşa'şa' leyl-i şehrâyin ki pür-jeng ü zalâm;
cehl ü haclet, kahr u süfliyyet... nihâyet in'idâm,
işte mâzî... Bir de istikbâli seyret, şâd-kâm;
bir müzehher vâdi-i nevvâr-ı firdevs-ibtisam...
Esselâm, ey gülşen-i ikbâl-i millet, esselâm!

MERHABA

Bir obur sofra, ye babam ye.
Aşağlığın aşağlığı bir debdebe.
Görülmemiş bir şenlik gecesi,
kapkara, kir pas içinde.

Alınlar yerde, yürekler kuru.
Kafalarsa tın tın öter.
Kahır ve pislik ölümden beter.
Sonun bir derin kör kuyu.
İşte sana yaşanılan günler.

Sen bir de ilerisini seyreyle de gör,
insan gibi yaşamak var, çok şükür,
insan gibi yaşamak.
İşte günlük güneşlik bir ülke,
işte çiçek açmış ağaçlar,
işte gürül gürül bir ırmak.

Merhaba, mutlu halkımın gül bahçesi, merhaba!

T. Fikret'i Yenileştiren A. Kadir'le Konuşma

Asım Bezirci

— *Neden Tevfik Fikret'i yenileştirmek gereğini duydunuz?*

— Üç yıl kadar oluyor, bir gece, evde «Tarihi Kadim»i, «Sis»i yüksek sesle okurken, birdenbire geldi bu fikir bana. «Fikret'e bakın, dedim, Fikret'e!» Şekil mekil, dil mil bir yana, öz dipdiri yaşıyordu. Bayağı sarsılmıştım. Ama halkla, gençlikle bu büyük şair arasındaki uçurumu kaldırmak gerekiyordu. Bu yol-

da birkaç denemem de vardı ortada. Mevlânâ, Hayyam çalışmalarım, Homeros'un İlyada'sı filân. Fikret'in birçok şiirlerindeki dil, bir süre sonra Mevlânâ, Hayyam, Homeros'un dili gibi bizce hiç anlaşılmaz olacaktı. Karar verdim, Fikret'i yenileştirmeye.

— *Fikret'i günümüz koşulları içinde önemli ve değerli kılan, özellikler nelerdir?*

— Fikret, Nâzım'dan önce, bizim en büyük şairimizdir. Yanlış anlaşılmasın, Nâzım'dan daha büyüktür, demek istemiyorum. Bu iki şair, birer dorukturlar bizim sosyalist edebiyatımızda. Fikret, bizim edebiyatımızda, yeni bir toplum ve insan anlayışıyla Batı'ya ilk açılan penceredir. Büyük bir insan sevgisiyle dolup taşar Fikret'in yüreği. En büyük özlemi barış, mutluluk, özgürlük ve kardeşliktir. Zulmün, haksızlığın, zorbalığın karşısında mızrak gibi dikilir. Ezilenlerin yanında, ezenlere başkaldırır. Yalnız üç şeyi kutsal tanır o: İnsan, doğa, halk. Bunların üstünde başka hiçbir şey yoktur onun için. Başka hiçbir kuvvet tanımaz bunların üstünde.

Kapkara bir dünya içinde yanan bir ateş, çirkefin ve batağın ortasında, kalleşliklerin, ikiyüzlülüklerin, kanlı ağızların kargaşasında tertemiz, namuslu bir yürektir o. Dünün şairiydi Fikret, günümüzün şairidir, yarının da şairi olacaktır. Şiirleri, yaşadığı çağı yansıtır, sonra gelir bugüne dayanır, bugün Fikret, dünden daha çok yaşamaktadır. On yıl kadar önce, yani ölümünden kırk yıl sonra, bir şiirinden dolayı acaba neden, bir taşra ilçesinde, ifade vermek üzere savcılığa çağırılmıştır? Yüzüncü doğum yıldönümünde Fikret'e karşı namuslu ve aydın çevrelerce gösterilen büyük saygı, neden çıkarcıları, çanak yalayıcıları, halk düşmanlarını deliye çevirmiştir? Gelecek günlerin şairidir Fikret.

İnsan ve kardeşlik sevgisiyle uzanır yarınlara. Mutlu ve güzel günlerin habercisidir o. Gerçi o, Marks ve Engels'i okumamıştır. Ama Marks'ı ve Engels'i bizde en iyi bilen bir büyük şairimiz, bir Nâzım Hikmet, bakın ne der Fikret için:

«... Mamafi biz, Fikret'e bir küçük burjuva münevveriydi demekle, onun memlekete yaptığı muazzam hizmetleri, sanatta ulaştığı baş döndürücü merhaleyi inkâr etmiyoruz. Bü-

yük ve ana hattında, iyi anlamda insaniyetçi şair Tevfik Fikret'in, faaliyet gösterdiği devirde, içinde bulunduğu muhitte başka türlü de olması mümkün değildi. Fikret yaşadığı devirde, bulunduğu muhitte, en iyi ve en ileri ne olmak mümkünse, onu olmuştur...

Tevfik Fikret, Türk edebiyatının ondokuzun sonu, yirminci yüzyılın başındaki en büyük dağdır. Fikret'i anlamadan, Fikret'i okumadan, bugün şiir yazanlar varsa, bunlara acırım.»

İşte, Marks'ı ve Engels'i çok iyi bilen bir büyük şairimiz. Marks'ı ve Engels'i hiç bilmeyen bir büyük şairimiz hakkında böyle der, onu yemeye kalkmaz.

— *Yenileştirmede ne gibi bir yöntem kullandınız?*

— Tevfik Fikret'in şiirlerini yenileştirirken, bundan önce yaptığım Mevlânâ, Hayyam yenileştirmelerindeki, İlyada çevirisindeki yolu tuttum. Yani, ben bu şiirleri, bugünkü dilimizle en güzel şekilde nasıl söyleyebilirim düşüncesinden yola çıktım. Kendimi serbest kıldım. Serbest dediysem, hiçbir sınır tanımadım sanılmasın. Hiçbir zaman onları kendime uydurmaya yeltenmedim. Böyle bir çaba göstermiş değilim. Bu yenileştirmelerde, gerek Mevlânâ'nın, gerek Hayyam'ın, gerek Homeros'un ve gerek Fikret'in seslerine elimden geldiği kadar uymaya çalışmışımdır. Onların yüreklerinin atışıydı duyurmak istediğim. Ama ne yapayım, aralarında ben de vardım. Açıkcası, ağızlarımız ve yüreklerimiz birlikte çalıştı. Yüreklerimiz diyorum, kalemlerimiz, demiyorum.

Gelişigüzel, iş olsun diye, ölü bir çeviri yapmıyordum. Yenileştiriyordum bu şiirleri. Yani bizim kendi dilimizdeki canı katıyordum onlara. Bunun başka türlüsü olamaz gibime geliyor. Benim bir şiir üzerindeki çalışmam, bir iki saatlik bir çalışma değildir. Bir günlük de değildir. Bir şiir üzerinde günlerce, haftalarca kafa yorduğum olmuştur. Sırasında bazı mısraların yerlerini değiştirmişimdir, bazı mısraları kırmışımdır. Arada tekrarlardan yararlandığım da olmuştur. Sırasında, ufak tefek kaymalarla aynı kalıba uyduğum da oldu. «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» kitabını rasgele çeviriyorum. «Nâdim-i Hayat» şiirinin son parçası şöyle:

Ben böyle mi sandım seni, ey ömr-i gam-âlûd?
Bir telhi-i nefretle gönül, nâdim-i bi-sûd,
Takdis ediyor sâye-i kahrında memâtı!

Bu parçayı ben, şöyle yenileştirmişim :

Ben seni böyle mi sandımdı, dert dolu dünya,
ben seni böyle mi sandımdı?
Bak ne diyor şu gönül, tiksine tiksine,
bak ne diyor kaderine yana yakıla:
Buyursun, diyor, senin kahrından gelecek ölüm,
buyursun, can-baş üstüne!

Ne yapmışım burda? Üç satırlık parçayı altı satır yapmışım. Bir iki tekrardan yararlanmışım.

«Yaşadıkça» şiirinin birinci parçası da şöyle :

Evet, bu dağları aştıkça, böyle tırmanarak,
evet, bu dalgaların sath-ı bi-kararında
şikeste, güm-şüde, âvâre, hâr-u müstağrak,
yuvarlanıp zedelendikçe... İsterim koşmak!

Ben, bu dört satırı beş satır yapmışım, şöyle olmuş şiir:

İşte ben böyle tırmana tırmana aşarım dağları, aşarım.
Bu dalgaların çırpınan avucunda ben işte böyle
yuvarlanır koşarım kan revan içinde, koşarım.
Kırık döküğüm ve başıboşum ve güçsüzüm ve dalgınım.
Ve de koşmak gelir içimden, daha koşmak, daha!

Bu yenileştirilmiş şiirin sesiyle, Fikret'in şiirindeki ses birbirlerine çok yakındır. Ama biçim, dil, söyleyiş başka. Biri eski, biri yeni. Böyleyken, iki şiir hem birbirine yakın gibiler, hem birbirinden uzakmış gibiler.

— *Niçin Fikret'in yalnızca dilini Türkçeleştirmekle yetinmeyip de, şiirlerini yeniden yazmaya giriştiniz?*

— Dilini Türkçeleştirip, şiirin yapısında ufak tefek değişikliklerle yetindiklerim olmadı değil. Ama denk düştü de oldu. Yoksa çoğu şiirleri yeniden yaptım, yani kolay işi bırakıp,

zor işi başarmaya çalıştım. Şiirlerin yalnız dilini Türkçeleştirseydim, bu hiçbir şey kazandırmazdı bize. Şiirlerin anlamını bilmeyenlere anlamını öğretirdi, o kadar. Oysa benim işim bu değil. Benim işim, şiirin taptaze özünü alıp, bu özü o kaskatı kılıfından soyup, yepyeni bir ağızla söylemektir. Yoksa, satırı olduğu gibi bırakıp, anlaşılmaz bir sözcük yerine, anlaşılır bir sözcük oturtmakla yetinmek, işi ciddi tutmamaktır bence.

— Fikret'in eserlerini yeniden yazmakla, onun şiiri yerine, kendi yazdığınız bir başka şiiri geçirmiş olmadınız mı?

— Yukarıda, bu sorunun cevabını verdim sanıyorum. Benim de şair oluşum, bazılarında «Kadir kendine uyduruyor Fikret'i» kanısı uyandırmış olabilir. Oysa, bence asıl önemli olan, yaşayan özü, ölü dil ve söyleyişten kurtarmaktır. Bu işi yaparken, yani Fikret'in şiirlerini bugünün şiir diliyle söylerken, neden yararlanacağız? Bugünün şiir dilinden. Bugünün şiir çorbasında, eh biraz da bizim tuzumuz olduğuna göre...

— Fikret'in kullandığı sözcükleri yenileştirirken, anlamca değişiklikler de yaptığınız söyleniyor. Doğru mu?

— Aklıma ne geldi bilir misin, şu anda? 1955 yılının Kasım, ya da Aralık ayında mıydı ne; «Bugünün Diliyle Mevlânâ» nın ilk baskısını yayımlamıştım. Öyle bir kapışıldı ki kitap, bayağı şaşırdıydım. On günde iki bin tane satması. Ama üç beş gün sonra, çalıştığım yeri polisler bastı, arama taramadan sonra, buyur ettiler bizi Emniyet Müdürlüğüne.

Polisler arasında, Ankara Caddesinden aşağıya inerken, kitapçı vitrinlerine göz atıyordum, bizim kitap vitrinlerde olduğu gibi duruyordu. Demek toplanma filân yoktu. Birinci Şubede, sorgu sual arasında, bu yenileştirmelerde Mevlânâ'nın söylediklerini değiştirip değiştirmediğim, kendimce ekler yapıp yapmadığım da sorulduydu. Tabiî onların bu soruları, senin bu sorun gibi iyiniyetli bir soru değildi.

Acaba ben, Mevlânâ'yı «komünist» yapmış mıydım, yapmamış mıydım? Onlar bunu öğrenmek istiyorlardı. Ne Mevlânâ'da, ne Hayyam'da, ne Fikret'te, ters anlama gelen sözcükler kullanmış değilim ben. Yani bu büyük şairlerin dünyalarını başka türlü göstermiş değilim. Arada, o da çok, ama

çok seyrek, ufacık ekler yapmışımdır, bir duyguyu, bir düşünceyi daha bir güçlü kılmak çabasıdır bu. Şiiri daha güzel yapmak, daha sevdirmek için harcanan çabadır. Çok görülmesin bu çaba. Bunca ağır bir işde, ufacık bir iki hakkım yoksa, özür dileyeyim. Ama bu hakkı kim verir ve bu hakkı kim alır, onu da bileyim.

(Türk Solu, 19.3.1968)

Şiirimizin Solu ve Tevfik Fikret

Asım Bezirci

YAŞADIĞI TOPLUM

... Batı'da yüzyıllarca önce derebeylikten kapitalizme geçilmiş, makinanın sanayiye uygulanmasıyla üretim günden güne artmıştır. Bu üretimi sürmek için dış pazarlar ve işlemek için de yeni ham madde kaynakları gerekmiştir. Batılılar gözlerini geri kalmış ülkelere, Doğu'ya çevirdiklerinde Osmanlı

İmparatorluğu'nu görmüşlerdir: Üretim araçlarının geriliği, topraklarının genişliği ve zenginliği, kapitülasyonların elverişli şartları ile imparatorluk onlar için bulunmaz bir ülkedir. Bundan ötürü, eskiden sönük geçen Osmanlı - Avrupa ticaret ilişkileri XVII. yüzyılın yarısından sonra gitgide gelişir. Bu gelişme ilerledikçe yerli sanayi gelişir, toprak düzeni bozulur. XIX. yüzyıldan başlıyarak imparatorluk yavaş yavaş sömürgeleşmeye yönelir. Buna karşılık, aynı dönemde ilkin Rumeli'de sonra Anadolu'da birtakım fabrikalar kurulur, demiryolları yapılır, maden işletmeleri ve ticarethaneler açılır. Çoğu yabancıların elinde bulunan bu girişimler batılı anlamda bir işçi sınıfının doğuşuna ve onunla birlikte bazı hareketlerin belirmesine yol açar.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra imparatorluk dağılmaya, sömürgeleşmeye devam eder. Dış borçlar artar (1881'de «Düyûn-i Umumîye» kurulur), ekonomik hayat emperyalistlerin denetimine girer, yabancı sermaye yatırımları çoğalır, yeni fabrikalar açılır, tramvay ve demiryolları döşenir. Bunun sonucu, milyona yaklaşan kitlesiyle işçi sınıfında da birtakım hareketler olur. Fakat bunlar çoğunlukla ücret sorunlarıyla ilgili grevlerdir.

1871'de bir hayır derneği olduğu sanılan «Ameleperver Cemiyeti» kurulur. Gazetelerden öğrenildiğine göre, 1872'de ilkin Beyoğlu Telgrafhanesi işçileri, ardından Ömerli - Yarımburgaz ve İzmit demiryolları işçileri, Beykoz Deri Kundura Fabrikası işçileri, 1873'te Kasımpaşa Tersanesi işçileri greve girerler. Bunları her yıl başka grevler izler. (1872 - 1906 arasında 23 grev.) Fakat işçi örgütlerine pek rastlanmaz. Ancak 1895'te gizlice Osmanlı Amele Cemiyeti kurulur. Bir yıllık eylemden sonra kapatılır. Yöneticileri tutuklanarak sürgüne gönderilir. Bu yüzden işçi sınıfı örgütsüz ve siyasal bilinçten yoksun kalır. Öte yandan, yazarlar arasında da işçi sınıfına bağlanmış soyalist eğilimli kimseler görülmez. Jön Türkler olsun, öbür ilerici aydınlar olsun daha çok liberal görüşleri tutarlar. Avrupalılar da onları bu yolda desteklerler. İmparatorluğun ancak Batı kurumlarını almak ve reformlar yapmakla kurtulacağını öne sürerler. Hattâ, bu yönde sarayı zorlayarak bir-

takım ıslahat yaptırırlar. (Tanzimat, bir yanıyla iç gerekirliklerin, bir yanıyla da bu dış zorlamaların, yani emperyalizmin ürünüdür.)

Gerçi önce 1848, sonra 1871 Commun olayı üstüne gazetelerde haberler, çeviriler, yazılar eksik olmaz. Fakat bunların büyük çoğunluğu Commun'ü eleştiren, sosyalizmi kötüleyen yayımlardır. Yalnızca Namık Kemal ile üç arkadaşı (Nuri, Tevfik, Reşat beyler) İbret gazetesinde Commun'ü savunurlar. Ama onlar da sosyalist olmaktan çok liberalisttirler: Ekonomide liberalizme, politikada meşrutiyetçiliğe, düşünüşte özgürlükçülüğe bağlıdırlar. Bu yüzden toplumsal siyasette işçileri değil, azınlıkların meydana getirdiği komprator burjuvaziye karşı yerli burjuvaziyi, «tüccar-ı hayriye»yi tutarlar.

Düşünce alanında olduğu gibi, edebiyat alanında da sosyalist ürünlere rastlanmaz. Abdülhamit'in çeyrek yüzyılı aşan baskı yönetimi her türlü özgürlükçü, toplumcu eylemi köstekler. O kadar ki, ekonomik zorunlukların doğurduğu grevler dahi, bu kösteklemenin etkisiyle, 1880'den sonra gitgide azalır. Ancak 1908 Meşrutiyet'i ertesinde grevler yeniden hızlanır ve toplumcu hareketler filizlenme ortamına kavuşur.

KİŞİLİĞİNİN EVRİMİ

Bu dönemin en önemli kişisi Tevfik Fikret'tir.

Tevfik Fikret, Tanzimat edebiyatının yarım bıraktığı yenileşme ve Batılılaşma hareketini tamamlar. Belki tam anlamıyla sosyalist bir şair değildir, hattâ soyalizmden çok hümanizme eğilimlidir. Öyle ki, son döneminde verdiği ürünlerle dahi onun sosyalist olduğu kesinlikle öne sürülemez. Fakat, 1900'ü izleyen yıllarda yazdıklarıyla soyalizme — hiç değilse ütopik sosyalizme — yaklaştığı inkâr edilemez. Ayrıca, bu yaklaşmanın — çağına ve çevresine göre — ileri bir aşama olduğu da söz götürmez.

Gerçi Servet-i Fünun döneminde yazdıkları çoğunlukla bireysel nitelik taşır, hayat ve topluma uzak kalır, imge ve duyguya dayanır, üzünçlü ve karamsar bir havaya bürünür.

Ama, aslı aranırsa, başından beri onda «insancı» (hümanist) bir acıma ve sevgi bulunur.

Tevfik Fikret yoksullara, düşkünlere, çaresizlere yakınlık duyar. Daha 1896 - 99 yılları arasında yayımlanmış bazı şiirlerinde bu duyuşu dışa vurur. Örneğin, «Ramazan Sadakası»nda soğukta, yağmur altında dilenen bir çocuğu tasvir eder:

...
Soğuk, soğuk... bu tahammül fezâ bürûdetle
Çocuk harâb olacak; âh, ey sâadetle
O süslü haclelerin sine-i muattarına
Koşanlar! İşte bir insan ki inliyor nefesi;
Bakın şu sıska, şu çıplak, şu eğri kollarına;
Bu artık işleyemez... hisse-i mesâisi
Sizindir işte, verin susturun bu hasta sesi!

Aynı şekilde, «Vâlide»de kucağında çocuğuyla dilenen bir anayı, «Nesrin»de kötü yola düşen kimsesiz bir kızı, «Halûk'un Bayramı»nda bayram günlerini üzüntüyle geçiren yoksul çocukları, «Verin Zavallılara» da depremle yuvaları yıkılan insanları, «Balıkçılar»da denizle çarpışan emekçileri yüreği burkularak anlatır. Belki konularını işlerken François Coppée ile Sully Prudhomme'dan bazı ilhamlar alır, fakat bunları kendi gözlemi, duyarlığı ve anlatımıyla yoğurmayı bilir.

Bu bireysel acıma zamanla toplumsal başkaldırmaya dönüşür. Önceleri Abdülhamit'in, sonraları İttihat ve Terakki'nin memlekette kurduğu «zulüm ve istibdat» Tevfik Fikret'i gitgide isyana götürür.

ESERLERİ

1900'de *Rübab-ı Şikeste* yayımlanır ve iki ayda tükenir. Kitapta, sözü geçen insancıl şiirlerin yanında ve onlardan çok bireycil şiirler yer alır. Bunlarda aşk, hayat, doğa, bunaltı, kadın, çocuk vb. temleri çoğunca «hikâyeleme ve tasvir»e yaslanan bir anlatım, ahenkli ve ağdalı bir dil, romantik ve melankolik bir deyişle ortaya konur.

1901'de Servet-i Fünun kapatılır, Tevfik Fikret bir süre tutuklanır, arkadaşları sürgüne gönderilir. Abdülhamit'in baskısı günden güne artar. İşte «Sis» şiiri bu bunaltıcı hava içinde yazılır (1902). Dış görünümüyle İstanbul'u konu alan bu panaromik şiirde, aslında, o günün kokuşmuş toplumsal ortamı öfke ve tiksintiyle sergilenir:

...
Hep levs-i riyâ dalgalanır zerrelerinde,
Bir zerre-i safvet bulamazsın içlerinde.
Hep levs-i riyâ, levs-i hased, levs-i teneffü;
Yalnız bu... ve yalnız bunun ümmid-i tereffü.
Milyonla barındırdığın ecsâd arasından
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâk ü dırahşan?

Örtün, evet, ey hâile... örtün, evet, ey şehr;
Örtün ve müebbed uyu, ey facire-i dehr!..

...
[İşte her yanda ikiyüzlülüğün kiri,
nereye baksan çekememezlik, nereye baksan çıkarcılık,
nereye baksan hergelelik, yalan dolan.
Demek yükselmek yalnız bunlarla oluyor.
Koynunda barınan nice yaratık arasında
kaç tanesinin alnı açık, yüzü ak?

Örtün, ey İstanbul, kanlı toprak,
örtün, kart orospu, örtün hiç uyanma!] (1)

Tevfik Fikret'in sanatında dönüm noktası olan «Sis»i başka toplumsal şiirler izler: «Sabah Olursa» (1905), «Mazi Atî» (1906), «Bir Lahza-i Teahhur» (1906) vb.

Yayımlanamıyan, ancak gizlice elden ele dolaşan bu şiirlerin birincisinde şairin kötümserlikten sıyrılmaya, geleceği umutla beklemeye başladığı görülür:

...
Evet, sabah olacaktır, sabah olur, geceler
Tulû-ı haşre kadar sürmez; âkıbet bu semâ,
Bu mai gök size bir gün acır; melûl olma.

(1) A. Kadir — Bugünün Diliyle Tevfik Fikret, 1970, s. 64

...

[Işıyacak bir gün ortalık, ışıyacak
sürmez bu karanlık, sürmez kıyamete dek,
bu mavi gökyüzü bir gün acır size.
Öyle boynunu bükme, oğlum] (2)

İkinci şiirde bu gelecek inancı daha bir pekişir. Üçüncü şiir Abdülhamid'e yapılan ve başarısızlığa uğrayan bir suikast üzerine yazılmıştır. Şairin bir yandan sevincini, bir yandan da üzüntüsünü belirtir.

1908'de Meşrutiyet'in ilânı dolayısıyla «Rücu»yu yazar. Artık zorbalık günlerinin sona erdiğine inanır, «Sis»teki görüşlerinden döner:

...

Hayır, hayır, sana râci değil bu tel'înât,
Bütün bu levmi-i teellüm, bu ipkâ-ı hayat.

...

[Kim demiş bu ağır lâflar sanaydı diye.
Bütün bu acılar, bu gözyaşları, bu kınamalar onlara.] (3)

Fakat sevinci uzun sürmez. İttihat ve Terakki Fırkası'nın da Abdülhâmit'i aratmadığını görünce yeniden öfke ve isyana kapılır. 1912'de Meclis-i Mebusan'ın (Millet Meclisi) kapatılması üzerine «Doksan Beşe Doğru»yu yazar...

...

Millet yaşamaz, hakka tahassürle solurken
Sussun diye vicdanına yumruklar inerse;
Millet yaşamaz, Meclisi müstahkar olurken
İğfâl ile, tehdit ile titrer ve sinerse;
Millet yaşamaz ma'şer-i millet boğulurken!

---

(2) A. Kadir — Bugünün Diliyle Tevfik Fikret, S. 78
(3) A. g. e., S. 81

...
[Millet yaşamaz, hakkım nerde benim, hakkım nerde benim, diye solurken.
sussun diye vicdanına yumruklar inerse,
millet yaşamaz, Meclisi böyle hor görülürken
aldatmayla, korkutmayla titrer ve sinerse,
millet yaşamaz, tekmil halk açlıktan kırılırken.] (4)

«Rübabın Cevabı» (1912), «Revzen-i Mahlû» (1912), «Han-ı Yağma» (1912) adlı şiirleriyle İttihat ve Terakki yönetimini kıyasıya eleştirir. Onun yalancılığını, zalimliğini, yiyiciliğini, zorbalığını, gericiliğini cesaretle ve şiddetle ortaya koyar.

Şiirleri gibi sanat anlayışı da bireyselden toplumsala doğru kayar: «Sanat şahsî olamaz; kendi şahsı için âsâr-ı sanat [sanat eserleri] vücuda getirenler bulunsa bile, sanatkârlar yalnız kendi şahısları için tevhid-i âsâr edenler [eser yaratanlar] değildir. O halde sanatkârın hayat-ı umumiyeden ayrılmaması, bilâkis onu tezyin ve takviye etmesi [bezeyip güçlendirmesi] lâzım gelir» (5).

Toplumculuk döneminin önemli ürünlerinden biri de «Tarih-i Kadim»dir. Bu uzun şiirde Tevfik Fikret'in insancılığı iyice su yüzüne çıkar. Nitekim insanı ezen, yanıltan, üzen her şeye başkaldırır: Zulme, köleliğe, savaşa, taassuba, adaletsizliğe, bilgisizliğe... Şaire göre bunların temelinde —insanlığın tarihi incelenirse— dinsel inançlarla cihangirlik tutkuları bulunur. Savaşın getirdiği şan ve şeref boştur. Zafer uğruna insanların ölüme, açlığa, yoksulluğa sürüklenmesi saçmadır. Kahramanlığın aslı vahşettir. Kuvvetlilerin zayıfları ezmesi haksızlıktır...

«Tarih-i Kadim» (Eski Tarih) barışa, kardeşliğe, adalete, özgürlüğe, bilime dayanan bir toplumun umut ve özlemiyle bağlanır:

---

(4) A.g.e, S. 51

(5) Servet-i Fünun dergisi, 1316 (1900), sayı 476

...
İşte hürriyet-i hakikiye:
Ne muharip, ne harb ü istilâ,
Ne tasallût, ne saltanat, ne şekâ
Ne şikâyet, ne zulm ü istibdâd
Ben benim, sen de sen; ne rab, ne ibâd
O zaman ay kadid-i mahnahakâr
Şimdi «cenk, ihtilâl, uhûd, esfâr»
Diye saydıkların kalır meçhul
Birer ucube, ya hikâye-i gul.

...
[İşte en gerçek özgürlük,
düşümüzdeki gelecek çağlarda:
Ne savaş, ne savaşan, ne salgın,
ne saltanat, ne yoksulluk, ne ezen, ne ezilen,
ne yakınma, ne de zulmün kahrı,
ne tapılan, ne tapan,
ben benim, sen de sen!
Ey soluyan iskelet, kimse bilmeyecek o zaman,
kimse bilmeyecek senin sayıp döktüklerini,
savaş ne, karışıklık ne, zafer ne, antlaşma ne?
Belki duyulmadık bir öykü,
belki korkunç bir masal.] (6)

Azbuçuk sosyalizme yaklaşan bu topluma nasıl varılacaktır? Bu toplumu kim kuracak ve hangi ekonomik temele oturtacaktır? Tevfik Fikret bunları açıklamaz. Çünkü, bunu sağlayacak bilimsel bir yöntemi ve tarihsel bir görüşü, hattâ felsefesi yoktur. Nitekim, tarihe üretim, mülkiyet ve sınıf ilişkileri açısından bakmadığı için toplumsal bozuklukların temel sebeplerini göremediği gibi geçerli çözüm yollarını da bulamaz. Fakat sınıflı toplumların yarattığı bazı kötülükleri (savaş, sömürü, baskı, kıyım vb.) eleştirmek ve yukarda niteliği açıklanan özgür ve insancıl bir düzeni özlemekle bir yere kadar sosyalizan bir sanatçı olduğunu gösterir. Bu olumlu eğilimi sonraki şiirlerinde daha da belirginleşir.

(6) A. Kadir — Bugünün Diliyle Tevfik Fikret, 1970, S. 74

Halûk'un Defteri (1911) Tevfik Fikret'in Meşrutiyet'ten sonra yazdığı şiirleri içine alır. Şiirlerde toplumsal eğilim ağır basar. Kitaba adını veren birinci bölümde şair, gençliğin ve geleceğin simgesi olarak oğlu Halûk'a seslenir. Onu yarından umutlu olmaya, yurdunun yükselmesi, özgürlüğe kavuşması için çalışmaya, hayata, gerçeğe, bilime bağlı kalmaya, zulme ve haksızlığa başkaldırmaya çağırır.

«Halûk'un Amentüsü» başlıklı şiir hem bu bölümün en önemli, hem de Tevfik Fikret'in en ilerici ürünlerinden biridir. Şiirde dine ve hurafeye karşı bilim ve teknik savunulur. Şaire göre karanlığı bâtıl (boş) inançlar değil, akıl yenecektir. İnsanlar birbirinin kardeşi ve yeryüzü hepsinin ortak yurdudur. Dünya cennete dönecekse ancak onların kolkola girip çalışmasıyla, dayanışmasıyla dönecektir.

...
Toprak vatanım, nev-i beşer milletim... İnsan
İnsan olur ancak bunu iz'anla, inandım.

Şeytan da biziz, cin de, ne şeytan, ne melek var:
Dünya dönecek cennete, insanla inandım.

...
Ebnâ-yı beşer birbirinin kardeşi... Hülyâ!
Olsun, ben o hülyâya da bin canla inandım.

...
Bir gün yapacak fen şu siyah toprağı altın,
Herşey olacak kudret-i irfânla... İnandım.

...
[Yeryüzü vatanım, insan soyu milletimdir benim,
ancak böyle düşünenin insan olacağına inandım

Şeytan da biziz cin de, ne şeytan ne melek var;
dünya dönecek cennete insanla, inandım.

...
Tekmil insanlar kardeşi birbirinin... Bir hayal bu!
Olsun, ben o hayale de bin canla inandım.

...
Bir gün yapacak fen şu kara toprağı altın,
bilim gücüyle olacak ne olacaksa... İnandım.] (7)

«Hayata Karşı Beşer» adlı ikinci bölümde, Tanrıdan, insanlığı neden böyle acılar ve yoksulluklar içinde bıraktığı sorulur. Bu soruda hem bir yakınma, hem de bir kuşku vardır:

...
Ey Rabb-i müntakim, bize lâzımsa bir vücud
Lâzım mı bir cahim-i sefalet ki bihudud?

...
İnsan azaba katlanamaz bisebeb, sorar,
Elbet sorar bu köhne muammaya bir cevap...

...
[Ey öç alan Tanrı, bize bir vücut (varlık) gerekliyse,
Sınırsız bir yoksulluk cehennemi olması da gerekli mi onun?

...
İnsan cezaya katlanamaz boşu boşuna, sorar,
Elbet sorar bu eski bilmeceye bir çözüm arar...]

Üçüncü bölümde «Hitâbeler» bulunur. Bunlardan «Ferda» da Tevfik Fikret gençlerle konuşur: Yarın gençlerindir. Devrimleri onlar yapacaktır. Yurdun bütün umudu onlardadır. Şimdi onlar geçmişi nasıl eleştiriyorlarsa, gelecek de onlardan öyle hesap soracaktır. Onun için durmadan araştırmalı, öğrenmeli ve yükselmelidirler.

«Bir Kız Mektebi İçin» şiirinde Osmanlıların şanlı tarihi hatırlatılır. Ardından, bilim ve uygarlığın savunması yapılır. Kadınlarını bilgisiz bırakan bir ulusun «en aciz, en felekzede millet» olduğu belirtilir. Öbür şiirlerde ise savaş kötülenir, barış ve kardeşlik övülür, «rabb-ı mümkinat» olan, olanaklar yaratan in-

(7) A.g.e., S. 79

sanın varlığına duyulan saygı ve gücüne beslenen güven anlatılır.

Halûk'un Defteri gençleri eğitmek amacını taşır. (1914'te yayımlanan *Şermin*'de bu amaç çocukları eğitmeye yönelecektir.) Birkaçı sayılmazsa, şiirlerin dili eskisine göre oldukça sadedir. Yer yer düzyazıya yaklaşır görünen, fakat hiçbir zaman onun kucağına düşmeyen anlatım esnek ve etkilidir. Aruz ölçüsü başarıyla kullanılmıştır.

SONUÇ

Bütün bu açıklamalar şunu gösteriyor: Tevfik Fikret'in başlangıçta yoksullara, hastalara, düşkünlere, kimsesizlere acıma duygusuyla beslenen şiirleri yıldan yıla genişleyerek önce insancılığa, evrenselliğe bağlanmış, sonra gitgide ilerici, barışçı, özgürlükçü, eşitlikçi anlayışla birleşerek gerçekçi, toplumcu bir çizgiye ulaşmıştır.

Hakçası, Tevfik Fikret'in vardığı bu çizgi ülkesine ve çağına göre ileri bir aşamadır. Aradan yüz yıla yakın bir zaman geçti. Öyleyken, bazı eksikliklerine karşın, bu çizgi yurdumuz ve günümüz için hâlâ özlem ve saygıyla anılması gereken bir düzeydedir.

(Sanat Emeği, Ağustos 1978)

Bu Yenileştirmeler İçin Neler Dendi?

Ölümünün üzerinden tam elli yıl geçmiş. Mezarını Eyüp'ten Âşiyan'a taşımaktan gayrı ne yaptık Tevfik Fikret için? Bir enstitü mü kurduk, yoksa kıyıda köşede unutulmuş dağınık şiirlerini bir uzman kurula verip, değerlerine göre düzene mi koydurduk? Yapıtlarını bir «külliyat» halinde çıkarmayı mı düşündük? Milli Eğitim olarak, Üniversite olarak, Türk Edebiyatçılar Derneği, yayınevleri, basın olarak,

hangi birine uzandı elimiz? Fikret'i bugünkü kuşaklara sevdirmek, anlatmak için bir çırpınışımız mı oldu sanki?

Ölümünün üzerinden tam elli yıl sonra, bir Türk ozanı çıkıyor: «Ben Fikret'i bugünün kuşağının anlayacağı dille yenileştirmeye kararlıyım» diyor. Cesaretli bir çıkışla işe girişiyor sonunda.

Fikret, yaşadığı ortamı aşan, toplumunun yüz yıl ilerisinde giden bir şairdi. Çevresiyle büyük bir çatışma halinde didindi durdu. Çürümüş bozuk toplum düzeninin tam karşısında savaştı. Tam anlamıyla barışçıydı. Milliyetçiliği insaniyetçiliğiyle beraber gidiyordu. Bunların yanı sıra çok güçlü bir kişiliği de vardı. İşte bütün bunlar Fikret'i anlaşılır hale getirmeye, bugünkü kuşağa mal etmeye itiyordu insanı.

Ama bu iş çok zordu. Bunun üstesinden ancak A. Kadir gibi Mevlânâ'yı, Hayyam'ı bugünkü şiir diliyle yenileştirmiş bir sanatçı gelebilirdi.

Fikret bugünün insanına seslenmekte, onun duyularını, kaygılarını, umudunu, sonra acısını anlatmaktaydı. Kalemini toplumun yararına kullanmış, halka bir şeyler anlatmak, halkı uyarmak için yazmıştı. Bunu A. Kadir'in biçim ve öze değinmeden yenileştirdiği bütün parçalarda bulabiliriz. Fikret'in yüceliğini, insanlığını, yaymak istediği vatan sevgisini, uygarlık özlemini, bu kez sözlüğe danışarak değil de, içten duyarak, anlayarak okumuş oluyoruz.

Fikret'in şiirleri yepyenidir, dili eski... Yenileşen parçaları okudukça modern bir şairin şiirini okuyor gibi olacağız sanki. Şu dizelerde Fikret, bugünün yaşayan çok şairinden daha ileri değil midir? :

İnsanların gözü sende, ey tan yeri,
ey, cıvıl cıvıl yaşamayla doğan,
sensin umudu günümüzün,
alnında yeni bir yıldızla,
— yok, yıldızla değil —
alnında bir güneşle doğ ufuklara,
geçmiş bütün acı yıllar gömülsün karanlıklara.

A. Kadir, günümüzün diliyle Mevlânâ'da, Hayyam'da, hattâ İlyada'da da aynı yolu denemiş ve büyük başarı sağlamıştı. Hakkında en büyük kalemler övgü yazıları yazmışlar, kitapları iki ayda kapışılmış, çeşitli ödüller almışlar ve birkaç baskıya birden erişmişlerdi.

Haydi Hayyam eskiydi, Mevlânâ eskiydi. Onların dili arınabilir, şiirleri yenileşebilirdi. Ama ya Fikret? İstibdada karşı ilk gür sesi yükselten, şiirleriyle devir açan, devrim yaratan bir Fikret nasıl yenileştirilebilir, nasıl bugünkü şiir diline uygulanabilirdi? Yeniyi yenileştirme nasıl olurdu? A. Kadir, Fikret'i yenileştirme kararını verişini şöyle anlatıyor :

«Bütün şiirleri ezberlerdeyken, Fikret'in şiirleri nasıl bir değişime uğratılabilir diye kafamı yoruyordum. Bu şiirler o kadar eski miydiler ki yenileştirilsinler, diye düşünüyordum. Ama gene de, yenileştirilmeleri gerekliymiş gibi bir sorumluluk altında tutuyordum kendimi. Bir gün evde, elimde «Rubabı Şikeste», yüksek sesle «Sis» şiirini okuyordum. «Sarmış yine âfâkını bir dûd-u muannit» diye başlayan şiiri sonuna kadar getirmiştim. Sonra karıma: «Nasıl buldun?» diye sordum. «İyi okuyorsun, çok güzel şiir ama bir şey anlamadım.» dedi. Öğretmen olan karım anlamadığı gibi, ben de birçok yerlerini anlamıyordum. Anlamakta güçlük çekiyordum. Uğraşıyor, didiniyor, fakat yine de işin içinden çıkamıyordum. İşte o an kafama dank etti. Dostlarımın, Tevfik Fikret'in şiirlerini bugünün diliyle yenileştirme öğüdünü hatırladım ve hemen kararımı verdim. Tevfik Fikret de tıpkı Hayyam gibi, Mevlânâ gibi yenileşecek, bugünkü kuşağın anlayacağı öz bir söyleyişe kavuşacaktı.»

A. Kadir kararını verdikten sonra kolları sıvayıp işe koyuldu. Önce Fikret hakkında yazılan bütün kitapları, yazıları okudu. Sonra Fikret'çilere, onu tanımış olanlara sordu, soruşturdu. Hangi şiirlerin önce yenileştirilmesinin daha uygun düşeceğini danıştı. Bir liste yaptı. İşe önce küçük şiirlerden başladı. Altı aylık bir çalışmadan sonra «Buda», «Kutba Doğru», «Promete» ve en sonunda da «Ferda» yı «Gelecek Günler» adıyle yenileştirdi.

Tevfik Fikret'in yenileştirilen şiirlerinin hepsi de serbest vezinli. Ama hepsinde yine Fikret'in kalıbı var. Mevlânâ'daki kalıp ayrı. İlyada'daki gene ayrıydı. Hepsinin de dünya görüşüne uyan bir ses vardı. Hayyam da serbest vezindi ama, Hayyamvâri, Hayyam'a yaraşır şekilde sadeleştirilmişti. Fikret'inkilerde de Fikret'in sesine yaraşır yeni bir nazım tekniği getirmişti A. Kadir.

«Fikret bugün yaşasaydı bunu nasıl söylerdi? Ben çömezinin söylediğinden ayrı türde söylemezdi» diyor A. Kadir. «Onun kuşağından gelen bir şair olarak ben, Tevfik Fikret bugün yaşasaydı nasıl söylerdi, düşüncesiyle hareket etmiş oluyorum.»

A. Kadir ilk olarak «Buda»yı, önce aslını, sonra yenileştirdiğini okudu. Ses aynı sesti. İnsan gene Fikret'in şiirini dinlerken duyduğu ürpertiyi duyuyordu. Şiirindeki «şiiriyet» yitirilmemişti. Üstelik, anlaşılmayan tek yönü de yoktu. Arı, duru bir dil şiiri alıp götürüyordu. Ahenk de vardı... Sonra «Promete» yi okudu :

Bir gün açarsa gözünü şu hasta vatan,
ne varsa yüklen getir bilimin dört bucağından
gelecek günlerinin bilinmeyen elektrikçisi

aydınlığa, bolluğa susamış halkın,
uyuşukluğu yok eden ne varsa getir,
yüreği, özü, kafayı besleyen,
durma, onlara can ver, can.

A. Kadir sonra öbür yenileştirmelerini okudu. «Kutba Doğru»yu, «Ferda» yı... «Kutba Doğru» da şu mısralar bizi kendine çekiyordu:

Yürü : Ağızları bıçak açmaz.
Dur : Önce ıslık, sonra yuha!
Söyle, bütün bu kahrın karşılığı ne?
Bilim dünyasında büyük bir ün ha?
«Duydunuz mu?» denecek yarın, «Duydunuz mu?
Kutup noktasına varmış filân adam.
Şimdiye dek bu başarıya eremedi hiç kimse.»

A. Kadir şimdi «Sabah Olursa» üzerinde çalışıyor. Bunu «Tarihi Kadim» izleyecek. A. Kadir'in ozan yönü Fikret'in şiirlerini bozmak şöyle dursun, ona ayrı bir değer de kazandırmış. A. Kadir, dört ayrı çağın şairi üzerinde yaptığı yenileştirme çalışmalarıyle «şiir başka dile çevrilemez» yargısını da kökünden yıkmış oluyor. Şiirin mısraına, kafiyesine bağlı kalmadan da, ahengini bozmadan da, serbest şiirin olanaklarından yararlanarak güzel, başarılı şiir olabileceğini de ispatlıyor. «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» kitabı yayımlandığı gün Türk bilgi ve kültür dünyası çok değerli bir yapıt kazanmış olacaktır.

Turhan Gürkan
Cumhuriyet (5 Haziran 1965)

Fikret, ömrünün, yazı hayatının son durağında kuvvetli, ateşli, ulusal şiirler yazarak bireysel duygularından sıyrılmıştı. Kendine göre bir tarih anlayışı vardı. Sosyal adaletsizlik ve ahlâksızlıktan tiksiniyordu. Birçok defa gizlice (en son 1928 de) basılmış olan «Tarihi Kadim» manzumesinde bunlar açıkça görülebilir.

A. Kadir (Meriçboyu) bunu şimdi «Eski Çağlar Tarihi» adıyle yenileştirip bastırdı.

Artık yeter fikri susturduğunuz,
yerini hiç bir şey tutamaz bu dünyada
zincirsiz, kelepçesiz yaşamanın.

mısraları kitabın kapağına alınmış. Mevlânâ ve Hayyam'dan sonra, Fikret'i de bugünün diliyle yenileştiren, kendisi de iyi bir ozan olan A. Kadir'in bu çabası başarılı olmuştur.

Türker Acaroğlu
Cumhuriyet (20 Ağustos 1965)

Dilimizin hızlı değişiminde çoğu yazarlarımız, şairlerimiz eskiyorlar. Daha doğru bir deyişle söyleyeyim; yazdıkları dönemlerdeki tadlarını kaybediyorlar, güçleri eksiliyor. Yeni kuşaklar, söz gelimi, Tevfik Fikret'in «büyük şair» olduğunu duyuyorlar, okuyorlar, belki seziyorlar da ama kabulleniyorlar mı? Bunun için gerekli olandan, anlamaktan uzaklar. Çünkü Tevfik Fikret'in şiirlerinde kullandığı dili bugün bilmiyorlar. Yeni kuşaklara yabancı ve ters gelen budur. Kullanılmaktan kalkmış, geçerlilikleri kalmamış kelimeler alt alta, ya da yanyana geldiklerinde artık yüklendikleri eski anlamları okuyana vermiyorlar.

Şair A Kadir, işe önceleri Mevlânâ ile başlamıştı, sonra Ömer Hayyam'a, sonra Homeros'a geçti. Yeni dile, yeni şiire aktardı. Üçü de bir bakıma çevirmekti yaptığı. Bir güzel çeviriyor, sonra yeni şiire aktarıyordu. Arı, duru bir dil kullanıyordu, okuyan anlamına varıyordu. Fakat gerçekteki şiir, acaba kendi asıl gücünden kaybetmiyor muydu?

A. Kadir'in yaptıklarını okursanız, bunlarda eksilme yerine yeniden güçlenmeler görürsünüz. Gerçi şiir bir yerden sonra sahibinden ayrılıp A. Kadir'leşir ya, işin bu yanı birincisi kadar önemli değildir.

Tevfik Fikret'in uzun şiiri «Tarihi Kadim», A. Kadir'in elinde «Eski Çağlar Tarihi» dir. Eski Tevfik Fikret'i ve «Tarihi Kadim»i bilmeyen kuşaklar için başarılı bir şiir dili, başarılı bir anlatım. Ve bir de şu var: Eski kuşaklar için A Kadir'in yaptığı belki bir çeşit «katl», ama olsun! Önemli olan, Tevfik Fikret'i —büyük şair sayıyorsak— günümüze getirmek, yeni kuşaklara iletmek, duyurmak ve kabullendirmek. A. Kadir bunu yapıyor, üstelik hem akıllıca, hem de ustalıkla.

Tarık Dursun
Milliyet (31 Ağustos 1965)

Elli yıl olmuş Tevfik Fikret öleli. Mezarı başında toplanıp konuşacaklar bugün. Âşiyan müzesini gezecekler. Bir mezarın çevresinde toplanıp konuşmayı anlamıyorum. Hoşuma gitmiyor mezarlıklar. İyisi, şiirlerini okumalı yeniden. Çoğu anlaşılmaz olmuş, Sözlüklere baka-

rak şiir okumak da tadsız. A. Kadir, Fikret'in şiirlerini yeniden yazıyor. «Tarihi Kadim» ini «Eski Çağlar Tarihi» adıyle yayımladı bile. Tümünü okumadım daha. Tek tük parçalar hoşuma gitmedi değil. Ama bu şiirler Fikret'ten çok Kadir'in olmuş. Yer yer anlamca ayrımlar bile var. Gene de yararlı bir deneme. Bugünkü kuşaklar nasıl anlasınlar, o koyu Osmanlıca mısraları? «Şermin» deki şiirler sanki başka bir Fikret'in kaleminden çıkmış! Ne olurdu tüm şiirlerini böyle yazsaydı. Kadir'in çeviriciliğine gerek olmazdı o zaman!..

Oktay Akbal
Varlık (15 Eylül 1965)

A. Kadir, eski şiirleri Türkçeleştirmede gösterdiği başarıyı, denenmiş ustalığını bu şiirde de gösterdi. Şimdi artık herkes kolaylıkla teknik bir engeli aşarak Tevfik Fikret'in bu ünlü ve güçlü şiirine ulaşma imkânını buldu.

Bir şeyin ne başına inan, ne sonuna.
Din şehit ister, gökyüzü kurban.
Her yanda durmadan kan akacak,
durmadan her yanda kan.

Burada yalnız Tevfik Fikret'ten mealen yapılan bir çeviri değil, genç kuşakların rahatça kabul edebilecekleri, zevklerine çok yatkın gelen, aruzun o çok külfetli ahenginden kopmuş, yepyeni bir ses, yalın ve şiirin anlamına daha çok uygun sert bir ses var. Bu çeviri yalnız kelime bakımından değil, ses bakımından da iyice yenilenmiş demek istiyorum. Bir şairin çevirme gücü, dil bilinci, yaratma başarısı ne denli üstün olursa olsun, bence ele alınan eserinde böylemesine bir işlemeye değmesi ve buna dayanması gerekir. «Tarihi Kadim» bu işlemeden ezilerek, anlamını yitirerek, yıpranarak, makyaj yapmış, yeniliklere özenmiş ihtiyarlar gibi maskara olarak değil, yeniden yazılmışçasına, Tevfik Fikret'in kaleminden bugün doğmuşçasına doğuyor.

Kim (16 Eylül 1965)

«Bugünün Diliyle Mevlânâ» on yıl kadar önce çıktı ve hemen tükenerek yeni basımı yapıldı. Hayyam geçen yıl çıktı, öteki Hayyam çevirilerini bastırdı. Çünkü, A. Kadir bu işin tam ustası. Her şeyden önce gerçek bir ozan... Tevfik Fikret'in «Tarihi Kadim» ini yenileşti-

rerek bize kazandırdığı «Eski Çağlar Tarihi» bu ustalığı perçinleyen son örnek, Bu eserle, yalnız ozan A. Kadir'in değil, aynı zamanda ozan Tevfik Fikret'in de gücünü kavramış oluyoruz. Çünkü Fikret, dilinin ağırlığı nedeniyle ve bir de onun gücünden korkanların gayretkeşliği ile genç kuşak tarafından okunamamış bir ozandır. Bu gerçekten bir boşluktu. Bu boşluğu dolduran A. Kadir'i başarısından dolayı kutlarım.

Mahmut Makal
İmece (Ekim 1965)

«Tarihi Kadim», Tevfik Fikret'in bu ünlü, uzun şiiri, A. Kadir'in Mevlânâ ve Hayyam'dan sonra yaptığı üçüncü yenileştirmedir. Ozan, bu değeri eksilmeyen şiiri, yalnız dil bakımından değil, biçim yönünden de yenileştirmiştir.

Sami N. Özerdim
Ulus (4 Ekim 1965)

Mecazsız anlamıyle gerçekten Türkçeden Türkçeye şiirler çevriliyor şimdi.

Bir süre önce Tevfik Fikret için şöyle demiştim: «Yazık ki eskiyen dili, düşüncelerinin özünü yaymak için kullandığı zayıflamış şiiriyle geride kalan bu devrimci ve ülkücü kişi —her şeye rağmen— eseriyle değil, hâlâ kişiliğinin örnek dürüstlük hikâyeleriyle anılmaktadır. Ölümünün ellinci yılında iyi hazırlanmış külliyatı basılmamış, ders kitaplarından hatırda kalan mısralarıyle tekrarlanarak kuru kalıplar haline getirilmiştir. Bir şairin eserinin sadece elli yıl içinde unutulması ise —başka nelerle anılırsa anılsın— en büyük talihsizliktir». Aynı günlerde «Bugünün Diliyle Hayyam», «Bugünün Diliyle Mevlânâ», derken «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret». Yenileştiren, İlyada Türkçecisi A. Kadir.

Aslında son yıllarda şiir çevirilerine yönelen emekler, belki de şiir yaratmaya harcanan güçlerden daha çok. Her ozan kendi yaşamasına yakın bir kişinin, ya dilinden, ya düşüncesinden, ya nüktesinden, ya dünya görüşünden farkında olarak da, olmayarak da etkilenmeyi istiyor. Her dilden şiir çevirileri yalnız dergi sayfalarında değil, kitaplar dolusu artık. Çok zaman çeviren ozan bunu hem zorlu bir sınavın, hem ozanlığının bir yorumunun işareti olarak ortaya koyuyor. Sadece son on yılda yapılmış şiir çevirilerinin, kimler tarafından kimlerin emeğiyle bize geldiğini belirten bir araştırma, sandığımızdan çok faydalı

sonuçlar sağlayabilir. A. Kadir'in çalışmalarının, eski batıdan eski doğuya, şimdi de çağdaş Türk şiirine yönelen bu merakın, esinlettiği gerçekler olabilir.

A. Kadir'in «yenileştirme» sini, bu bakımdan sadece ölü dilli bir şiirin yeni kuşaklara aktarılması gibi faydacı bir görev saymakla yetinmiyorum. Elli yıl önceki şiir dilimizin bile unutulmuş uzaklıklardan bize ölü görünüşü, yakın geçmişimize de, uzak Divan diline de yeniden bakmamızı gerektiriyor. Yirmi yıl önce yapılmış kitap baskılarının yeni hazırlanışlarında değişmeyen pek az şey kalıyor; en iyi çeviriciler görüyorlar bunu. Ozanlarımız da bu değişken canlılıkta yeni arayışları görev edinebilirler.

Rauf Mutluay
Yeni Ufuklar (Ocak 1966)

A. Kadir hakkında bir şey söylemeye lüzum yok. Bugüne değin edebiyat alanında yaptığı yararlı ve olumlu çalışmalarıyle tanınan A. Kadir, bu kez Tevfik Fikret'i bugünkü dilimizle bize sunuyor. Hayli zorlu bir uğraş olmasına rağmen, görüyoruz ki A. Kadir, bir iki nokta bir yana, bu uğraştan başarılı çıkmış.

İrfan Derman
Akşam (15 Kasım 1967)

A. Kadir «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» diye bir kitap yayımladı. Bu kitap yeni kuşaklara Tevfik Fikret'i bütün ihtişamıyle göstermekte ve bizlerin hangi çizginin devamı olduğumuzu daha iyi belirtmektedir.

Fikret yaşadığı devirden çok daha yakındır bugün Türkiye'ye. Ve bugün çok daha iyi anlaşılmaktadır. A. Kadir, Fikret ile halk arasına giren ağdalı dili arılaştırarak sun'î bir kabuğu kırmış ve onun özünü bütün devliğiyle Türk kamuoyunun önüne yeniden çıkarmıştır. Bütün Atatürkçüler, bütün ilericiler, bütün sosyalistler Fikret'i satır satır bilmek zorundadırlar. O zaman Türkiye'nin baykuşlarını, yosunlu iskeletlerini ve kendi karşılarına çıkan satılmışlarını daha iyi görüp daha iyi değerlendireceklerdir.

Bugün hepimizin karşısına çıkmakta olan namussuzluk barikatları vaktiyle Fikret'in de karşısına çıkmıştı. O da kendi devrinde yiğit bir savaşın öncülüğünü hiç gerilemeden yapmıştı ve ne hazindir ki 1958 yılında İzmir savcısı kim olduğunu bilmediği Tevfik Fikret'i mah-

kemeye çağıran bir davetiye çıkarmıştı. Bu da göstermektedir ki büyük savaşçılar öldükten sonra da savaşlarının önünde yürürler.

Çetin Altan
Akşam (3 Aralık 1967)

Tevfik Fikret yeniden büyük bir üne kavuşuyor Türkiye'de. A. Kadir'in bugünkü dile çevirdiği şiirleri sanki şimdi yazılmışcasına taze ve aşamalı.

Bakalım Fikret tekrar canlanıyor diye Âşiyan'daki mezarının başına polis dikecekler mi?

O Fikret ki, Abdülhamit devrinde dahi mahkemeye çıkmadığı halde Türkiye Cumhuriyeti demokrasisinin İzmir'deki savcısı kendisine davetiye çıkarmıştı.

Akşam (18 Aralık 1967)

Tarihi Kadim'deki şu mısralar her zaman dikkatimi çekmiştir. Fikret geçmişin çirkinlikleri içinden zincirlene zincirlene gelen tarihe hitap ederek şöyle diyor :

Ey soluyan iskelet, kimse bilmeyecek o zaman,
kimse bilmeyecek senin sayıp döktüklerini,
savaş ne, karışıklık ne, zafer ne, antlaşma ne?
Belki duyulmadık bir öykü,
belki korkunç bir masal.
Çok sürmez, köhne kitap,
fikri gömen sayfaların,
bugün olmazsa yarın yırtılacak.
Ama kim yapacak dersin bu işi?
Bu öyle büyük, öyle kocaman bir devrim ki,
hangi güç kalkar, ben yaparım, der.

Burada tam bir sosyalist sezgisi var. Tam bir kapitalist dönemin bitmesi özlemi. Kapitalist dönem de tıpkı ortaçağ gibi kaybolup gidecek ve o dönemin ıstıraplarını anlatan tarihin korkunç bir masaldan ötede bir önemi kalmayacak. Fikret'in bunu sezmesi müthiş bir şey... İyice seziyor Fikret bu dönemin de biteceğini. Ancak bunun nasıl olacağını bulamıyor. Ve soruyor:

Ama kim yapacak dersin bu işi?
Bu öyle büyük, öyle kocaman bir devrim ki,
hangi güç kalkar, ben yaparım, der.

Bilimsel sosyalistler bunun cevabını çoktan vermişlerdi o tarihlerde:

— Emekçi sınıfı yapacak, demişlerdi.

Fikret sezgileriyle bu cevabı arayacak noktaya kadar gelmişti o devirde. Bu aranış elli yıl sonra fikir planında bugün artık iyice cevaplanmaktadır Türkiye'de. Gerçi Fikret'ten on yıl sonra Nâzım en kesin çizgilerle bu cevabı verdi. Ama cevap kimseye pek duyurulmadan ve halka mal edilmeden Nâzım kim vurduya getirildi. Türkiye'nin sosyal koşulları böyle bir cevabın benimsenmesine uygun değildi. Ve fikirle sanat planındaki doğrular, geniş kitlelere yansıyamıyor, büyük öncüler yalnız ve tutamaksız bırakılıyordu. Sömürücü sınıf da bu doğruların peşine düşenleri cımbızla yakalayıp yok etmeye kalkıyordu.

Fikret'i kendi dilinden okumak bugünkü kuşaklar için çince okumakla eşittir. A. Kadir büyük bir çabayla Fikret'i bu dil eskiliğinden kurtarmış ve onu taptaze özüyle gençliğe yeniden sunmuştur. A. Kadir'in «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» adlı eseri elden ele dolaşmakta, bugünün uyanışı ortasında Fikret'in çapını ve değerini büsbütün heykelleştirmektedir.

Bir sanatçı, bir düşünür, geleceğe dönük olduğu ölçüde ölümsüzleşir. Yüz yıl önce doğmuş olan Tevfik Fikret, bugün yaşadığı devirden daha canlı, daha diri, daha çok anlaşılmış durumda.

Yarın bugünkünden de daha yücelerde olacak ve Türk sosyalizminin ilk öncü şairliği pâyesi ona verilecek.

Çetin Altan
Akşam (25 Aralık 1967)

«Tevfik Fikret artık eskimiştir, kim, hangi kuşak okuyacak onu?» diye düşünür, öz'ün değil gerçekte dilin hızlı gelişiminde Tevfik Fikret bitti sanıldığı bir anda, bir başka şair, şairin imdadına yetişti. Şair, A. Kadir'dir. Sessiz soluksuz çalışmalarını sürdürerek günlerden bir gün size Mevlânâ'yı da aynı yoldan kazandırmış, okutmuş ve sevdirmişti.

Tarık Dursun
Milliyet (26 Aralık 1967)

Yazık, o deniz fenerinin ışıkları uzun bir süreden beri yoğun bir sis arkasında kalmış, genç kuşaklara ulaşamaz olmuştur. Eskiyen, anlaşılmaz hale gelen dili yüzünden Rubabı Şikeste, Halûk'un Defteri ve Rubabın Cevabı okunamıyor genç kuşaklar tarafından. Şunu

sevinçle kaydetmek gerekir ki, şair A Kadir, doğumunun yüzüncü yıldönümünde Fikret ile bugünün gençleri arasındaki sisleri dağıtmak gibi cidden büyük bir hizmette bulunmuştur. Daha önce Mevlânâ'nın birçok şiirlerini, Hayyam'ın bir hayli rubâilerini Türkçeye kazandırmış olan A. Kadir, bu kez de Fikret'in en ünlü şiirlerini, şaşılacak bir ustalıkla, bugünün diline ve serbest nazma aktarmış, bunları asılları ile bir arada olmak üzere «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» adı altında nefis bir kitap halinde yayımlayarak gençliğe ve Türk edebiyatına armağan etmiş bulunmaktadır. Şimdi Fikret yeniden hayata kavuşmuş, yeni bir güç kazanmış gibidir.

Osman Sıvacıoğlu
Akşam (27 Aralık 1967)

Solcular, Fikret'i kendilerine çekmek için yüzüncü doğum yıldönümünü anmasalar, bizim Fikret'in ne zaman doğduğu hatırımıza gelmezdi.

Tevfik Fikret'i komünizmin öncüsü saymak bugünün meselesi değildir. Bu hareket Serteller zamanında başlamıştı. Fikret'in komünist olduğuna dair o sırada makaleler yazılmış, etüdler çıkmıştır. Biz milliyetçiler, Fikret'i kurtarmak için hiç bir gayret sarfetmiş değiliz.

Şimdi, Fikret üzerinde çalışmalar tekrar başlamıştır. Yakında yeni eserler basıldığını göreceğiz. Korkarım ki biraz sonra okullarımızda onların Fikret'ini okutarak farkına varmadan onların propagandasını yapmayalım!

Orhan Seyfi Orhon
Son Havadis (27 Aralık 1967)

Fikret'in ağdalı bir dili olduğunu söylemiştik. Günümüzün yaşayan en büyük şairlerinden biri olan A. Kadir, Fikret'in şiirlerinden en önemlilerini, en bilinenlerden kırk tanesini «Bugünün diliyle» edebiyatımıza yeniden kazandırmıştır. Daha önce, Mevlânâ ve Hayyam'dan günümüz diline çeviriler yapmış olan A. Kadir'in kitabı, «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret», Fikret'in doğumunun yüzüncü yıldönümünde, büyük şairin günümüz gençliği tarafından daha iyi tanınmasını sağlamış, bu konuda çeşitli yazılar yazılmıştır.

İlhami Soysal
Akşam (31 Aralık 1967)

Yalnız bir şair olarak değil, yakın çağ aydınlarının bir öncüsü olarak da, Tevfik Fikret'in hayatımızda büyük bir yeri olmuştu, olmakta da devam ediyor. Dünün ve bugünün gençliği, eserleri kadar davranışları ile de onu örnek adam, devrimci lider olarak sevmekte ve bağlanmakta fayda görüyor. Tevfik Fikret öleli 52 yıl oldu. Şiirlerinin dili, edebiyat anlayışı, en azından dört edebiyat neslinin çabaları ile yenilendi. Ama biz, bizi Tevfik Fikret neslinden ayıran dil ve zevk engellerine rağmen, bugün bile Tevfik Fikret'siz edemiyoruz. Kelimelerini ve tamlamalarını öğrenip ve çözümleyip onu okuyor, anlamaya çalışıyoruz. A. Kadir'in, onun şiirlerini bugünkü dille yenileyişinin, bu yeni şekli ile gençler arasında yeniden rağbet kazanışının nedenleri üzerinde durmak gerekiyor.

Tahir Alangu
May (Ocak 1968)

A. Kadir «Bugünün Diliyle Mevlânâ», «Bugünün Diliyle Hayyam» dan sonra, «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» i de Türkçeleştirdi. Şiirlerin asıllarının anlamlarını yitirmeden 40 şiiri Türkçeleştiren A. Kadir'i bu yüce başarısı için kutlarız.

İsmail Karaahmedoğlu
Ilgaz (Ocak 1968)

Bu büyük yıldönümü için harcanan emekler arasında unutulmaması gerek biri de, değerli şair A. Kadir'in Fikret'ten bugünkü dile yaptığı çevirilerdir. Fikret için çeşitli alanlarda büyüklük sıfatını rahatça kullanabiliriz. Ama ne yazık ki ona, bugün için, Türk dilinin büyük şairi diyemeyiz. Yirminci yüzyılın ilk yarısında dilimizin geçirdiği büyük evrimler, gelişmeler buna engel olmaktadır. Dildeki bu aykırılıkları bilinçle duyan ve onun sesini bugünkü ve ilerki kuşaklara duyurmak isteyen A. Kadir, bu noktadan işe başlamış ve ortaya bu güzel çalışmasının verimini çıkartmıştır. Fikret'in sesini yaşatmak için bundan başka bir yol yoktu.

Yeditepe (Ocak 1968)

Tevfik Fikret'in yüzüncü yılını kutlamış bulunuyoruz. Gazete ve dergilerde bu konuda çıkan çeşitli yazılar Tevfik Fikret'in yaşadığı devirden bugün daha iyi anlaşıldığını ve daha çok sevildiğini gösteriyor. Bugün yetişen gençliğin onun dilini tam anlamaması da onu tanımasına ve yerini bulmasına engel olamıyor. A. Kadir, Tevfik Fikret'in yüzüncü yılına bir armağan olarak «Bugünün Diliyle Tevfik

Fikret» adlı kitabını yayımladı. Yazar, Tevfik Fikret'in gerçek değerini daha da canlandırdı bu eseriyle.

A. Kadir Mevlânâ'yı, Ömer Hayyam'ı ve sonra da Tevfik Fikret'i bugünün diliyle yayımlamakla, bu büyük üç insanın değerini arttırmakla kalmadı, Türk gençliğine ve bütün okurlara büyük bir hizmet de görmüştür.

Uzun zaman ve büyük bir çabayla meydana gelen bu eserin sevinci pek az kitap yazarına elvermektedir.

Tacettin Büyükbaykal
Vatan (3 Ocak 1968)

Doğumu üzerinden 100, ölümü üstünden (aşağı yukarı) 50 yıl geçmeden, ozanın unutulur gibi oluşunda dilinin eskiliğinin payı çok büyük. Fikret, şiirlerini ağdalı denilen bir dille yazmıştı. Çağımızı Fikret'in sesini dinlemeye en muhtaç olduğumuz bir çağ olarak gören A. Kadir, birkaç yıl önce, onun şiirlerini de yenileştirmeyi düşünmüş. «Bugünün Diliyle Mevlânâ» da, «Bugünün Diliyle Hayyam» da, Fikret'in «Eski Çağlar Tarihi»nde, Azra Erhat'la birlikte Homeros'un «İlyada»sında bu işi denemiş, başarı sağlamıştı. İki yılda Fikret'in kırk şiirini yenileştirmiş, bunda da başarılı olmuştur. Arada ufak tefek ayırımlar varsa da bunu bile bile yaptığını söylediğine göre, iyiniyetine bağışlanabilir. Ancak, şiirlerin anlamlarından hiç dışarı çıkmamış, ki bu da övülecek bir şeydir.

Kitabın yeni basımlarında şiir sayısının arttırılmasını dileriz. Bir bu kadar daha şiiri yenileştirilirse, Fikret üzerinde genç okurlara bir fikir verilebilir. Şiirler kitaba yazılış tarihleri sırasına göre konmuş, bunları bulmak da pek kolay olmamış, altı şiirin tarihi bulunamamış bile. Bizce, şiirlerin asılları karşıki sayfalara konulmuş olsaydı, karşılaştırma olanağına yardım edilmiş olurdu. «Okuyucu ilkin yenileştirilmişleri şöyle bir solukta okusun» denilmiş. Eh, bu da bir başka biçimdir. «Bir büyük borç ödemişim gibi benim içerim rahat» diyen A. Kadir'e biz de bir teşekkür borçluyuz.

Türker Acaroğlu
Cumhuriyet (4 Ocak 1968)

Tevfik Fikret'in şiir lisanı, bugün ona bir kaide yapıp üzerine oturtmak isteyenler tarafından çoktan hâk ile yeksan edilmiş, yok edilmiş bir lisandır.

Şimdi mi akılları başlarına geldi de Tevfik Fikret'i ve dolayısıyla bu lisanı diriltmek istiyorlar, geçmiş ola... Köprüler çoktan uçuruldu.

Bunlar Tevfik Fikret'in dilini nasıl anlarlar? Nasıl sevebilirler? Ve bu şairi nasıl benimserler?

Tevfik Fikret en basit mükâlemeleri bile Türkçe söylemez, ille Farsça veya Arapça olacak. Bugün Abdülhak Hâmit'ten, Cenap Şahabettin'den ziyade «arı Türkçe»nin veya uydurukçanın karşısına dikilecek adam Tevfik Fikret'tir.

Tevfik Fikret hayatta olmuş olsaydı dil inkılâbı ve dilcilerle mücadelesi ve amansız bir düşmanlığı olacak olan adamdı.

Ve bunu yapmak mecburiyetinde idi. Zira Tevfik Fikret'in şiirinde ne getirmiş olduğu yeni bir fikir, ne de ulvî bir his vardır. Yalnız zengin ve süslü bir lisan. Onun bu lisanı ise, bugün kendisini benimseyenler tarafından boğazlanmıştır.

Bu öyle sahte ve zoraki bir gayrettir ki, zira Tevfik Fikret'in en güzel ve en kuvvetli tarafı lisanıdır. Şimdi bu lisana mı sahip çıkıyorlar?

Münevver Ayaşlı
Yeni İstanbul (8 Ocak 1968)

Sözü uzatmadan, mutlu bir olaya getirmek istiyorum. Bu mutlu olay, dilinin ağırlığı yüzünden, biraz da bunu fırsat bilen tutucu çevrelerin korkunç suskunluğu yüzünden, yeni kuşaklarla Fikret arasındaki engelin kaldırılışı olayıdır. Bu çok güç ve de çok önemli işin üstesinden gelen de büyük ozan A. Kadir dostumuzdur. Bu «büyük ozan» sözünü bile bile A. Kadir'in hakkını vermek için ettim. Fikret ve Nâzım Hikmet'ten sonra üçüncü büyük ozanımız olarak A. Kadir'i saymanın ne kadar yerinde olduğunu «Hoş Geldin Halil İbrahim»i okuyanlar teslim edeceklerdir. Bu deyimi gelişi güzel harcamadığımı anlayacaklardır. A. Kadir de Fikret gibi, Hikmet gibi ağır oturup batman kalkan ozanlarımızdandır. Ne Avrupa görmüş bir adamdır, ne de her genç kızın belleğinde bir beyti yatmaktadır. Ama alçakgönüllülüğü içinde bilen bilir onu da. Öte yandan A. Kadir, büyük ozanlığını, Mevlânâ'yı, Hayyam'ı, şimdi de Fikret'i yenilemekle bir kez daha göstermiştir. Bu ozanları da yeniden yaratmıştır. Fikret'ten yenileştirdiği kırk şiirin asıllarını da kitaba eklemiş ve bize karşılaştırma olanağını vermiş. Karşılaştırdığımız zaman, zor bir çalışmayla şiirlerinin yeniden yaratıldığını görüyoruz.

Mahmut Makal
İmece (Şubat 1968)

Dilinin ağdalı oluşu, Fikret'in yaşayabilmesi için, bir engel bile sayılamayacak gibi görünüyor. Onu, bugünün diliyle yeni kuşaklara

tanıtmak için gösterilen çaba bunun bir belgesi sayılabilir. Elbet bir gün gelecek, Fikret'in hiç bir çıkara dayanmayan, içten ve bir çocuk temizliği ile söylenmiş olan heyecanlı şiirleri gerçek ölçülerle değerlendirilecek ve hak yerini bulacaktır.

Enver Naci Gökşen
Meltem (Şubat 1968)

Bugünün genç kuşağına, Tevfik Fikret'i daha iyi tanıması için bu kitabın yararının çok büyük olduğunu kitabı okuduktan sonra kullanmamak olanaksız. Bence büyük bir emek ürünüdür A. Kadir'in bu kitabı. Batmakta, yok olmakta olan bir ulusun yazgısını değiştiren, çağrışımları atılımlar yapan Tevfik Fikret gibi bir ozanın şiirlerini yeniden bugünün diliyle yazmak kolay bir iş olmasa gerek. Ama A. Kadir'i ürkütmemiş bu durum. Sıvamış kolları, koyulmuş bu işe. Bilmem ne kadar zaman sonra 40 şiiri yenileştirmiş. Şimdilik «yeter» demiş bu kadarı için. Ve yayımlamış Fikret'in bu 40 şiirini.

İsmail Yılmaz
Meltem (Şubat 1968)

A. Kadir, Mevlânâ gibi Tevfik Fikret'i de yenileştirmiş ve 1967 kasımında «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» adıyla yayımlamıştır. Bu kitabına yazdığı 20 sayfaya yakın önsözde A. Kadir, Tevfik Fikret'i anlatıyor bize. Tevfik Fikret'in hayatı bizim için çok ilginç. O günlerle bugünlerin benzerlikleri pek çok.

Öteki kitapları gibi «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret»i de önemli A. Kadir'in. Bütün aydın, öğretmen, öğrencilere salık verir, A. Kadir'i, kitaplıklarımıza kazandırdığı başarılı yapıtından ötürü kutlarım.

Behzat Ay
Forum (15 Haziran 1968)

A. Kadir daha önceleri Hayyam'ın, Mevlânâ'nın şiirlerini yenileştirerek yayımlamıştı. Bu kez de Tevfik Fikret'in şiirlerini günümüzün diline çevirerek yayımlamış. Ayrıca kitabın başına Fikret'in şiirini, kişiliğini, çağı içindeki eylemini duygulu bir dille anlatan bir önsöz eklemiş.

Önsöz dışında kitap iki bölümden meydana gelmiş. Birinci bölümde şiirlerin bugünkü Türkçeleri, ikinci bölümde ise şiirlerin asılları yer almakta. Hepsi 40 tane olan şiirler özellikle Fikret'in devrimci yanını açığa çıkaran, onun yürekli, sağlam şiirlerinden seçilmiş.

Üzerinde durmak istediğim A. Kadir'in yenileştirme yöntemidir. A. Kadir duyarak, üzerinde çok çalışarak bu yenileştirme eylemine girmesine karşın, şiirler yine de anlamından çok şey yitirmişler. Bir kez şiirlerin o müzikaliteleri kaybolmuş. Gerçi A. Kadir önsözünde «Bu yenileştirilmiş şiirleri asıllarıyle karşılaştıracak olanlar, arada ufak tefek kaymalar göreceklerdir, benim iyiniyetime bağışlasınlar bunu, bile bile yaptım. Ama şiirlerin anlamlarından kıl kadar dışarı çıkmadım» diyor ama aslında şiirler en çok da anlamlarından yitirmişler.

Örneğin «fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairim» dizesini A. Kadir «İşte böyle bir şairim ben - tepeden tırnağa özgür» diye iki dize halinde yenileştirmiş. Görüldüğü gibi iki dize arasında büyük bir anlam ayrıcalığı var. Ayrıca Fikret'in o dizesinin bugün anlaşılmayacak bir yanı da yok. Bugün vicdan da, irfan da, fikir de hâlâ kullanılabilen sözcüklerdir. Yenileştirilme gereği nerden duyulmuş acaba?

Bu yüzden yanlış anlamalara yol açıyor A. Kadir'in kitabı. A. Kadir iyi çalışmış, fakat çalışmasını iyi değerlendirememiş de diyebiliriz.

Ülkü Yelden
Soyut (Temmuz 1968)

Tevfik Fikret'i yeniden kazanmak. Yeni bir dille, bozulmayan öz ve yürekliliği ile, yitmeyen kişiliği ile Fikret'i yeniden okumak... İlkin A. Kadir kendi duyarlığını, düşüncesini, görüşünü de katarak Fikret'in şiirlerini yenileştirdi. A. Kadir böylece yararlı, önemli bir uğraşıyla kapıyı açtı sayılır.

Duyar Özgü
Meltem (Eylül 1968)

Biz Fikret'in «ne demediği» üzerinde durduk yıllardan beri. Daha doğrusu durdular. Sözde Fikret'i anlayanlar, Fikret şiirlerinin uzmanları, Fikret'i «demedikleri» ile eleştirdiler.

Ve arkasından, «topluma uyamamış, kutsal inançlara isyan etmiş, dinsiz, vatansız, dünyaya ve yaşamaya küskün, insandan kaçan dengesiz ve bunak bir şair» çıkardılar; uydurma bir Fikret portresi çizdiler. Hayyam'a şarapçı, Neyzen'e ayyaş dedikleri gibi...

Durum uygundu buna. Fikret'le okur arasında, toplum arasında bir duvar gibi «Osmanlıca» vardı. Herkes anlayamıyordu Fikret'i. Genç kuşaklardan uzaklaştırdıkça uzaklaştırıyordu Osmanlıca, Fikret'i. Sanki bir tutsaktı Osmanlıcanın içinde. Sözüm ona Osmanlıca duva-

rının üstünde duranlar, Fikret'i anlatıyorlardı. Osmanlı ölçüsü ile gerçeğe ne kadar varılırsa, o kadar varabildiler Fikret'e; çıkara çıkara ortaya, yukarda anahatlarını çizdiğimiz uydurma portreyi çıkardılar.

Hangi duvar yıkılmamış da, Fikret'i toplumundan ayıran Osmanlıca duvarı yıkılmasın? Bugün bu duvar, A. Kadir gibi güçlü bir dil topçusunun ateşiyle yerle bir olmuştur. Ve de uydurma Fikret portresi parçalanmış; gerçek ve diri çehresiyle genç kuşakların önüne serilmiştir. Bu yüzdendir ki, uydurdukları portrenin tuz-buz oluşu karşısında, Fikret uzmanları (!) ne yapacaklarını şaşırmışlardır.

Ahmet Köklügiller
Forum (15 Ekim 1969)

Kaynakça

Asım Bezirci

Tevfik Fikret'in Eserleri

Rübâb-ı Şikeste

İstanbul, 24 Kânunısâni 1315 (5 Şubat 1899), Alem Matbaası, 363 sayfa.
İstanbul, 22 Mart 1315 (4 Nisan 1900), Alem Matbaası, 363 s.
İstanbul, 1327 (1911), Tanin Matbaası, 411 s.
İstanbul, 1327 (1911), Tanin Matbaası, 427 s.
İstanbul, 1945, Ahmet Sait Matbaası, XVI + 452 s., Mehmet Kaplan'ın önsözüyle.

İstanbul, 1957, Osman Yalçın Matbaası, XVI + 445 s. basıma hazırlayan Fahri Uzun, «Rübâb-ı Şikeste, Halûk'un Defteri» bir arada.

İstanbul, 1973, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, XIV + 457 s., hazırlayan Fahri Uzun. «Rübâb-ı Şikeste ve Tevfik Fikret'in Bütün Diğer Eserleri».

İstanbul, 1975, Türkiye İş Bankası Yayınları, 318 s., «Kırık Saz» adıyla Türkçeleştiren, Ahmet Muhip Dıranas.

Halûk'un Defteri

İstanbul, 1327, (1911), Tanin Matbaası, 94 s.

İstanbul, 1945, Ahmet Sait Matbaası, 99 s. Arap harflerinden yeni yazıya çeviren, Halit Fahri Ozansoy.

İstanbul, 1957, Osman Yalçın Matbaası, XIV + 445 s., «Rübâb-ı Şikeste / Halûk'un Defteri» bir arada, basıma hazırlayan : Fahri Uzun.

Rübabın Cevabı

İstanbul, 1327 (1911), Tanin Matbaası, 9 s. Naşiri Hasan Tahsin.

İstanbul, 1945, Ahmet Sait Matbaası, 15 s. basıma hazırlayan : Halit Fahri Ozansoy.

Şermin

İstanbul, 1330 (1914), Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi, 94 s.

Ankara, 1946, Koşal Basımevi, XIV + 66 s. basıma hazırlayan : Türker Acaroğlu.

İstanbul, 1961, Hür Yayınlar, hazırlayan : Türker Acaroğlu, 70 s.

İstanbul, 1965, Şehir Matbaası, Tevfik Fikret Derneği Yayınları, 66 s., İsmail Hikmet Ertaylan'ın önsözüyle.

İstanbul, 1973, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, s. 112, «Tevfik Fikret ve Şermin» adıyla basıma hazırlayan : Sermet Sami.

Tarih-i Kadım

İstanbul. tarihsiz ve imzasız, 16 s.

İstanbul, 1928, 21 s. Numune Matbaası, Hasan Ali Yücel'in önsözüyle ve «Tarih-i Kadim, Doksan Beşe Doğru» bir arada.

İstanbul, 1965. Cemzi Matbaası, 30 s., «Eski Çağlar Tarihi» adıyla yenileştirip basıma hazırlayan : A. Kadir.

Son Şiirler

İstanbul, 1952, İnkılâp Kitabevi, basıma hazırlayan : Cevdet Kudret, İçindeki şiirler : «Tarih-i Kadim, Tarih-i Kadim'e Zeyl, Doksan Beşe Doğru, Revzen-i Mahlû, Rübabın Cevabı, Yegâne Feylesofumuz, Hân-ı Yağma, Bir İçim Su, Fetavayi Şerifeden Sonra Sancak-ı Şerif Huzurunda, Küçük Asker.»

İstanbul, 1968, Varlık Yayınları, 136 s., hazırlayan : Cevdet Kudret.

Toplu Basımlar

İstanbul, 1973, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, XIV + 447 s., «Rübâb-ı Şikeste ve Tevfik Fikret'in Bütün Diğer Eserleri» adıyla basıma hazırlayan : Fahri Uzun.

İstanbul, 1967, Gün Matbaası, 164 s., «Bugünün Diliyle Tevfik Fikret» adıyla şiirleri yenileştirip basıma hazırlayan : A. Kadir. İkinci basım : İstanbul, 1970.

Tevfik Fikret'le İlgili Kitaplar

FİKRET ÜSTÜNE KİTAPLAR

Kenan Akyüz, **Tevfik Fikret**, 1947
Mehmet Ali Ayni, **Reybilik, Bedbinlik, Lâilahilik Nedir?** 1927
Cazibe Aydın, **Tevfik Fikret, Konfüçyüs, Rubens**, 1961
Mehmet Bayrak, **Tevfik Fikret**, 1973
M. Kaya Bilgegil, **Tevfik Fikret'in İlk Şiirleri**, 1970
Rıza Tevfik Bölükbaşı, **Tevfik Fikret**, 1945
Faruk Nafiz Çamlıbel, **Tevfik Fikret, Hayatı ve Eserleri** 1937
İsmail Hikmet Ertaylan, **Tevfik Fikret**, 1935
İsmail Hikmet Ertaylan, **Tevfik Fikret, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri**, 1963
İsmail Hikmet Ertaylan, **Tevfik Fikret Malûmat'ta**, 1965
İsmail Hikmet Ertaylan, **Tevfik Fikret Mirsad'da**, 1965
Eşref Edip, **İnkılâp Karşısında Akif-Fikret**, 1940
Eşref Edip, **Tevfik Fikret'i Beş Cepheden Kırk Muharririn Tenkidi**, 1943
Abdülbaki Gölpınarlı, **Tevfik Fikret ve Şiirimiz**, 1941
İbrahim Alaeddin Gövsa, **Tevfik Fikret**, 1927

Mehmet Kaplan, **Tevfik Fikret ve Şiiri**, 1946
Mehmet Selim Karaca, **Akif'e ve Fikret'e Dair**, 1971
Kemalettin Şükrü, **Tevfik Fikret, Hayatı ve Şiirleri**, 1931
Kadri Ziya Kiper, **Fikret'in Hayatı**, 1947
Fuat Köprülü, **Tevfik Fikret ve Ahlâkı**, 1918
Cevdet Kudret, **Tevfik Fikret - Son Şiirler**, 1952, 1968
Memet Fuat (Bengü), **Tevfik Fikret**, 1979
Yaşar Nabi Nayır, **Tevfik Fikret**, 1952
Salih Keramet Nigâr, **Fikret'in Hayatı ve Eseri**, 1926
Salih Keramet Nigâr, **İnkılâp Şairi Tevfik Fikret'in İzleri**, 1943
Kunt Ozan, **Tevfik Fikret**, 1937
Mehmet Öngay, **Tevfik Fikret**, 1968
Atilla Özkırımlı, **Tevfik Fikret**, 1978
Sabiha Zekeriya Sertel, **Tevfik Fikret Mehmet Akif Kavgası**, 1940
Sabiha Zekeriya Sertel, **Sebilürreşatçıya Cevap**, 1940
Sabiha Zekeriya Sertel, **Tevfik Fikret, İdeolojisi ve Felsefesi**, 1946
Sabiha Zekeriya Sertel, **İlericilik Gericilik Kavgasında Tevfik Fikret**, 1969
Esat S. Sünbüllük, **Tevfik Fikret'in «İman İhtiyacı» Şiirinin Şerhi**, 1946
Esat S. Sünbüllük, **Tevfik Fikret'in «Tarih-i Kadim» Unvanlı Manzumesinin Şerhi**, 1947
Ahmet Hamdi Tanpınar, **Tevfik Fikret**, 1937
Hikmet Tanyu, **Tevfik Fikret ve Din**, 1970
F. R. Tuncor - S. Arıkan, **Dante, Mimar Sinan, Sokrat, Tevfik Fikret**, 1952
Murat Uraz, **Tevfik Fikret, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri**, 1945
Murat Uraz, **Tevfik Fikret ve Kitaplarında Çıkamayan Şiirleri**, 1959
Hilmi Ziya Ülken, **Tevfik Fikret**, 1941
Ruşen Eşref Ünaydın, **Tevfik Fikret, Hayatına Dair Hatıralar**, 1919
Hilmi Yücebaş, **Bütün Cepheleriyle Tevfik Fikret**, 1959

FİKRET'TEN SÖZ AÇAN KİTAPLAR

Ahmet İhsan, **Matbuat Hatıralarım, I - II**, 1930, 1931
A. Kadir, **Bugünün Diliyle Tevfik Fikret**, 1967
Kenan Akyüz, **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**, 1970
Nurullah Ataç, **Okuruma Mektuplar**, 1958, s. 10 - 12
Tahir Alangu, **100 Ünlü Türk Eseri, II**, 1974, s. 756 - 774
Yahya Kemal Beyatlı, **Siyasi ve Edebî Portreler**, 1968

Mehmet Kaplan, **Şiir Tahlilleri, I**, 1954, s. 101 - 110
Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları**, 1969
Hikmet Kıvılcımlı, **Edebiyatı Cedidenin Otopsisi**, 1935
Fuat Köprülü, **Bugünkü Edebiyat**, 1324 (1908)
Cevdet Kudret, **Türk Edebiyatından Seçme Parçalar**, 1973, s. 240 - 248
Şemsettin Kutlu, **Servetifünun Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi**, 1972, s. 9 - 67
Rauf Mutluay, **Bende Yaşayanlar**, 1977, s. 117 - 119, 246 - 249
Raif Necdet, **Hayat-ı Edebiye**, 1922
Ruşen Eşref, **Diyorlar ki**, 1334 (1918), 1972
Ahmet Hamdi Tanpınar, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 1969, s. 280 - 290, 329 - 335, 415 - 419
Ebubekir Hazım Tepeyran, **Canlı Tarihler**, 1945
Halit Ziya Uşaklıgil, **Kırk Yıl**, 1936
Hüseyin Cahit Yalçın, **Edebî Hatıralar**, 1935, 1975
Hüseyin Cahit Yalçın, **Siyasal Anılar**, 1976
Hasan Ali Yücel, **Edebiyat Tarihimizden**, 1957

EDEBİYAT TARİHLERİ

Abdurrahman Nisari, **Metinle Türk Edebiyatı, II**, 1955, s. 192 - 197 / **IV**, 1954, s. 5 - 26
Abdurrahman Nisari, **Türk ve Batı Edebiyatı, II**, 1979, s. 153 - 157
Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, Türkoloji Dergisi, 1969, C. II, sayı 1
Behçet Kemal Çağlar - Ekrem Yirmibeşin, **Türk Edebiyatı**, I, 1972, s. 78 - 79 / II, 1967, s. 59 - 60 / III, 1968, s. 41 - 45
İsmail Hikmet Ertaylan, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 1925, C. I
Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı, II**, 1966, s. 542 - 564
Şükran Kurdakul, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, 1976, s. 35 - 47
Seyit Kemal Karaalioğlu, **Türk Edebiyatı Tarihi, II**, 1978, s. 615 - 675
Agâh Sırrı Levend, **Edebiyat Tarihi Dersleri, III**, 1937, s. 16 - 53
Mustafa Nihat, **Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi**, 1934, s. 92 - 104
Rauf Mutluay, **Türk Edebiyatı**, 1969, s. 127 - 130
Rauf Mutluay **XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı**, 1970, s. 167 - 178
Rauf Mutluay, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, 1973, s. 44 - 50
Rauf Mutluay, **50 Yılın Türk Edebiyatı**, 1973, s. 67 - 73, 123 - 125
Bedri Okul, **Edebiyat Notları**, 1949, s. 63 - 66
İsmail Habib Sevük, **Edebî Yeniliğimiz**, 1936, s. 263 - 279

Suut Kemal Yetkin - Sıdıka Arıkan, **Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı, III,** 1957, s. 57 - 58
Muammer Yüzbaşıoğlu, **Edebiyatımız,** 1967, s. 74 - 75

TEVFİK FİKRET'LE İLGİLİ DERGİ ÖZEL SAYILARI

Muallim Mecmuası, nusha-i mahsusa, 1917
Düşünce Mecmuası, nusha-i mahsusa, 1918
Türk Dili Dergisi, Ağustos 1968, sayı 203
Militan Dergisi, Ağustos - Eylül 1975, sayı 8 - 9
Milliyet Sanat Dergisi, 15 Ağustos 1975, sayı 145

A. Kadir



Asıl adı Abdülkadir Meriçboyu olan A. Kadir, 1917 yılında İstanbul'da Eyüp'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde yaptı. 1933 yılında Kuleli Askerî Lisesine girdi. 1936'da liseyi bitirince Ankara Harp Okuluna geçti. 1938'de, subay çıkmasına birkaç ay kala, Nâzım Hikmet'in de karıştırıldığı davada on ay hüküm giydi ve okulla ilişiği kesildi. Er olarak iki buçuk yıl askerlik yaptı. İlk şiirlerini askerliği sırasında yayımlamaya başladı. Askerliğini bitirince, 1941'de İstanbul Hukuk Fakültesine girdi.

1943 yılında çıkardığı «Tebliğ» adlı şiir kitabı, İstanbul Sıkıyönetimince toplatıldı ve şair sıkıyönetim bölgesi dışına çıkarıldı. Muğla, Balıkesir, Konya, Adana ve Kırşehir'de beş yıla yakın sürgün hayatı yaşadı. Sürgünden döndükten sonra, bir yandan gazetelerde ve yayınevlerinde düzeltmecilikle hayatını kazandı, bir yandan da sanat çalışmalarını sürdürdü. 1953 yılında evlendi. İki oğlu var. 1965 yılından bu yana tüm emeğini yalnız kitapları için harcıyor. Hemen hemen bütün kitapları ikinci, üçüncü, dördüncü, hatta altıncı baskılarını yapmıştır. A. Kadir, hep toplumcu gerçekçi yolda yürümüş, çizgisinden hiç sapmamıştır.

A. KADİR'İN YAPITLARI

Tebliğ (1943)
Bugünün Diliyle Mevlânâ (1955)
Hoş Geldin Halil İbrahim (1959)
Asıl Adalet (1960)
Seçme Şiirler (Eluard'dan Bezirci'yle) (1961)
İlyada (Azra Erhat'la) (1958 - 1962)
Dört Pencere (1962)
Bugünün Diliyle Hayyam (1964)
Eski Çağlar Tarihi (Tarihi Kadim) (1965)
1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet (1966)
Bugünün Diliyle Tevfik Fikret (1967)
Mutlu Olmak Varken (1968)
Odysseia (Azra Erhat'la) (1970)
Dilden Dile (1970)
Halkın Ekmeği (Brecht'ten Bezirci'yle) (1972)
Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri I (1973)
Vietnam Şiiri (Afşar Timuçin'le) (1973)
Filistin Şiiri (Afşar Timuçin'le) (1974)
Portekiz Sömürgeleri Şiirleri (Afşar Timuçin'le) (1975)
Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri II (1975)
Sovyet Rusya'da Onbeş Gün (1978)
Makinaların Türküsü (Brecht'ten, Gülen Fındıklı'yle) (1979)
Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri III (1980)
Karanlık Zamanlar (Brecht'ten, Gülen Fındıklı'yle) (1980)

İçindekiler

ÖZGÜRLÜK VE İNSANLIK ŞAİRİ T. FİKRET (A. Kadir) 5

SEÇMELER : 21

Kitâbe / Yazıt ... 22 23
Hücre-i Şair / Şairin Küçük Odası ... 24 25
İlelebed / Ölünceye Dek ... 28 29
Tefekkür / Düşünme ... 32 33
Halûk'un Sesi / Halûk'un Sesi ... 34 35
Kutba Doğru / Kutba Doğru ... 38 39
Fener / Fener ... 40 41
Karlar / Karlar ... 42 43
Bir Feylesofa / Bir Filozofa ... 44 45
Nâdim-i Hayat / Yaşamak Bu mu? ... 46 47
Timsâl-i Cehalet / Cehaletin Kara Bayrağı ... 48 49
İnanmak İhtiyacı / İnanmak İhtiyacı ... 52 53
Yaşadıkça / Yaşadıkça ... 54 55
Mükedder / Üzüntülü ... 56 57
Birlikte / Birlikte ... 58 59
Enin-i Gam / Tasalı İnilti ... 60 61
Şairin Çubuğu / Şairin Çubuğu ... 62 63

Yine Halûk / Gene Halûk ... 66 67
Öksüzlüğüm / Öksüzlüğüm ... 68 69
Bir An-ı Huzûr / Bir Dakikacık Huzur ... 72 73
Perde-i Teselli / Teselli Perdesi ... 74 75
Tefelsüf / Felsefeye Dalış ... 76 77
Seninle / Seninle ... 78 79
Leyl-i Vedâ / Ayrılık Gecesi ... 80 81
Şekvâ-yi Firâk / Ayrılıktan Şikâyet ... 82 83
Son Nağme / Son Şarkı ... 86 87
Kıt'a / Tepeden Tırnağa Özgür ... 88 89
Sis / Sis ... 90 91
İzler / İzler ... 96 97
Hemşirem İçin / Kızkardeşim İçin ... 98 99
Tarih-i Kadim / Eski Çağlar Tarihi ... 106 107
Sabah Olursa / Sabah Olursa ... 120 121
Halûk'un Amentüsü / Halûk'un İnancı ... 124 125
Rücu' / Dönüş ... 128 129
Bir Tasvir Önünde / Bir Resmin Önünde ... 132 133
Buda / Buda ... 134 135
Bir Güfte / Bir Güfte ... 136 137
Ferdâ / Gelecek Günler ... 138 139
Promete / Promete ... 142 143
Doksan Beşe Doğru / Doksan Beşe Doğru ... 144 145
Hân-ı Yağma / Yağma Sofrası ... 150 151
Revzen-i Mahlû' / Düşük Sultanın Penceresi ... 154 155
Tarih-i Kadime Zeyl / Tarih-i Kadime Ek ... 156 157
Kaside-i Terciiyye'den / Merhaba ... 162 163

A. KADİR'LE KONUŞMA (A. Bezirci) ... 165

ŞİİRİMİZİN SOLU VE T. FİKRET (A. Bezirci) ... 171

BU YENİLEŞTİRMELER İÇİN NELER DENDİ? ... 183

KAYNAKÇA (A. Bezirci) ... 201

A. KADİR ... 209

bugünün diliyle

Tevfik Fikret

yenileştiren/A.KADİR



İNKILÂP YAYINLARI